

folkMAGazin

ADVENT

Pesovár Ernő 70 éves

„A gyimesi hegyek kőből vannak rakva...”

Könyvespöle • Élő Népművészet 1996

A folklór szerepe a színházban

English table of contents on page 26

folkMAGazin

Kiadja a Táncház Alapítvány

Megjelenik évente háromszor

III. évfolyam, 3. szám

Fenntartók:

Táncház Egyesület, Népművészeti Egyesületek Szövetsége,

Muharay Elemér Népművészeti Szövetség

Főszerkesztő: Nagy Zoltán

Főmunkatárs: Bankó András

Képszerkesztő: Kása Béla

Munkatársak:

Berán István, Beszprémy Katalin, Gősi Anett,

Héra Éva, Igyártó Gabriella, Koczpek Irén, Nagy Zoltán József,

Ötvös Györgyi, ifj. Timár Sándor, Tóth Kornélia, Vasváry Annamária

Szedés: Gősi Anett

Nyomda: OPEN ART Nyomda Budapest

Tel.: 262-5692 ISSN

ISSN – 1218 – 912X

A folkMAGazin szerkesztőség címe:

1011 Budapest, Corvin tér 8. 1255. Budapest, Pf. 153.

Telefon/fax: 214-3521

E-mail: tanchaz@mail.datanet.hu

URL: <http://www.datanet.hu/tanchaz>

Annual subscription rates in Europe 10 CHF, America: 10 USD

OTP I. ker. fiók MNB 11701004 Táncház Alapítvány, B 82678

Ezen lapszámunk a Nemzeti Kulturális Alap Népművészeti Szakmai Kollégiumának támogatásával készült.

TARTALOM

3. Fehér Anikó: Advent

4. Dr. Dienes Gedeon: Pesovár Ernő 70 éves

5. Kóka Rozália: „Mikor kijöttek a hazából...”

6. Király Zsiga-díjasok 1996

7. Novák Ferenc: A folklór szerepe a színházban

9. Kaposi Edit – Könyvespalc

Zsigmond Erzsébet: Sirató – életem panaszos könyve

EMKE-díjasok

10. K. Tóth László: „Hogy kitörjék belőlem egy darab”

Bankó András: „Bálabontás”

11-18. Hírek, információk

14-15. Táncházzak, klubok

Poszter – Széphegyi Katalin: Lánykák a Táncháztalálkozón; Kása Béla: Csete Árpád, Magyarsovát

19. Kóka Rozália: „A gyimesi hegyek kőből vannak rakva...”

21. Kaposi Edit: Erdélyi Tibor faragó művészete

Bankó András: Egy Gondolat (-Jel) bánt engemet...

22. Szerényi Béla: Padkaporos történetek

23. Nyelv.e.l.ő - Bankó András: Nevezetes helyek

Régi mesterségek – Németh György: A lószőrökszer készítés

24. Lemezkritikák

25. Nagy Balázs: Mire vigyázzon a hangszervásárló!

26. Sue Foy: Kivonatós angol ismertető

27. Juhász Katalin: A regölés

Kása Béla: Bence a ló

Címlap – Kása Béla: Takács Marina, a TranzDanz volt táncosa

Fehér Anikó: Advent

Drága Barátnőm!

Úgy megörültem a levelednek, hogy rögvest hozzáfogtam a válaszláshoz. Persze, ez a jó, igazi téli időjárás is segített, végre olyan, amilyennek lennie kell ilyenkor. Jókat sétálunk, beszélgetünk a gyerekekkel, nálunk is első számú téma a karácsony.

Azt hiszem, sejtik a két nagyobb az igazságot, tudják, hogy ki a Jézuska, ki hozza a fát, de a kicsi előtt még ők is titkolják. Mi meg nem beszélünk róla. Lehet, hogy addig tart a gyerekkor, ameddig a mesékben hiszünk, s ameddig bele tudjuk szőni az elképzelteket a valóságba? Nem tudom.

A jómułtkor Szentendrén jártunkban vettünk egy textilből készült adventi koszorút, olyat, amit föl lehet akasztani az ajtóra. Nos, nálunk ezzel kezdődött a karácsony.

A szép kis dísz, amellelt, hogy nap mint nap kedvenc városomra emlékeztet, ahonnan – Neked bevallhatom – sose tudok üres kézzel hazajönni, állandó emlékeztetővé lépett elő. A lányok szobaajtájára akasztottuk fel, az van leginkább szem előtt. Nézegettük, simogattuk, és még aznap elkészült a kis koszorú ikertestvére. Pár centi vastag textil hurka kellett hozzá, amibe vattát vagy vatelin bélést csúsztattunk, s három ilyen hurkát aztán összefontunk. Magától kör alakú lett, nem is lehet elrontani. A tetejére masnit kötöttünk, és máris az étkező ajtaján lógott. Olyan jó volt velük együtt dolgozni!

Mindenki segített. Sári (képzeld, már ő is négyéves) fogta, amíg fontuk, Dani tömte, Zsuzsi közben énekelt, mint mindig.

Én főleg azért örültem, mert eszembe juttatta varrónő nagyanyámat, akitől azt a gyér kis varrótudományomat tanultam. Tőle tudom, hogy a visszaján varrt övet például hogyan kell kifordítani.

Te vajon tudod-e! Kíváncsi vagyok rá!

Így hát beszélgettünk a Dédiről, aztán a többi Dédiről, akik mind-mind igen előkelő helyet foglalnak el élénk fantáziájukban. Danikám három, a lányok két Dédit ismerhettek, persze elég halványak az emlékeik, kicsik voltak, mikor elmentek. S a halál fogalma, mítosza is nagyon izgatja őket. Zsuzsi, mikor a temető mellett megyünk el autóval, mindig megjegyzi a fejfák láttán: de sokan laknak itt! Azt hiszem, nekik sokkal természetesebb ez az egész, mint nekünk. S legyen is ezen meszeszerű sokáig!

S a haláltól csak egy igen apró gondolat választja el a születést. S így karácsony előtt ez azért mégis fontosabb. Tudják, hogy nem a golya hozza a babát, így természetesen vettem pl. azt a kérdést is, hogy van-e Jézusnak testvére. Hisz az enyéim oly szoros testvéri közösségben élnek, tudod, két-két év a különbség köztük, hogy el sem tudják képzelni, hogy van, aki testvér nélkül is felnőhet. Már fölelevenítettük a Bibliai történeteket, s itt igen nagy szerepe volt drága Irénke néniinknek, a régi szomszéd néniinknek, aki ide, az új házba is szívesen jön, ha betegeskedik a gyerek, a háztartás, vagy sok a foltoznivaló, szóval pont, amikor kell. Irénke néni olyan ízesen és képszerűen adja elő a meséket s a történeteket, hogy én is szívesen hallgatom, s közben arra gondolok, mi a csodáért rohanunk mi mindig annyira. Miért nem állunk meg néha, egy kicsit a részletekre is figyelve, a szépséget keresve beszélgetni, gondolkodni, akár a gyerekeinkkel, vagy akár csak úgy magunkban. A múlt hónapban Kolozsváron jártam, (remélem megkaptad a lapom) és eljutottam Szamosújvárra is egy régi kedves ismerős nénihez. Énekelt nekem, s ahogy hallgattam, megakadt a szemem a háta mögött lévő horgolt ágyterítón, s rajta a sok szép mezősegi párnán. Annak a terítőnek több tízezer, százezer, nem tudom hány apró horgolt szemecskéje volt. S azt mind Etelka néni édesanyja horgolta. Közben a lányára gondolt, aki akkor volt férjhezmenendő.

Minden gondolatát, minden tanácsát, minden féltését beledolgozta azokba a néhány milliméteres kis kockákba. Percekig rágódtam ezen. Mi kincs van egy ilyen kézimunkában. Ha szétszednénk, néhány kilométernyi madzag lenne, amivel beszeghetnénk az ágyneműt, elköthetnénk a hurka végét, vagy tudom is én mire lenne jó. De így, a sors rendelése szerint ez a több kilométernyi madzag arra hivatott, hogy a szemünket gyönyörködtesse, s gondolkodnivalót adjon nekünk.

Mert hiszem, hogy a régi, kézműves tárgyak üzennek. Ha végigsimítasz egy szépen megmunkált fa tárgyat, ha kezeid közt végigpergetsz egy csipke terítőt, ha megfogsz egy szobrot, nem csak a dolog hasznossága jut

eszedbe. Látod mögötte, vagy benne az embert is, aki csinálta.

Aki örült, bosszankodott, káromkodott, vagy hagyta kicsordulni a szívét, míg a keze járt. Látod, ezért szeretem én azokat a néha nehezen összepórolt ruháimat, melyet nekem készítenek az iparművész. lányok, mert azoknak minden gyöngyszemében ott van a gondolatuk rólam, ott van az üzenetük nekem.

Ha teheted, menj be egy kis lakáskultúra boltba, (sok van mostanában, hála Istennek) és vegyél egy tenyérnyi csipkét. Csak azért, hogy naponta végigsimíthasd a szemekkel, és gondolhass arra, hogy élt valaha valaki, akinek ennyi ideje volt, s ennyi gondolata, amiből, lám neked is jutott. Én ezért örülök minden személyes készítésű ajándéknak. A gyerekeknek is ezt tanítom, lássák minden holmijukban azt is, akitől kapták, vagy aki készítette. Ezért kedvesebbek a bátyai nagymama kötötte pulcsik, sapkák minden másnál. Ezt gyakorta mondjuk is, és gondolunk Anyámra ilyenkor. Fontos, hogy megtanítsd Te is a Tiédet, ha kicsit nagyobb lesz arra, hogy örüljön az ajándéknak. Az ajándék átvétele művészet. Ne neved ki, ez így van. Meg kell tanulni átvenni: megörökölni az ajándékot. Azt, amit valaki Neked, Rád gondolva készített, vagy vásárolt. Az a holmi, bármi is legyen, eddig azé volt, aki hozta, most pedig elérkezett eredeti céljához, Hozzád. Gonddal válogatták, készítették, csomagolták, örömmel a szívükben hozták, boldogok a Te boldogságotdól, hát ez az ajándékozás értelme. Fontos, hogy ezt megtanulja a gyermek. Felnőtt ezt már nem érti meg. Nálunk szokás, hogy ha előkerül egy-egy régi játék, eszünkbe keressük azt is, akitől kaptuk.

Félelmetes egyébként a gyermeki memória, pontosan tudják, de legalábbis körülírják az ajándékozót. S ha gondolunk rá, picit oda is varázsoljuk magunk közé.

Sosem értettem azokat az embereket, akik azért nem szeretik a karácsonyt, mert az egy csomó vásárlással, és törődéssel jár. Hát persze, hogy nem vagyunk milliomosok, nem vet fel senkit a pénz, de az ajándékozás-hoz nemcsak pénz kell.

Nem akarok most Neked papolni az unos-untalan emlegetett időben elkezdett vásárlásról, a pénzspórolásról, hisz tudod ezeket magadtól is. Próbáljatok meg valami egyénit kitalálni, amit magatok készítenek.

Ilyesmibe szinte bármilyen picit gyereket is be lehet vonni. Mi pl. minden évben készítenek valami különlegességet az óvó néniinknek, a Nagyiknak és Tatáknak, meg még akinek jut. Tavaly pl. só-liszt gyurmából (só és liszt keveréke, egy kis olajjal összedolgozva) készítettünk karácsonyi díszeket. Kinyújtottuk az anyagot, mint a tészta, és sütemény-kiszúróval különféle formákat készítettünk belőle. Persze csak rövid ideig működött a kiszúró, egy idő múlva mindenki a saját fantáziájával készítette, vágta, gyúrta a gyurmát. Utána temperával kifestettük, gyöngyszemekkel díszítettük és jól kiszáritottuk. Kerek kartonlapra ragasztva, fóliával fedve kapták a szerencsések. Valamelyik évben az apróra kopott zsírkréákat használtuk föl karácsony előtt. Színek szerint ledaráltuk őket. Másolópapírra szívet, karácsonyfát rajzoltunk, s ebbe a formába szórt mindenki különféle színű zsírkréta port. Egy másik papírral letakartuk, és fonó vasalóval levasaltuk. A fedőpapírt levéve csodaszép áttetsző, olaj hatású képet kaptunk. Ezt olyan kartonra ragasztottuk, amelyiknek a közepén pont akkora fenyő alakú kivágás volt, mint a mi kis olaj fenyőnk. Akasztót ragasztottunk rá, és borítékban ezt küldtük karácsonyi lapként. Emlékszem, mikor Danika egyéves volt, és a világ legszebb gyermekének tartottuk (mert az is, a mai napig) a férjem néhány fényképét fénymásolta rá a levelezőlapokra, s a levélpapírokra. Akkor az volt az ajándékunk. Tavaly meg gyerekrajzokból készítettünk üdvözlő lapokat. Szóval az ötlet fontosabb, mint a pénztárca vastagsága, hidd el.

Hajlamosak vagyunk a karácsonyt az ajándékok kötelező jellegű szétszórására szorítani. Pedig korántsem kell ennek így lennie. Nagyon fontos például, hogy magadat is megajándékozd – jó és boldog, szeretetteljes hangulattal. S ebben minden benne van. Legyen szép a környezeted, légy csinos te magad is, jókat egyetek és sokat legyetek szűk családi körben.

A jó hangulat tulajdonképpen mindent megold. Ennek pedig alapfeltétele a szép környezet. S széppé csak Te, a Nő tudod varázsolni. Nálunk ilyenkor minden szobát különféle díszek, csak ilyenkor használt terítők lepnek el. Biztosan kérde, minek az a sok textil, amit én a szekrényemben tárolok, ha csak évente egyszer veszem elő. Tudod, ha év közben, pakolás, rámolás közben ráakadok, akkor mindig előnt a karácsony semmivel össze nem hasonlítható hangulata. Vissza tudok emlékezni az

Grafika: Somogyi Gyöző

ünnepre. Egyébként magam varrtam a terítőket, de minden étkezéshez másikat teszek a három ünnepnapon. Hozzá természetesen szépen vasalt és hajtogatott szalvéta jár. (A két nagyobb gyerek műve.) Adventi koszorút is teszünk minden szobába, vettet és saját készítésűt vegyesen. Kérdezted a múltkor, hogy miket eszünk, nos állandó a menü, borleves, rácponty és vagy tizenkét féle aprósütemény.

Anyósom minden évben ugyanolyan gyönyörűeket és ugyanolyan finomakat süt, csak ahogy nőnek az unokák, egyre többet. Nekem is megvan a magam repertoárja, csak egyet mondok el: tavaly a zserbóra keményre vert cukros tojásfehérjéből pöttyöket tettünk, dominó formában. Óriási volt a siker. Rengeteget játszottak a gyerekek. Aztán persze meg is ették a játékot. Szintén tavaly volt, hogy 300 darab havas fenyőfácskát sütöttem, (kókusszal szórva) hát éppen elég lett.

A mézeskalács elmaradhatatlan. Ma is borzongva emlékszünk vissza Sári betegségére, amikor szinte semmit sem ehetett, no, abban az évben mézeskalácsot sem sütöttünk. Rossz volt az ünnep is. Szomorú...

A mézes tésztából apjuk segítségével házat is szoktak sütni. Tervrajz készül, a kézre süttött falakat aztán tojáshabbal összeragasztjuk. Ilyet szoktunk vinni az oviba, iskolába is. Danika egyszer egész Betlehemi jelenetet süttött. Csodaszép lett. Erről jut eszembe, a fa alá nálunk mindig kerül egy kis Betlehem is, mi vettük, de lehet készíteni is, gyurmából, só-lisztből, fából, sokmindenből. Különleges játék a kicsiknek, naponta

többször átrendezik, rakosgatják, és közben tanulják a történelmet. A fa díszítését bevallom Neked, nem szeretem. Akkorra már olyan izgatott vagyok, hogy alig várom, hogy lássam az enyéim örömét. A nagy, vagy Irénke néni szokta elvinni a gyerekeket a templomba 24-e délutánján a pásztorjátékra. Azt János atya mindig úgy szervezi, hogy pont gertyagyújtásra érjenek haza a lurkók. Mi addig a férjemmel mindent előkészítünk, megterítünk, és mindig ugyanaz a zene szól, az Alleluja kórus Händel Messiásából. Megpróbáljuk a társaságot türelemre inteni, –általában nem sikerül. Az ajándékosztás utáni eufóriából kikerülve minden évben eléneklünk egy kántát, vagy egyéb éneket. Mostanában a szép kalotaszegi Bő Kovács történet van soron. Ez azért is kiváló, mert pont öt szereplője van, mi is annyian vagyunk.

Drága Barátnóm, lám, hogy elszaladt az idő. Természetesen most este van, én csak ilyenkor ülhetek le levelet írni, a másik szobából idehal-latszik a gyönyörű háromszólamú szuszogó kórus..., nicsak, a férjem is elbóvikolt. Hát nem csodálatos ez a sorstól ránk mért gyönyörű teher? Hogy örömet, jókedvet varázsolhatunk kezünk munkájával, szívünk melegével ezeknek a belőlünk termett apróságoknak (mert mindegy, hogy mekkorák, hogy hány évesek, nekünk mindig azok maradnak). Talán nem is Éva, hanem Mária volt az igazi, az első anya, aki ehhez az adakozó szeretet- boldogsághoz hozzásegített minket.

Szép és áldott karácsonyt Neked, szeretteid körében: Fehér Anikó

Dr. Dienes Gedeon: Pesovár Ernő 70 éves

Elhangzott az MTA Zenetudományi Intézetében,
1996. november 21-én.

Kedves Ernő!

Örülök, hogy 70 éves születésnapod alkalmából köszönthetlek nemcsak a Magyar Táncstudományi Társaság, hanem az egész magyar táncos társadalom nevében. Teszem ezt egyben doktorátusod 30-ik évében, sőt abból az alkalomból is, hogy immár több, mint 40 éve folytatod tánckutatói elemző és összegző (mondhatnám analízáló és szintetizáló) tevékenységedet, amint arról több száz publikációd tanúskodik.

Pesovár Ernőnek, legfőbb kutatási területe ugyan a magyar néptánc, de érdeklődésének és kutatásainak határai itt nem zárulnak le, hanem kiterjednek a magyarországi táncnak, mint társadalmi jelenségre egész területére. Ismeri a néptáncnak a baletthez, a mozdulatművészethez, a modern tánchoz való viszonyát, és valóságosan értékeli ezek egymásra hatását. Mint kutató, szerényen, de határozottan és tényítiszteően nyúl a valósághoz. Nem azért kutat, elemz és viszonyít, hogy majd publikálhasson, hanem azért publikál, hogy a valóság egyik-másik új arculatát másokkal is minél tisztábban és közelebbről láttassa.

Nem feladatom itt Ernő írásos megnyilatkozásainak történelmi áttekintése, de hadd emeljek ki egy-két olyan gondolatot, melyek a magyar tánc történet megítélésében fontos szerepet játszanak, vagy kellene, hogy

játsszanak. Igen szerencsésnek tartom A tánc költészete című két kis kötet anyagának együttes megjelentetését. Innen egy-két gondolat: századunk számos táncművészeti problémájának egyike a balett és a néptánc viszonya a színpadon, illetve az ezek egymásra hatásától várt magyar nemzeti táncművészet, vagy legalábbis magyar nemzeti balett megszületése. A harmincas évek Csárdajelenete és ennek 1951-es felújítása Keszkenő néven, de még a Bihari nótája „felvillanó jelei sem hozták meg a további eredményeket ígérő folytatást”, ahogy azt Ernő írta még a 60-as években. Igaz, hogy azóta sem született meg a magyar nemzeti stílus nagy képviselője a balettszínpadon.

Ernő többször kifejtette értékes gondolatait egy nagy tehetségű magyar koreográfusról, aki Párizstól Budapestig – a 30-as évektől a 80-as évekig – végigjárta a balett, a mozdulatművészet és a néptánc göröngyös útjait. Mindenki tudja, hogy Molnár Istvánról van szó,

az egyik legbonyolultabb lelkületű magyar koreográfusról, aki talán a rí-tusban találta meg a táncos tartalom és kifejezőmód nagy egységét, amint azt többek között Saint-Saëns Danse macabre-jának színpadi rajzolata is példázza.

Ernő nemcsak a XX. század és nemcsak hazánk táncművészetének ismerője és elemzője. Tanulmányok külföldi beszámolóí, így Kuba nemzeti táncművészetéről, valamint a nálunk megfordult együttesekről, így a grúzokról, a görögökről, az oroszokról, stb. írt kritikái. De ugyancsak nagy jelentőségűek a nyolcvanas években közzétett „meditációi a múltból és a jelenről”, amelyek az utóbbi két évszázad tánc történetének ritmusát követik, szélesen hömpölygő vonulatait vázolják fel a továbbkutatás és továbbgondolás igényével.

Pesovár Ernő tánc történeti és táncelméleti kutatásai azonban leginkább a páros táncok, a csárdás és a verbunk fejlődésére és szerkezeti elemzésére vonatkoznak. Ilyen a 70-es években elkészült A magyar tánc történet évszázadai c. nagyszabású áttekintés. Több tucatnyi idevonatkozó tanulmánya mellett a verbunk fejlődését és szerkezetét részletesen – szerzőtársaival együtt – több mint kétszáz oldalon A körverbunk története, típusai és rokonsága c. műben összegzi.

Emellett nem hagyhatjuk említés nélkül az olyan nemzetközi fontosságú tanulmányait sem, mint pl. A párostáncok történeti problémái a Kárpát-medence tánc hagyományában (1972) vagy az Archaische Paartänze in Südost-Europa (1974). Itt említjük meg, hogy számos tanulmánya külföldi folyóiratokban is megjelent, mint ahogy az utóbbi is a Makedonski Folklor-ban. Ami az MTA idegen nyelvű folyóiratait illeti, ezek is állandó publicitást adnak Pesovár Ernő kutatásainak. Így pl. az Acta Ethnographica, amely olyan összegező tanulmányokat közölt, mint pl. a „Structural Characteristic Features of the Hungarian Recruiting Dances” (1980.). De, ne feledjük, hogy Pesovár Ernő munkásságát a legjobb értelemben vett ismeretterjesztő lemezek is jellemzik a szerző saját kísérő szövegével.

Pesovár Ernő széleskörű ismeretei alapos áttekintést nyújtanak századunk néptáncos jelenségeiről, problémáiról, a társ művészetekhez és társjelenségekhez való viszonyáról. Munkásságának eredményei megérdemelnék, hogy általános műveltségünk szerves részévé váljanak.

Ezzel a kívánsággal üdvözöllek ismét a táncos szakma nevében hetvenedik születésnapod alkalmából és kívánom, hogy „száz évig élj, vagy még tovább”.

Kóka Rozália: „Mikor kijöttek a hazából...”
(Bukovinai székelyek Kanadában)

Apai nagyanyám, Dolha Katalin két bátyja még édesapám születése előtt kivándorolt a bukovinai Hadikfalváról Kanadába. Márton 1910-ben, Gergely 1911-ben kelt útra.

Nagyanyám fiatalon meghalt, hat árvát hagyott maga után. Nagyapám, Kóka Antal újból megházasodott. Az eltávozottak emléke egészen elhalványult.

Családunkban csak hébe-hóba jöttek szóba a kanadai rokonok. Édesapám emlegette, hogy nagyanyjának időnként küldtek a fiai néhány dollárt. Egy képet is őriztek sokáig. A fotón egyik nagybátyjuk Ford teherautón kapálni indult népes családjával. A fénykép elkallódott rég. A nagybácsik kivándorlása óta eltelt közel kilenc évtized. Úgy tűnt, hogy a kapcsolat örökre megszakadt.

1993-ban egyik érdi nagybátyámhoz kanadai rokonok érkeztek. Dolha Vince édesapám első unokatestvére Kanadában született. Mintha csak a nyolcvanéves édesapámnak ikertestvére volna. Ízes bukovinai székely szavai közé sűrűn tűzdelt angol kifejezéseket. Feleségének édesanyja Tuzséról vándorolt ki a század elején. Edna néném beszédének szabolcsi zamata volt. Leányuk és unokájuk csak angolul tudnak. Szüleim régi, elsárgult iratokat, fényképeket kerestek elő. Rég elporladt ősök emlékét idéztük fel sorban. Kettészakadt családunk sorsán túl lassan felsejlett a kivándorolt bukovinai székelyek küzdelmes életének története. Rokonaink elutaztak, de bennem valami hatalmas nyugtalanság támadt. Egyre gyakrabban nézegettem a térképeket. Néha szerettem volna felreppenni, mint a madár, átrepülni téren, időn, szerettem volna megfogni a megfoghatatlant. Kutatni kezdtem a könyvtárakban, családokat kerestem fel, krónikákat lapozgattam, saját régebbi gyűjtéseimből próbáltam megismerni a kivándorolt bukovinai székelyek sorsát. Élénken kezdett foglalkoztatni egy, a kanadai székelyek életét bemutató riportfilm terve. 1996 áprilisában két barátnőmmel, Fábíán Margit tanárnővel és Höflerné Kelemen Emmával a Bonyhádi Székely Kör elnökével útra keltünk, rokonkeresőbe.

A bukovinai székely népcsoport létrejöttének körülményei, hányattatásának története közismert. Őseik a 18. században szakadtak ki a Székelyföldről. Az erőszakos osztrák határőrség-szervezés elleni lázadás leverése után az ún. Sicilicidiumot követően több ezren menekültek Moldvába 1764-ben. 1776 és 1786 között gróf Hadik András közbenjárására kegyelmet kaptak, és a hivatalos adatok szerint 702 család, 2136 fő telepedett le az osztrákok frissen megszerzett koronagyarmatán, Bukovinában. Istensegíts, Hadikfalva, Andrásfalva, Józseffalva, Fogadjisten nevű településeket alapították a soknemzetiségű tartományban.

A leteleplülők 18 fálcsa (36 kataszteri hold) földet kaptak családonként, ezek néhány évtized alatt elaprózódtak. A szapora gyermekáldás következtében rohamosan növekedő népesség nehezen tudott megélni a rendelkezésre álló földterületen. A bukovinai székely közösség a múlt század nyolcvanas éveiben időről- időre nagy rajokat bocsátott ki magából. 1883-ban négyezren települtek Belgrád környékére. Ők alapították Székelykevé, Hertelendyalvát és Sándoregyházát, aldunai székelyeknek nevezik őket. 1888-ban Dél-Erdélybe, Dévára, Vajdahunyadra, Csernakeresztúrra és Sztrigyszentgyörgyre költöztek néhány ezren. „Dévai csángóknak” nevezi őket a szakirodalom. A dél-erdélyi telepítésekkel egyidőben a Temes-megyei Balsára, a Szolnok-Doboka megyei Vicére és a Beszterce-Naszód vármegyei Magyarnemegyére, valamint Marosludasra is telepítettek kisebb csoportokat.

A bukovinai székelyek Kanadába való tömeges kivándorlása 1903-ban kezdődött. A század elejére, amikor elindultak az „ígéret földjére”, az Egyesült Államok területéhez tartozó préri az egész Európából odaáramló paraszt kivándorlókkal már jórészt benépesült. A Kanadához tartozó prérin még hatalmas szabad területek voltak.

1885-ben készült el az Atlanti-óceánt és a Csendes-óceánt összekötő vasútvonal. A rajta érkező első telepesek között már magyarok is voltak, mivel Kanadába telepítésük egyik szervezője az 1848-as emigráns, Esterházy Pál volt. Az általa 1885-ben kiválasztott területet Eszterház

*Dolha Márton és családja az 1900-as évek elején
Dolha Gergely első háza a farmon*

kolóniának nevezte el. Itt kaptak földet a százával ideérkező magyar kíván-dorlók. Mikor számuk ezer fölé emelkedett, a vasútvonal újabb szárnyát is megépítették, amely a kolónián is átvezetett. Az első állomás az Esterházy nevet kapta. Hamarosan ez lett a sorra megszülető magyar települések központja.

A kivándorló székely családokat elbűcsúztatta a közösség. „Amikor indultak el János báomé Istensegítsről, akkor az egész falu kikísérte őket az állomásra. A muzsikások szépen felkészítették őket a vonatra. Szép keservekkel búcsúztatták őket.” A kivándorlók Galacon vagy Antwerpenben ültek hajóra s hetekig tartó utazás után Montrealban kötöttek ki. A hajózás viszontagságairól, az embertelen körülményekről, a hosszú utazás alatt történt tragédiákról szóló történeteknek se szeri, se száma. Gyermekkoromban gyakran hallottam lakodalmakban, búcsúkon az akkor számomra érthetetlen szövegű dalt:

„Galac felől most indul ki a hajó
Tetejébe ki van tűzve a zászló.
Négy sarkára fekete gyász van kötve,
Isten veled szülőföldem örökre.
Aki meghal a tengerbe temetik,
A csontjait a nagy halak elnyelik.
A holttestét hullámok ringatgatják,
Odahaza kis árvái siratják.”

Montrealtól Esterházyig vitte a vonat a bevándorlókat. A családok itt ökröket, szekereket, ekét, boronát, puskát, lőport és építőanyagokat vásárolhattak későbbi töllesztésre.

Az első bukovinai székely telepesek az Esterházytól 150 kilométerre északra lévő Cupar és Punnichy nevű települések közti területen állapodtak meg, a területet elnevezték Székelyföldnek. Mai neve Arbury. Saládonként 160 acre (112 kh) földet kaptak 10 dollár jelképes összegért.

A törvény előírta, hogy a telepesek kötelesek földjeiken élni. Amennyiben a három év alatt megművelték a terület 2/3-ad részét, megkapták a kanadai állampolgárságot és a föld, a „homestead” a tulajdonukba ment át. Az állam gondolt a telepesek későbbi terjeszkedésére is. Két kiosztott földdarab között egyet-egyet szabadon hagytak, s ha a farmercsalád anyagilag kellően megerősödött, megvásárolhatta a szomszédos területet is.

Élet a kanadai Székelyföldön

„A magyarok oda mentek, ahol vót fa. Azt mondták, hogy kell a fa, hogy tudjanak építeni, meg tüzelni. Nem mentek oda, ahol jó egyenes fűdek voltak. Azokat az angolok meg a németek mind elfoglalták. Ezek mind rossz fűdek vótak, hegyes vót, teli vót kövekkel.

Mű Dolhák Cupártól 12 máldra (1 mile=1,61 km) a cibényiek (isten-segítsiek) meg az andrásfalviak azok még északabbra laktak. Azok Cupartól 30 máldra vótak. Azok már Punnichyra hordták a búzát. Tőlünk keletre voltak a Zala megyesiek. A legelső, akik kijöttek a farmára, azok beástak a hegybe vagy a földbe, csináltak fából valami gyenge tetőt. Fűves földet tettek a tetőre. Behúzódtak abba, de nem sokáig vótak benne. Amikor sokáig esett az eső, akkor folyt rejik a víz. Később vágta le a fákat, osztán rudakból csináltak házat. Megsározták s osztán tetőt tettek nádból vagy bezsindelyezték, s kész vót.

Na, akkor legelőbszer megkezdtek a földet feltörni. Első esztendőbe jó ha 10 akert fel tudtak törni. Erdő vót, kő vót, tavak vótak. Jó vót, ha vaj egy ökröt tudtak venni. Rettentő drága vót a marha. Beszéltek, hogy aki egyet eladott, meggazdagodott.

Apám, Dolha Gergely tizenegybe jött ki. Elvette anyámat, de ő rokonok vótak. Apámnak 50 dollárjába került, hogy el tudja anyámat venni. Mű testvérek tizenketten vótunk a családba. Nyóc gyerek és négy leány. Tizen még élünk. Elég szegényesen éltünk, de azért nem kellett menyönyünk a kormányhoz, hogy segéljenek. Emlékszem, hogy vótak azok a nagy préri nyulak, úgy mondtuk „jack rebit”, azt ettük. Jó húsa vót. Még vót itt „hongerien fertics”, olyan vót, mint a csirke, a tolluja babos vót, vót fácán, réce, s avval éltünk, később aztán neveltünk tyúkokat, disznót, s a nyulak el vótak felejtve.

Nem messzire vót tőlünk az iskala. A mű iskalánk neve Szent Imre vót. Vót még Bimbó iskala, Virág iskala. Jó messze vótak, vót, hogy a gyerek három, négy máldot is kellett mennyen. Ha nagyon hideg vót, akkor nem mentünk iskalába, vagy ha vót ló, akkor lóval mentünk. Az iskala mellett vót istálló, s oda bétettük a lovat amíg tanoltunk. Harmincöt-negyven gyerek járt a nyóc osztályba. Mi magyarul beszélünk, me mind

magyarok vótunk. Valamelyik tanító megvert ezért, valamelyik nem. Nem nagyon tanultunk meg angolul. Magyarul se tanultunk meg se írni, se olvasni, mert magyarul nem tanítottak.

Dolha Mártonnak a fia, mikor kijöttek Bukovinából, tizennégy éves vót. Nem ment iskolába, mer az apjának kellett segítsen. Nem es tanult meg se írni, se olvasni semmit. Csak a nevit tudja leírni, hogy Dolha András. Él még, kilencvenkét éves.

Esszéirtam neked, hogy kik laktak itt, Arburyban, akikat ismertem. Most hamarjában 144 család jutott eszembe.

Apámék, mikor kijöttek a hazából, bukovinaiiasan éltek tovább. Azt a rendet tartották egészen. Az ünnepeket megtartották. Az nem számított, hogy mennyi munka vót. Az ünnepek mind meg vótak tartva.

Karácsonykor betlehemeztek, mentek egymáshoz énekelni házról-házra, de csak a bukovinaiakhoz mentek. Apám és Dolha Márton is benne vót a betlehemesbe, nem tudom hány esztendőbe. Apám csobán vót vagy mi vót. Birkabőrt tett e fejire. Emlékszem minket gyerekeket otthon hagytak, mert az nem úgy vót, mind egy faluban, hogy mind egybe laknak. El kellett menjenek szánkóval, mert egyik a mástól még fél kilométernél is többre laktak. Akkor jött Szent István, Szent János, Aprószentek. Akkor mentek a kisvesszővel és ide-oda zavarták a lányokat. Húsvétkor mindig festenek tojást, szentelték az ételt. A templomnál vótak azok a kikerülések, körmenetek. Mind meg vótak tartva.

A lakadalmakba es csakes az követték el, amit Bukovinába elkövettek. Vótak jó mozikások. A hadikiak Csernik Gáspár, Dolha András, Kajtár

Pista, Nagy Márton. A cibényiek Ollinger Albert s a testvére, Ferenc, Orbán Vilmos, mind hegedősök vótak. Vót nagybögő is. Azt pengették. Apámék, Szentesék, Kozsányék, Gergelyék a Szent Háromság Templomba jártak. Palkó Szilveszter építette a templomot. Ő vót az építőmester. Otthatták a cibényieket meg az andrásfalviakat. Az a rend akkor már annyira gazdagodni kezdett, hogy eladták a rossz fődeket, a hegyeket, bémentek Cupar környékére. Utoján a magyarok egészen felfogták Cupart. Vettek több földet, eladták a lovakot, jöttek a traktorok és azután már mind gépekvel dógoztak. Így mentek tovább-tovább. Később fiatalok vették át a farmákat. Az öregek jöttek be a városba: ma már a fiatalok es bent vannak a városon, úgy járnak ki dógozni.

Mü 1971-be jöttük be Reginába a farmáról. Annyi pénzt kerestünk, hogy a házat ki tudtuk fizetni. Vettünk egy új kocsit, a másikat odaadtam a fiamnak. Kár, hogy nem jöttünk be előbb a városra. A farmán jóformán nem is vót ünnepünk. Ha valahova elmentünk kellett sietni örökké haza, mert a marhák, csürkék után kellett néznünk.

Én soha életemben nem gondoltam, nem es álmodtam, hogy egyszer meglátom Magyarországot. Apám nem láthatta meg többet, miután kijött az óhazából, mert nem vót pénz, amivel elmenjen.

Nagyon örvendek, hogy elmentünk, megláttuk, milyen az óhaza. Megláttuk a rokonokat. Annak es erőst örvendek, hogy te eljöttél, s megláttad, hogy élnek a székelyek Kanadában.”

Dolha Vince és családja – 1986 Regina, Sask. Kanada

Király Zsiga-díj 1996

A Népművészeti Egyesületek Szövetsége a népművészetért 1994-ben „Király Zsiga” díjat alapított, az évente kiadásra kerülő díjat idén az alábbi személyeknek ítélte oda a kuratórium:

Dr. Bánszky Pál

A népművészeti mozgalomban kifejtett több évtizedes kimagasló tevékenysége alapján méltán lehet tulajdonosa a Király Zsiga díjnak. Mint művészettörténész, tudásával, ismereteivel jelentős segítséget nyújtott a népművészeti hagyaték megismerésében, népszerűsítésében. Az általa kezdeményezett tevékenységekkel új szemléletet hozott a mozgalomba. Kezdeményezői folytán valósultak meg a Szövetség által kiírt pályázatok: Konyhabútor, Ház és környezet, Népi szoborpályázat és az idén meghirdetett Játékpályázat. 1982-től a Bács-Kiskun Megyei, majd a Duna-Tisza Közi Népművészeti Egyesület elnöke, illetve a Népművészeti Egyesületek Szövetségének alelnöke, 1988-tól pedig elnöke.

Bereczky Kálmán és felesége

A négy évtizedes hagyományörző munkásságukért. Bereczky Kálmán és segítőtársa, felesége Bereczky Kálmánné hazai őrzői és művészi megújítói a kalotaszegi viseletnek, a bujkának. Több száz szebbnél szebb cifra bujkával, gyöngyös bujkával látták el a hazai néptánc együtteseket, számos országos és külföldi kiállításon szerepeltek nagy sikerrel. A magyar népművészet e reprezentatív darabjai a világ sok tájára elkerültek. Az alkotó tevékenység mellett mindketten fáradhatatlan szervezői és résztvevői a magyar népművészet népszerűsítő rendezvényeknek. Egész életükkel példát mutatnak a hagyományok szeretetében és továbbélésében, az ifjabb nemzedékek nevelésében.

Galántfi András

Élete nagy részét a tanításnak szentelte, előadóművész kategóriában is minősítéssel rendelkezik. 30 éve foglalkozik faművészettel, 1974-ben közreműködött az első fajtászótér megalakításában, s ezt követően szülővárosában, Hajdúszoboszlón, majd Nádudvaron, Ózdon, Nagyhe-

gyesen készített játszótereket. Több faragóstúdió szakmai vezetését látta el, 3 évig Debrecenben, 6 évig Nyíregyházán. Két nyáron vezette az Ifjú Népművészek táborát, Nemzetközi Szobrásztáborot vezetett Hajdúszoboszlón, Nádudvaron és Debrecenben.

Irányításával közel 10 évig természetes anyagokból készült játékkészítő szakkör működött Hajdúszoboszlón. 1992-től sikeresen vezeti a Nádudvari Kézműves Szakiskola faragóinak oktatását.

Skrabut Éva

1972 óta dolgozik a közművelődésben. Az utóbbi 2 évtizedben kezdeményezője és szervezője a Zala megyei népművészeti hagyomány mai továbbélésének. 1982-től titkára, 1995-től elnöke a Zala Megyei Népművészeti Egyesületnek. Különösen kiemelkedik a Zalaegerszegi Kézműves Ház építésében játszott szerepe, melynek 1992 óta a szakmai vezetését is ellátja. Évek óta vezeti a nyári népművészeti szaktáborokat, irányításával és több mint 100 alkotó közreműködésével ez év nyarán, nagyméretű jurta sátrat építettek és rendeztek be, amelyért a zalai közönség Király Zsiga díjat, az Országos Népművészeti Kiállításon gránátalma díjat kapott.

Vajda László

Tiszaeszlári kovácsmester, népi iparművész. 1985 óta a Szabolcs-Szatmár Megyei Népművészeti Egyesület tagja. Az Egyesület kereteiben működő kovács szekció vezetője. Számos megyei, országos és nemzetközi kiállításon szerepelt.

Zalaegerszegi Kézművesek Háza és a Zala Megyei Népművészeti Egyesület Jurta Építő Közössége

A Millecentenáriumi évben készített honfoglalás kori jurta építéséért. A közösségi alkotás tükrözi a népművészeti szakágak: nemezelők, fafaragók, szövők, bőrszők, hímzők, fazekasok szakmai tudását, példamutató közösségi munkáját, amellyel a 122 résztvevő két és fél hónap alatt elkészítette a 6,6 méter átmérőjű és 4 méter magas, történelmileg hiteles berendezésű magyar nemez sátrat.

Novák Ferenc: A folklór szerepe a színházban

1995-ben egy veszprémi színháztudományi konferencia felkérésére írtam ezt a vitaindító tanulmányt a folklór szerepéről a színházban, illetve a hazai és nemzetközi színházi kultúrában.

Rövid dolgozatom természetesen nem tart igényt arra, hogy a továbbiakban alaptanulmányként szerepeljen a színháztudományban. Gondolataim egy néprajzos szerény eszme-futtatásai, aki a tudomány oldaláról szelíd pártütőként a színház labilis deszkáira kapaszkodott több-kevesebb sikerrel.

A folklórt, mint a szellemi néprajz kutatási területére vonatkozó terminológiát, minden más társadalomtudomány elfogadta. Eredeti angol jelentése „amit a nép tud” vagy „nép-tudomány”. Ez a kutatási terület vonatkozik ránk, a mindenkori kortársakra, városban vagy falun élőkre, az ismert antik kultúrákra és a természeti népekre egyaránt. E tudomány kutatja többnyire ismeretlen szerzők történelem előtti időkben gyökerező óriási hagyományát és szellemi vagyonát. Egy-egy rítust, egy szokást, egy dalt, egy mozdulatot ezer és ezer generáció hordozott, mint esetleg életét meghatározó tudást. Minél jobban kutatunk az idők mélyében, annál inkább lehetett ez a szokásrend életét meghatározó vasszükségszerűség. Vannak tetten érhető kiinduló pontok, amihez úgyszólván naptári évvel meghatározható valamely szokás vagy rítus keletkezése. Körültekintőbb kutatás nyomán sokszor rá kell jönnünk, hogy az adott cselekvés, szokás csak folytatója vagy újabb igény szerinti átformálása egy régebbinek. Erre csak egy példát említenék, a Moreszkát. Az egyház a mórok legyőzésének emlékére misztérium játékként úgyszólván kanonizál egy dramatikus játékot. A fehér herceg és csapata legyőzi a feketéket és vezérüket, akik elrabolták a fehér hercegisasszonyt. Az eredeti formáját sokáig játszották szerte a katolikus Európában. A játszás időpontja február és abban az időpontban, amikor a kultúrtörténet mélységeiben a termékenység varázslás ideje volt. Ez a szöveges, nagy epikus hömpölygéssel előadott játék talán csak Korcsula szigetén maradt meg napjainkig.

A reformáció, az egyházi adminisztráció lazulása, a kötelező színdarabszerű bemutatást elhagyta. Később a játék felszívódott az európai népszokások gazdag kincses tárába. Napjainkban Korcsula szigetén kívül Spanyolországban őrzik még az eredetihez közeli formában. A moreszkával rokon angliai morris dance, a hétfalusi csángók borica szokása, a román calusar napjainkban már ismét termékenységi rítusokat hordoznak. A nép visszavette magának a saját szigorú szokásrendjébe. Elnézést a kitérőért, de szükségesnek éreztem, hogy ismertessek legalább egy, a történelmi időkben pontosan meghatározható és a természeti népeknl szükségszerűen gyakorolt termékenységi rítus tényekkel követhető metamorfózisát az időszámítás utáni második ezredévben.

Nekem a jó színház, a jó előadás tulajdonképpen mindig egy nagy rítus, vagy rítusok összességét jelenti. Azt a színházat szeretem, melynek a gesztusrendszere, viselkedésmódja verbális, és mimikus jelenetei egy egységes stílust képviselnek a darab első pillanatától a végéig. Tudom, csak ettől még nem lesz egy előadás nagyszerű. De nehezen hiszek olyan előadásban, melynek nincs egy megfogható felismerhető jelzésrendszere, mellyel azonosulni tudnék. Mikor Passolini Canterbury meséjét, vagy Tarkovszkij Andrej Rubljovját a moziban láttam, mindkettő után úgy jöttem ki, hogy azt mondtam magamban, biztosan ilyen volt a késői középkor. Nyilvánvalóan azért, mert mindkét rendező kitűnően találta ki a darab stílusát és a folklór tárgyához tartozó jelzésrendszerét. A színházban is szeretem, mikor például Stréhlér nem habozik Brecht Szecsuaíni jólélekkjében olasz városi folklórral megrendezni a darabot. Szerettem Ljubimov Hamletjét, ahol nem átalott balaljkát adni a címszereplő Viszockij kezébe, és

orosz gesztusrendszerrel, a zseniális mozgó laza textilfüggönnyel olyan légtört teremteni, hogy akár a novgorodi cári palotában történhetett volna a szerencsétlen királyfi tragédiája. Miért ne? A felsorolt példaim után azonban szeretnék megint visszatérni a gyökerekhez.

Eddigi tudomásunk szerint a rítus és rend, forma és szépség a görög szellemiségben rendszereződött első ízben tudatosan államilag ellenőrzötté. Azt is tudjuk, hogy az ógörög emberkép az istenekkel kacérkodott, azaz már működött benne az eszményi sóvárgása; s talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy ezzel lép át az ember az ösztönös, művészkedő játékból a tudatos alkotás szép birodalmába. Az istenekkel vetélkedő – keveredő ember művészte első kísérlet a világ, a természet erői fölötti hatalom átvételére. A rohanó huszadik század második felére még eredeti funkciójukban megmaradt népi rítusoktól, szokásoktól nagyon hosszú az út visszafelé, vége pedig szinte láthatatlan, mert az írott történelem előtti idők mélységeiben rejtőzik.

Az idők mélységéből visszafelé haladva napjainkig – a kép valamennyire föltisztul. Vázaképek, domborművek, falfestmények és mozaikok, versrészletek, lejegyzett beszélgetések tanúskodnak a régvolt szokásokról. Úgy tűnik, minél mélyebben nézünk a múlt „kútjába”, annál erősebben kötődnek a különböző hitvilágok rítusrendszeréhez. Vallási ünnepekről, termékenységet, esőt varázsoló táncokról, a mitológiát megjelenítő mimikus elemekkel gazdagodott, énekes szöveggel kísért ünnepekről tanúskodnak. Egyes rítusok a középkor végéig – töredékeiben pedig olykor napjainkig – szerves része különböző népek szokásrendszerének. Az ógörög színház „kisajátítja” ezeket a szertartásokat, énekeket, táncokat, melyek a tragédiák, szatírtjátékok és komédiák lényeges alkotó elemeivé válnak.

Az ember tudatos léte első pillanata óta – sőt tán már jóval azelőtt – táncolt előadott kötelező rítusokat.

Miért ne higgyük, hogy az ember a még botladozó, önmagát tudatosan még nem ismerő, fejlődése kezdetén, a lét- és fajfenntartásának ösztönös biológiai parancsára, magában vagy össze-összekapaszkodva énekelt, táncolt volna? Később, ha bizonytalanul is, lassacskán valamennyire magára ismert ...

Sokfajta vágtyól s félelemtől hajtva, kínzó kétségeire választ keresve mindinkább úgy mozgott, úgy cselekedett, hogy azt a mai fogalmaink szerint is már rítusnak, táncnak mondanánk. Bizonyos szertartásokat, mozgásokat meghatározott alkalmakkor, szigorú rend szerint ismételt meg. A munkára alkalmas eszközöket is előállító ember létének tudati börtönrácsain lassan-lassan áttört a szabad gondolat, vagy legalábbis a szabadabb cselekvés sóvárgása. A gondolkodás csodájának vágyott végterméke végül is: a világ teljes birtokbavétele. Az ösztönök alól felszabaduló ésszerűség a kételkedés körein belül járva emelkedik a valóság fölé s kutatja (mai szóval) az oksági összefüggéseket. A mind újabb, megoldhatatlannak látszó teendők, kérdések megfajtására az ember szertartásos rajzokat fest barlangjainak falára, szobrocskákat készít s megannyi egyéb segédeszközt a világ megmagyarázására s uralására.

S mindezzel mély egybecsendülésben, mintegy önmagát biztatva, mind gyakrabban mozdul ritmikusan belső indítással. Apró „színjátékokat” játszik rajz, szobroccka és „szereplő” ember: mind megannyi világértelmezés. Hadd tegyük hozzá: nem pusztá kontempláció. Ezekről az egyszerű szertartásoktól az ember a végső megoldást remélte, várta el. Feszítsük tovább?

A végső megoldást, magyarázatot, sikert és győzelmet igyekezett kikényszeríteni... George Thomson alapkönyvében az Aischylos

*Jelenet a Csikosomyói passióból
(A felvételeket a Nemzeti Színház bocsátotta rendelkezésre.)*

és Athén-ban a görög tragédia, a színház keletkezését az avatási szertartásokból vezeti le. A pubertás korból kinövő fiú a totemisztikus társadalmakban a férfiközösség tagjává, egyenrangú felnőtté csak egy színjátékszerű rítus sokszor durva, testet és lelket recsegtető próbája után válhat. A neolitikus szinten élő és kutató törzseknél, mint pl. az ausztrál őslakosoknál – ez még csupán kezdetleges hitviláguk része.

Erről tudósít Roheim Géza a „Csurunga népében”. A görögöknél a városállamok idejében az avatás már államilag is ellenőrzött több napos szertartás, papi segédlettel, primitív dithyrombuszokkal és Phallikus himnuszokkal.

Miért is beszélek erről. Mert a görögöknél tökéletesen végigkövethető a hitvilág és az ezt át-és átszövő folklorisztikus énekek, táncok, rítusok szövevényének beépülése az első megírt és eljátszott tragédiákban. Aiscylos még megéli az ősi avatást, magában hordozza mint egy adatközlő, népének folklorját. Tagja még a szertartás 50 tagú fiúkórusának. Nála mindezeknek a beépülése tragédiába, természetes. Természetes, hogy darabjaiban mint az avatási szertartásban vezető és a kórus dialógusa legyen talán a legjelentősebb. Később már színész, a bypokritész, a felelő válaszol a kórus kérdéseire. Nagy ajándék, hogy a gyakorolt folklor átalakulását színházzá a görögöknél végigkövethetjük. Ez nagy biztatás is lehet.

Hosszú volt talán a bevezető, de szükségesnek tartottam ahhoz, hogy bátrabban jelenthessem ki: a folklor bármilyen területe, ágazata, ha értő módon használják, helyet kaphat a mai színházban is. Úgy érzem, egy rendező, a nagy rítus, a darab színrevitelében jobban hitelesítheti elgondolását, véleményét egy műről, ha az évezredek alatt csiszolódott gesztusrendszert, apró szertartásokat is felhasznál. Természetesen nem azt gondolom, hogy ez törvényszerű, de sok dramaturgiai ponton erősíti a szituációt, ha megfelelő, a folklor tág területéhez tartozó szertartásokat, cselekvéseket, zenét vagy táncot építhetünk be egy-egy darab rendezésébe.

Szeretném, ha nem szűkítenénk le ezeket a gondolatokat csupán a magyar folklorra. Én a világ minden területének „néptudására” és tapasztalatára gondolok. Ennek ellenére fontosnak tartanám, hogy minél több olyan hazai rendezést üdvözölhetnénk, melyből kiderül, hogy ezt itt nálunk, a Kárpát-medencében vitték színpadra. A mi színházi életünkben a legjobbak is, mintha

szégyellnék hogy valahová tartoznak. Brook, Stréhler, Ljubimov és a nagyszerű románok rendezéseiben az első percekben tudjuk már, hogy területileg melyik kultúrához tartoznak. Mert abban mozognak biztonságosan. Csodák pedig nincsenek. A folklor és a szövevényein áttóduló stílus és rítusrendszerek, úgy látszik eléggé egységesek ezen a glóbuszon. Egy európai általános lakodalmat megrendezni könnyű, mert a két-háromnapos ceremónia dramaturgiája egész Európában azonos, a legénybúcsútól a menyasszony kikérésén keresztül a kontyolásig, vagy a hajnali sokszor obszécen rítusokig. Életem talán egyik legnagyobb sikere az amszterdami színháznál 1981-ben megrendezett Örök szertartás című színpadi játék volt, mely az európai ismerkedési, udvarlási és házassági szertartásokra épült. Az anyag gyűjtése közben rá kellett jönnöm, hogy differenciáltsága ellenére az európai kultúra nagyon is egységes. Ilyenné tette az országhatárokat nem tisztelő folklorizáció. Úgy gondolom, hiszem, hogy a folklor szerepe sokkal jelentősebb lehetne színházi életünkben, mint napjainkban. Nálunk egy-egy rendező csak akkor él vele, ha maga a szerző paraszti környezetbe írta darabját. Szerintem ennél sokkal több, emberi mélységet feltáró jelentősége lehetne a folklornak. Természetesen az egész világra kiterjedt mindenfajta kultúra rítusvilágára gondolok. Ennek viszont Magyarországon van egy akadálya. A Színművészeti Főiskolánkról film és színházi rendező generációk kerülnek ki úgy, hogy még egy fél év általános folklorisztikát sem tanulnak. Így láthatunk filmeket TV-ben, moziban, ahol a környezet paraszti és mi, a néprajzhoz konyitók ülünk és röhögünk. A néprajzhoz nem értő nagyközönség is mosolyog, mert a dolog hiteltelenségét nagyon jól érzik. Egy rendezőnek az iskola kéne megadja az esélyt, hogy a világ népeinek kultúráját minden időbeli mélységben megismerje. Sokszor rendező barátaim, mikor egy-egy természeti népnél, vagy Kárpát-medencében fellelhető rítusról és jelentéséről mesélek, mint soha nem hallott nívumot hallgatják. Én hiszek abban, hogy a színház gazdagodhatna, ha minél nagyobb ismeretanyag lenne birtokunkban mindarról, amit a nép, a népek tudnak – tehát a folklorról.

---

*Jelenet a Csíksomlyói passióból (Középen Rékasi Károly.)
(A felvételeket a Nemzeti Színház bocsátotta rendelkezésre.)*

EMKE-díjasok:

Németh Ildikó és András Mihály

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) 1996. november 26-án, Kolozsvárott tartotta évi közgyűlését.

A hatéves önszerveződés tapasztalatait és a további terveket dr. Kötő József, az országos elnökség ügyvezető elnöke foglalta össze, majd díjakat adtak át az erdélyi magyarság azon személyiségeinek, akik a legtöbbet tették a közművelődés különböző területein.

A táncház- és néptáncmozgalmi tevékenységéért Németh Ildikót (Kolozsvár) Kacsó András-díjjal tüntették ki. Ildinek szívből gratulálunk az elismerés-hez, bízva abban, hogy továbbra is fáradhatatlan segítőtársunk lesz a budapesti Táncháztalálkozó alkalmával is.

Ugyancsak közeli barátunk, András Mihály – a népi táncművészet ápolása terén

elért eredményeiért – Könczey Ádám-díjat kapott. Jókívánságaink mellett álljon itt Misi munkatársának, Kozák Albertnek Csikszeredából a MAG-nak küldött levele:

„... Örömmel tölt el mindannyiunkat a hír, mert végre a fiatal generáció is elismeréshez jutott általa.

Sokan kérdezhetnék, hogy mit lehetett felmutatni ilyen fiatalon? Nos, András Mihály már húsz éve van a pályán. Nemrég tért haza Erdélybe, miután kiváló eredménnyel végezte el a Magyar Táncművészeti Főiskola tanárképző szakát, a szokásos képzési idő fele alatt, hogy mielőbb folytathassa a főiskola előtt megkezdett itthoni tevékenységét.

Környezetében megteremtette az utánpótlást biztosító nagy létszámú gyermekcsoportot, életképes hivatásos népi együttest hívott életre és elindította a szakmai vezetőképzést.

Oktatója és vezetője számos jelentős erdélyi tánctábornak és fesztiválnak, több mint egy évtizede táncházakat szervez, fáradhatatlanul gyűjt, feldolgoz és rendszerez.

A Hargita Állami Székely Népi Együttesnél igazgatóként kifejtett tevékenysége – a szűkös anyagi lehetőségek ellenére – felpezsdítette a szakmai életet. Megvalósítja és segíti a szakemberek nemzetközi kapcsolattartását, körforgását. Kevés erdélyi társulat mondhatja el magáról, hogy az itthoni szereplések mellett rendszeres vendége magyarországi és szlovákiai rendezvényeknek, hogy ajtójánál sorban állnak a külföldről (Magyarországról, Franciaországból, sőt az Amerikai Egyesült Államokból) érkező táncosok és zenészek.

Az elébb felsoroltak után, gondolom sokan elámulnak, ha azt is elárulom, hogy mindezt egy 32 éves fiatalember volt képes végrehajtani.”

Könyvespolc – Zsigmond Erzsébet: Sirató-életem panaszos könyve

A Kriza János Néprajzi Társaság 1995-ben Kolozsvárott jelentette meg a könyvet. A népi élettörténeteknek Erdélyben már olyan irodalmi elődei vannak, mint Tamás Gáspár: Vadon nőtt gyöngyvirág (1971), Győri Klára: Kiszáradt az én örömen zöld fája (1975), Kocsis Rózsi: Megszépült szegénység (1979), vagy a Salamon Anikó által szerkesztett Így teltek hónapok, évek (1979), mely öt szerző vallomását tartalmazza.

Az 1937-ben, a Maros megyei Magyaró községben született és ott élő Zsigmond Erzsébet 1977-ben, negyven éves korában érezte nagy árvaságában, hogy megírja szomorú élete történetét. A nyomorúság azzal kezdődött, hogy édesapját behívták a háborúba katonának. Az édesanyja négy apró gyermekkel maradt kenyérkereső nélkül. Kicsi lakásukba a front alatt betelepítettek két német katonát. Így ők öten a konyhában laktak, a két német a szobában. Amikor végre a németek elviharzottak, helyükbe a román katonaság nyomult. A magyar lakosságot (9%) a falu azonnali elhagyására kényszerítették. Tehénszekéren, gyalog mentek a világba... Amikor a front elvonult, visszaszivároghattak a la-kosok. Sírva mentek be a teljesen kifosztott házba. Nem volt munka, nem volt élelem, minden falatért meg kellett küzdeni. Az öröm, hogy végre hazajött az apa, nem volt teljes, mert az életerős férfit megtörte a háború. Szívbemarkoló, ahogy a szerző leírja a lassan éledő faluban a küzdelmes hétköznapokat. Ez a kis könyv szinte az életrealitás lexikona is, mert a semmiből teremtettek új életet, és így is tartották megkapaszkodva a hagyományokat. S ahogy a szerző az első oldalon ígérte, nem

csak a maga szomorú életét kívánja rögzíteni, hanem „... leírom a tájszólást és a szokásokat, hogy ne felejtsek el, akiket érdekel. Ezt, ha hozzáértő írónak, szívesen tudná összerakni, de nekem nincs szegyélnivalóm, amit leírok, mind igaz.” Ebből közlünk néhányat.

„... Amikor a magyarói lányok kimentek sétálni, öröm volt nézni, böszoknyák, ruhák kikeményítve, a szép szalaggal csokorra kötve, hol piros, zöld, fehér szalaggal, akik nem szegvéllték, összefogozva táncolnak, a mi táncainkat, szapora, korcsos csárdás, valcer, ezek a táncok voltak, a többi lány énekelt hozzá.”

„...Aprószentek napján fogadtuk a fonóházat, egészen húshagyatig tartott... Télen fonóban jártak az asszonyok házról-házra, aki sorba jött. A guzsalyt kirakták a tulipános cifra zörgőkkel, amivel font, akinek volt szeretője vagy ügyes férje, a guzsaly talpát kivették mintásra, s rávésték az illető nevét. A fonóknak szemes kukoricát főztek, azt adták megcukrozva, vagy süttőtököt. Jártak maszkurázni, valami maszкура szerepet tanultak, vagy csak felöltöztek, hogy ne ismerjék meg, az asszony férfi harisnyába, ha van férfi a fonóban, azt néha menyasszonynak, s hozzá egy kicsi vőlegényt azzal, hogy hívogatnak a vőfélyek a lakodalomba és mindenféle vicces dolgot kitalálnak, azzal mulat mindenki. Az egész falu fonóját összejárák, s az ő fonója kíséri, de mire hazajönnek, a sok kacagástól vizes mindenki nadrágja, a maszkurákat megfogdossák, hogy lássák, ki az...”

„... A fonóban énekeltünk, vicceket mondtunk, de igyekeztünk, hogy 10 óráig megtöltsük fonállal a két orsót. Még játszottunk kicsi székelt. A fonó közepén volt egy négy lábú kicsi szék,

arra ráült egy legény és mondta: – Fordulj, kicsi szék! – Rászólt: – Nem fordulok! – Miért? Csók kell! – Kitől? – S akkor mondta a leány nevét, az oda kellett menjen, s megcsókolja, akkor lány hívott, akit akart. Még záloggyűjtő játékot játszottunk.”

„... Vasárnaponként a délutáni templomozás után délután tánc volt és este is. Estére más ruhát vettünk, amivel a templomba mentünk, a táncba nem vettük fel. Akkor valcer, csárdás, szapora, korcsos és cigánycsárdás táncok voltak. A varrottas zsebkendőket ahogy elkészítették, úgy odaadták a legényeknek. Bizony volt akinek sok öntözője volt, az egész rokonság varrt, hogy húsvétig meglegyen. Aki addig összeveszett, az amikor tánc volt, megállította a muzsikásokat, és egy másik fiúval, aki fogta a zsebkendőt, azt a bicskával négybe hasította mindenki szeme láttára.”

Ezek a ritkán adódó vidámabb események voltak a szerző életében. De a tollat a leánya korai elvesztése, árvasága adta a kezébe.

A könyv utószavát író Keszeg Vilmos hívta fel a figyelmet arra, hogy régen ezek az élettörténetek, fájdalmak a mesében, a balladában nyertek kifejezést. Most az írásbeliség hozzásegíti az embereket az epikusabb, részletesebb személyi közlésre. Ezek a népi élettörténetek nem hasonlíthatók, mérhetőek az irodalmi naplókkel, visszaemlékezésekkel, de nagy értékük, hogy sajátos nyelvi kifejezésükkel, az átéltség hitelességével saját szűkebb világuk erkölcsi mércéjével mérve fogalmaznak megíróik.

Zsigmond Erzsébet Sirató-ja egy csepp a közel-múlt népi történelmének mély kútjából, melyben több a sós könny, mint az éltető víz.

Tanulságos ebbe a kútba betekinteni!

Kaposi Edit

K. Tóth László: „Hogy kitörjék belőlem egy darab”

„Én nem azért jöttem ki Magyarországra, hogy tekeregjek, vaj csavarogjak, hanem hogy belőlem kitörjék egy darab, hogy valaki halljon valamit, s még tanóljon valamit.” – olvasható Hódorog András vallomása annak a kazettának a borítóján, amelyet a 95-ös táncháztalálkozóra jelentetett meg a Téka együttes a moldvai muzsikus furulyajátékával. Ugyanezek a dallamok Balogh Sándor lábjegyzésével kottaformában is megjelentek, kis életrajzzal kiegészítve.

– Klézsén születtem 1942-ben. Tíz éves voltam, mikor édesanyámnak az édesapjától fogtam tanulni furulyázni, közben volt az iskola. Kisgyerekkoromban azt gondoltam, mire az öregapa megtanított furulyázni, hogy nagyon csodálatos lett, mert édesanyám is örült és nagyon szerette. Szüleim földművesek voltak, én is segítettem nekik.

Miután nagyobb lettem, szerettem az életet.

Kallós Zoltán főlvételre vitt Kolozsvárra, Marosvásárhelyre, Csíkszeredába, Sepsiszentgyörgyre. Mikor hazajöttem a katonaságból, akkor lettem juhász, pásztor, amelyiket nagyon szerettem és ezt a furulyát életembe – ma is, akár holnap is – nem tudom elhagyni. Soha, míg élek. Mert üdvözülök az öreg édesanyámat, hogy felnevelt engem, és nagyon nagy szerencse van mostan általa és édesapám által, hogy hivatalos vagyok Magyarországra minden évben egyszer vagy kétszer. Édesanyám el van temetve Jászberényben, ahol minden esztendőben van fesztivál.

’90-ben már szabad volt járni Magyarországra. Miután megtörtént a forradalom. Minálunk nem örültek annak, mondták, hogy nem kellett volna. Nekünk mindegy volt. Annyit örültünk, hogy a forradalom után hivatalosak voltunk Magyarországra. 90. augusztus 2-án elindultunk Klézséből. Édesanyám nagyon beteg volt, és amikor megérkezett a busz Magyarországról – Sára Ferivel, Kerényi Robival –, mondtam neki, hogy ne jöjjön. Ő azt mondta, hogy András, nem tudtam mostanáig Magyarországra menni, de most mindenkinek szabad. És ha én most elmegyek, te ne törődj értem! Én téged nem sanyargatlak. Ha kimehetek Magyarországra, többet onnan vissza nem jövök. És nem is jött...

Augusztus 4-én megérkeztünk Jászberénybe, és három-négy napra még nagyobb beteg lett. Az egész csoport, akik eljöttünk Magyarországra, elmentünk Esztergomba. Édesanyám nem tudott eljönni. Amíg mi elutaztunk kirándulni, megkaptuk a telefont, hogy édesanyámat elvitték Szolnokra a kórházba. Amikor indultunk vissza Klézsébe, azt mondta: Még a fiam jöjjön egyszer, hogy meg tudjam látni.

Augusztus 14-15-én hazaérkeztünk, akkor én átkészültem szeptember elsedikén, hogy jöjjen látogatni. Eljöttem fölkeresni édesanyámat, de Szolnokon, ahol be volt édesanyám rendezve, azt mondták, hogy magának az édesanyja Budapesten van kórházban. Leadták a címet, Korányi kórház. Akkor eljöttem Jászberénybe Papp Imréhez. Másnap eljöttem a feleségével, Péterbenze Anikóval Budapestre. Az orvosnő megmondta, hogy édesanyám nem él még két hétig. Elköszöntem édesanyámtól, nem végbúcsút adtam neki, mert nem tudtam, mi lesz. És még egyszer az ő szavát többé nem hallottam. Meghalt 1990. szeptember 24-én. Sokat ki voltam segítve a jászberényi együttestől, Papp Imrétől. Köszönöm nekik, amíg élek.

Klézsében 35-40 éve, amikor húszéves voltam, hívtak furulyázni Guzsalyosba. Tánc is volt. Most nálunk, Klézsében, Moldvában nem kéri a furulyát, Guzsalyas sincs, csak diszkoték van. A juhászokodást 14 éve abahagytam, utána Bákóban dolgoztam a műtrágyagyárban. 93-nak 15-én januárnak haza voltam küldve, mert visszaszorították a munkát. Most munka nélkül vagyok otthon.

Szeretek eljönni hazulról, hogy leadjam azt, amit tudok, hogy tőlem is tanuljanak mások Magyarországon. Ott kinn nem tanítok, nem kéri. Voltam már Budapesten, Győrben, Jászberényben, Szombathelyen előadáson. Nagyon örülök, hogy a fiatalok szeretik a furulyázást, ez már megmarad egy emléknél. Ennek a kazettának is nagyon örülök, amit megkaptam itt. Köszönöm azoknak, akik csinálták a főlvételeket, Balogh Sándornak és Havasréti Pálnak ezeket a jó elfogadásokat.”

Fotó: Bolya István

Bankó András: Fél évszázad – HB ”Bálabontás”

„Hábé” – anno ez volt a házibuli rövidítése. S most képzeljük oda magunkat egy ilyen születésnap összejövetelre, ahol HB, alias Halmos Béla az ünnepe 50 esztendeje ürügyén. Ezen a különleges Béla-bulin az újabb kultúrásokoknak megfelelően akár bála bontást is tarthatunk: mit is csomagolt a sors ebbe a fél évszázadba – lehet „turizni” –, s kinek mi tetszik, mit visz haza?

Föl vagyok mentve (hisz 1960-ban születtem), azt nem tudhatom, mi is történt ötven évvel ezelőtt. Azért igyekeztem utánajárni. Akkor, 1946 február elején kiállították ki először a Magyar Köztársaságot, aztán – a fondorlat éve! – megkezdődött a nehézipar államosítása. Egy évvel korábban üzték ki a régi megszállókat az újabb megszállók, illetve egy évvel később véglegesítette a párizsi béke, hogy Magyarország 93.000 négyzetkilométer, se több, se kevesebb. (Azaz a „pozsonyi hídfő” révén pár faluval mégiscsak kevesebb...) Akkor már Lenin 22 éve, Bartók egy esztendeje halott. A III. kongresszusát tartó MKP immár 28 éves lett, Bugyács Imre bányamunkás (a magyar munkásmozgalom harcosa) egyenesen 31- na, ilyen tájban született Halmos Béla.

Jól föl kellett öltöztetni a kis Halmos Bélust, mert hidegháborúban járt iskolába. Aztán mire fölött, kitört a világbéke (Flower people éljenek a hippik!) s a vasfüggönyön át betört a Beatles-láz – így idehaza is kezdett öntudatra ébredni a békeviselt nemzedék. Halmos Béla miután kijárta a gyulai latin tagozatos gimnáziumot és a Műegyetem építész fakultását – itt, a szimfonikus zenekarban barátkozott össze Sebő Ferencsel –, bejáratos lett neves népzenei körökbe, így Vargyas Lajoshoz, Martin Györgyöz. Nála – a szőnyegen hasalva – hallotta az első autentikus népdal-főlvételt: „Galícia közepébe” – énekelte Zerkula János gyimesközéploki primás.

A gitár- és citera-penetés tét nélküli „amatőrízmuza” észrevétlenül vált profi (vonós) előadói munkává – különösen a Bartók táncgyűttesben –, a turista kirándulásnak álcázott erdélyi gyűjtőutak is ilyen titkos átalakulással váltak a zenetudói pálya megalapozóivá. Utólag úgy tudom elképzelni a kezdeti éveket, mint valami ősröbbszámot: lett egy banda (Sebő együttes), lett egy szellemiség (Timár Sándor és a Bartókosiok révén), lettek a klubok (FMH majd Kassák) s a táborok. Beindult a zenészképzés – hiába, hogy a Zeneakadémián Kodály országában maig sincs népi hangszeres szak! –, először a ruhatárban, a kabátok között, aztán alkalmi tanfolyamokon, még később a féllegális miskolci Bölcsészegyetemen koptatták a vonókat növendékei, míg nem a nyíregyházi Tanárképző be nem fogadta felsőfokon ezt a szakterületet.

A zenészképzéssel egyforma horderevű földad volt a rendszeres gyűjtő munka. Halmos Béla ebbe is rendszeresen belegabalyodott; egyfelől ki kellett találnia, hogy a strofikus szerkezetű dalok korábban kialakult rendszerezése helyett miként sorolja be a (szöveg nélküli, eltérő fölépítésű) táncdallamokat; másfelől a honi folklór történetében ő készítette elsőként zenekari monográfiát. Tíz éven át járt Székere Ádám Istvánhoz, hogy zenekarának minden darabját rögzíttesse (afféle népi házibulikon) – így rajzolódott elő „Icsán” bandájának repertoárja, vagyis egyből kipróbálhatta az új rendszeres működőképességét. Azóta dr. Halmos Béla, de nem használja...

Mostanában itt tart a névsor: Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László, Domokos Pál Péter, Ág Tibor, Jagamas János, Kallós Zoltán, Martin György, Halmos Béla (és társai) – egyik gyűjtő adta a másik kezébe a stafétabotot. Bartók és Kodály aligha győzhette volna a szájhagyományozó kultúra írásbelivé tételét, segédesszöveik tökéletlenek voltak. A technikai fejlődés adta Halmos Béla és kortársai kezébe a táskamagnót, a videót, ezekkel alaposabb a munka s tananyagként könnyebben sokszorosítható a gyűjtés. Van azonban egy mozzanat, ahol Halmos

Béla ténylegesen, közvetlenül a nagy előd (és drusza) nyomába léphetett. A Szovjetunió fönnállásának nagyobb hányadában nem volt hozzánk oly baráti állam, hogy területén, közelebről a Kárpátalján gyűjteni lehessen. 1988-ban nyílt lehetőség, hogy Bartók után elsőként magyarországi népzenei gyűjtők (Halmos Béla, Vavrincez András s talán még páran) hivatalosan bejuthassanak a magyar-lakta vidékekre. (Utóbb ezt is pontosítani lehetett; vízöntős Kiss Ferenc „rokonlátogatás”-nak álcázva már korábban mozgott s gyűjtött e terepen, ennek eredményeit adta közre a Quint-lemezen.) Emlékszem, épp a Fonográf klubból pöfögtünk le Béla veterán Trabantján a Moszkva tér felé, amikor hírül adta, hogy megjött az engedély – miután a szegedi „Felkelő Nap Háza” fesztivállal kapcsolatban ő és Szörényi Lendvere beavattak a részletekbe.

Ugyanis a folk-életet szervezni is kellett, ezen a „szikesen” nem sarjadtak tömegével a »menjelcsenek«. Egy rövid kitérő erejéig ezért lett Halmos Béla a Táncházi Kamara elnöke. Azóta tévés szerkesztőként jegyzi a Népzenei Magazin táncmuzsorait. Közben pedig mindvégig megmaradt primásnak. A Sebő együttes 1986-os „Lőrincé népzeneje” című albumán ugyan már nem ő muzsikált – nem minden barátság örökéletű –, viszont 1991 óta a Kalamajka együttes élén hegedül. Közel 18-19 évi pályafutás után jelentette meg első (maig utolsó) önálló lemezét „Az a szép piros hajnal” címmel – nem az Aurórára gondolt. Munkahelye 1992 január elejéig a Zenetudományi Intézet volt, majd februártól a Magyar Művelődési Intézetben helyezkedett el. A sors furcsa fintora (i), hogy Martin György valamikor szintén a zenetudományiból távozott, bár őt az utolsó munkanapon távoztakor meg is motózták a portán: pártállami házibuli... Az ilyen »próságokhoz« képest tényleg kolosszális dolog, hogy Halmos Béla és nemzedéke (elődei, zenésztársai és elvbarátai) visszaállították a népzene becsületét: újra emlékezhetünk arra, amit egyszer már elfelejtettünk.

Beszprémy Katalin: Élő népművészet

„Ne legyen a szép mindig éktelelné,
a mives mindig semmirevalóvá,
mikkel muszáj élnünk, ha nem leszünk
csizmadiák, pékek, gombkötők,
fazekasok, építőmesterek,
fonók, szövők, kötélverők, kovácsok,
asztalosok is, mint a régiek,
mert az elhibbant dolgok közt
magunk is elhibbanunk,
s akkor mivégre voltunk?!”
Kiss Anna: Fohász

Tizenkettedik alkalommal rendezi meg a Magyar Művelődési Intézet „Élő Népművészet” címmel hagyományosan két évente meghirdetett, pályázattal egybekötött kiállítását.

Egyéni alkotók – Népművészet Mesterei, Ifjú Mesterei, Népi Iparművészek, – alkotó műhelyek, egyesületek, kézműves iskolák legkiválóbb alkotásai láthatók a Néprajzi Múzeumban november 22-március 1-ig.

A budapesti zsűrire a már előzőleg helyi válogatásokon átjutott munkák kerültek. Az idén 3500 pályamű érkezett be, amiből a zsűri 2000 alkotást tartott kiállításra érdemesnek.

Az idei bemutatkozás több meglepetést is tartogat. Az egyik az, hogy láthatunk múzeumi, gyűjteményi párhuzamokat a mai alkotások

mellett, szinte minden műfajban, ugyanis a Néprajzi Múzeum társrendezője a kiállításnak. A másik újdonság, hogy a kézműves iskolák anyagai mellett bemutatjuk azt, hogy a legfontosabb szakmákban milyen módon jutnak el a hallgatók a szakmunkás-bizonyítványig. Ezekben a tematikus anyagokban műhelyrajzok, tervek, mintagyűjtemények, muzeális darabok, a tanulmányi idő alatt folyamatosan elkészülő tárgyak láthatók a szövés, a kosárfonás, a fa művesség, a csipkekészítés, a bőrművesség; a fazekasság, a mézeskalács-készítés, és a népi játszótér műfajában.

A kiállítás talán legnagyobb szenzációja az a 6,6 m átmérőjű, 4 m magas, teljesen berendezett jurta, amit a Zala megyei Népművészeti Egyesület tagjai készítettek az elmúlt nyáron. Több mint 120 ember közös munkája ez a történelmileg is hiteles alkotás.

A pályázat fő díját –a Gránátalma díjat –11, arany oklevelet 36, ezüst oklevelet 42, bronz oklevelet 23 alkotó, illetve alkotócsoport kapott.

A zsűri külön díjazta a jurta készítőit, valamint kiemelkedő szakmai oktatási tevékenységéért nyolc kézműves iskolát.

A kiállítás nyitvatartási alatt december 12-én Luca napi, január 3-án Újév köszöntő, február 7-én farsang, március 7-én tavaszköszöntő játszótér tartunk 15-18 óráig.

A XII. Országos Népművészeti Kiállítás támogatói:

Magyar Turisztikai Szolgálat RT 96 Magyarország Rendezvény Iroda, Művelődési és Közművelődési Minisztérium, Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap Közművelődési és Népművészeti Kuratóriuma, Népművészeti Egyesületek Szövetsége.

Játszóház a kiállítás idején 15-17 óráig:

1996. december 12.

Lucázás az Óbudai Zeneiskola növendékeivel – Kiss László vezetésével és Neuwirth Annamária-ával, valamint svéd lucázókkal

1997. január 3.

Újévköszöntő a Bekecs együttesel és Bakonyi Erikával

1997. február 7.

Farsangi mulatság a Bekecs együttesel és Bakonyi Erikával

1997. március 7.

Tavaszköszöntő – húsvétváró az Óbudai Zeneiskola növendékeivel (Kiss László vezetésével) és Bakonyi Erikával

A kézműves foglalkozásokat minden alkalommal Székely Éva és barátai vezetik!

Gyulay Mária:

Holland kert a Mesterségek Ünnepén

Első ízben volt külföldi kézműves résztvevője a Mesterségek Ünnepének. Hollandiát érte az a megtiszteltetés, hogy egyik kézműves csoportja meghívást kapott a Kapisztrán térre. A Rikster Weber Gruppe 20 főből álló csoportját négy napon át látta vendégül a Népművészeti Egyesületek Szövetsége. Holland népviseletben lévő kézműveseik nagy sikert arattak a látogatók körében. A csipkeverő, porcelánfestő, babakészítő és papírvágó kézművesek élő

bemutatóval vonzották az érdeklődőket. A sajt- és mustárkészítők ősi receptjeik szerint készített ízes áruikból kóstolót is tartottak.

A legnagyobb sikert az idős fapapucs-készítő mester aratta, aki nagyapja szerszámaival készíti ma is Hollandia egyik szimbólumát. Az alapanyagul magával hozott jegenyefa kevésnek bizonyult, alig győzte kielégíteni az igényeket. Aki felpróbálta a facipőt, az rögtön megértette, miért ez a nagy siker.

Mialatt a felnőttek próbálgattak, kóstolgattak, vásárolgattak, addig gyermekeik

régi játékokat tanulhattak. Az ügyesebbek a gólyalábon való járást is kipróbálhatták. Mindeközben csak szólt-szólt a verkli és a harmonika, igazi vásári hangulatot teremtve a Kapisztrán téren berendezett Holland Kertben. A mesterek találtak módot arra is, hogy magyar kollégáikkal megismerkedjenek és tapasztalataikat kicseréljék.

A Népművészeti Egyesületek Szövetsége meghívására érkezett holland kézművesek vendégül látásának költségeihez támogatásával hozzájárult a MALÉV AIR TOURS, az OLSTHORN Szállító Rt. valamint a Holland Nagykövetség.

Fotó: Molnár Ferenc

Kép: (Holland kézművesek munka közben a Kapisztrán téren)

- Fotó: Molnár Ferenc

Táncegyüttesek, zenekarok, szólisták, néprajzi gyűjtések fotózása

Kása Béla 2463 Tordas, Rákóczi u. 3. Tel.: (22) 467-603
Kiadványok, reklámanyagok, kazetták, CD-k teljes fotómunkálatai

Aprája

Második Régizenei Kiállítás '96 Budapest – szeptember 21-22.

Szeptember 22-29-ig rendezték meg Kalocsán a hagyományos „Paprikaszüretet”

A Bekecs együttes szeptemberben a hollandiai Hoofddorpban a „Magyar hetek” rendezvényen nagysikerű koncertet adott. Ezt követően Németországban, Köln környékén lépett fel négy alkalommal, melyből egyet rögzített a kölni rádió (WDR)

Szeptember és október folyamán többhetes hollandiai turnén vett részt a Téka együttes

A Kós Károly Egyesülés milicentenáriumi kiállítást rendezett Organikus magyar építészet címmel a Magyar Kultúra Alapítvány székházában.

Bonchidai tánctanfolyam volt októberben a németországi Balduinsteinben Makovi Susan szervezésében, Bakonyi Erika, Végső Miklós és a Dűvő együttes közreműködésével.

A X. Mesterségek Ünnepe díjazottjai

Legjobb megye: Szabolcs-Szatmár Megyei Népművészeti Egyesület

Legjobb műhely: „Kaptár” Magyarlukafai Közművelődési Egyesület

„Év Mestere” díj (Amstel-díj): Buglyó Péter kádármester (Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület)

Legszínvonalasabban bemutatott mesterség: Kékedi László kéregedény készítő (BAZ Megyei Népművészeti Egyesület)

Ötlet-díj: Fejér Megyei Népművészeti Egyesület (játsszótér készítés)

Ötlet-díj: Bihari Népművészeti Egyesület (kukoricamorzsolás bemutatása)

Pályázati felhívás

A Népművészeti Egyesületek Szövetsége (Budapest) és a Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely (Kecskemét) a társadalom minden rétegét és 14 éven felüli tagját érintő pályázatot ír ki, tervezett egyedi játékkategóriában.

A pályázat elsősorban alkotó embereknek, művészeknek (építé-szeknek, képző-, iparművészeknek, kézműveseknek, népművészeknek és szakiskolákban és művészeti oktatásban résztvevőknek) szól. Tervezett egyedi játékként a kiírók olyan pályaműveket várnak, amelyek anyaguknál fogva tartósak, figyelembe veszik az adott életkori sajátosságokat, hagyományos és újszerű szerkezeti megoldásokat tartalmaznak, továbbá megjelenésükben esztétikusak. Pályázni egyaránt lehet zárt térben és szabadban használható játékokkal. (Játszóteri együttesek tervezésére jelen pályázat nem terjed ki.)

Korosztályi játékkategóriák (a fejlődéslelektan felosztásának megfelelően):

–csecsemőkor 2 hónapos kortól 1 éves korig,

–kisgyermekkor 1-től 3 éves korig,

–óvodáskor 3-tól 6 éves korig,

–kisiskolások 6-tól 10 évig,

–prepubertáskor 10-11 évig,

–pubertáskor 12-15 évig,

–posztpubertáskor 16-18 évig,

–ifjúkor 18-22 évig.

A pályázat technikai feltételei:

Beküldhető max.: 3-5 db egyedi játék. (Kérjük mellékelni az alkotó nevét, életkorát, lakcímét, valamint a játék használatának leírását.)

Beküldési határidő: 1997. február 1-től 15-ig.

A beküldés helye: Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely 6000 Kecskemét, Gáspár A. u. 11.

A beérkezett pályamunkákat szakemberekből álló zsűri bírálja el. A bíráló bizottság javaslata alapján a korosztályi kategóriákban, valamint a különböző játékműfajokban összesen 400.000,- Ft díj kerül kiosztásra. A legjobb játékok 1997. március 15-i nyitással a Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely-ben kerülnek bemutatásra. A pályázat kiírói szeretnék, ha a legjobb pályamunkákkal a Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely gyűjteménye gyarapodna. A pályázattal kapcsolatos további felvilágosítást nyújt: Kalmár Ágnes művészettörténész és Váczai Mária szociológus-programszervező (Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely, 6000 kecskemét, Gáspár A. u. 11. Tel.: 76/481-469)

„A népzeneoktatásért” Alapítvány

a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megrendezi a II. Országos Népzeneoktatási konferenciát 1997. február 14-15. Helyszín: Budakalász, Faluház (Szentendrei út 1-3., Tel.: 26/340-468)

Tervezett témakörök: a népzeneoktatás helyzete, az új alap- és középfokú tantervek ismertetése, aktuális problémák.

14-én, pénteken este gyermek népzenei bemutatót és táncházat tervezünk.

A részletes programot időben eljuttatjuk az érdekeltekhez.

Előzetes jelentkezéseket, programjavaslatokat az alábbi címre várunk:

„A népzeneoktatásért” Alapítvány 1034 Budapest, Nagyszombat u. 27. Tel./fax: 188-6381

XVI. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár

1997. március 22-23. Budapest Sportszarnok

Tel.: 201-3766/13 Tel/ fax: 214-35-21

Postacím: 1255 Budapest, Pf. 153. e-mail: tanchaz@mail.datanet.hu <http://www.datanet.huftanchaz>
Javában zajlanak az előkészületek legnagyobb rendezvényünk létrehozására.

A szombatra tervezett Aprók bálja műsorát az „Örökség” Gyermek Népművészeti Egyesület szervezi.

A Fialat Népművészek műsora szereplőit a III. Budapesti Folkfesztivál zsűrije fogja majd kiválogatni.

Az Ínyenc táncház, az Össznépi Multság, a Vasárnapi játszóház és a Tánc tanítás programját a tánc házas zenekarok és tánc tanítók jelentkezése alapján állítjuk össze.

A Népzenei Kamarakonzertek rendezvény továbbra is a zeneiskolások, műkedvelő és hivatásos előadók bemutatkozási lehetősége lesz.

Úgy tervezzük, hogy meghívott hagyományörző vendégeinket nem csak a Gálaműsorban, hanem más műsorrészekben is igyekszünk szerepeltetni.

A Kirakodóvásár gondozása változatlanul a Népművészeti Egyesületek Szövetségének a feladata.

1997. március 22. szombat, 11.00 - 24.00

Küzdőtér 11.00 - 18.00 Aprók bálja

19.00 - 21.00 Fialat Népművészek műsora

21.00 - 24.00 össznépi multság

Edzőterem 12.00 - 18.00 Ínyenc tánc ház

1997. március 23. vasárnap, 10.00 - 24.00

Küzdőtér 10.00 - 18.00 tánc tanítás

19.00 - 21.00 hagyományörzők gálaműsora

21.00 - 24.00 össznépi multság

Kamaraterem 11.00 - 18.00 népzenei koncertek

Edzőterem 10.30 - 14.30 játszóház

15.00 - 18.00 fiatal népművészek műsora

Kétnapos kirakodóvásár a küzdőtéren és a körfolyosón

Berán István: Élő népzene '97 – Legkedvesebb dalom

Új sorozatunk, az „Élő népzene” elindítása érdekében meghirdetett pályázatunkra – minden képzeletünket felülmúló mennyiségben – 112 kazetta érkezett.

Bár a pályázók – kevés kivétellel – betartották a szöveglísta nézve hatperces és az együttesekre vonatkozó tízperces időhatárt, így is mintegy 250 műsorszámot regisztrálhattunk. Külön örömeinkre szolgál – talán a SANSZ-ban és a Pályázatfigyelőben is közzétett felhívásunknak köszönhetően – hogy nagyon sok, eddig számunkra ismeretlen előadó jelentkezett. Mivel a népdalköröket és a citerazenekarokat sem zártuk ki, az összes pályázók ötödét kitevére éltek a lehetőséggel, esetenként igen értékes anyagot benyújtva.

A zenéket érkezési sorrendben egyedi CD-lemezekre és kazettákra másoltattuk, így ténylegesen sikerült megvalósítani, hogy a zsűritagok – Foltin Jolán, Marosi Júlia, Pávai István és Sipos János – egyenként végighallgatva hozzák meg felelősségteljes döntésüket.

Ígretünk ellenére, a végleges döntést egyelőre nem tudjuk közölni. Legszívesebben reményeinkben sem gondoltuk, hogy ekkora anyaggal kell az egyesületi irodának és a zsűrinek megbirkóznia. Mindenesetre lapzártáig annyi már nagy valószínűséggel körvonalazódott, hogy nem csupán egy válogatás jelenhet meg

III. Budapesti Folkfesztivál

1997. január 18-19. Fővárosi Művelődési Ház Budapest, XI. Fehérvári út 47.

A Tánc ház találkozóra vonatkozó, „Fialat népművészek műsora” elnevezésű pályázatunkat – nagy örömeinkre – összesen 84 szöveglísta, tánc együttes, zenekar és alkalmi csoportosulás tisztelte meg jelentkezésével.

Az óriási érdeklődésre és a várhatóan magas színvonalú produkciókra tekintettel úgy döntöttünk, hogy a nyilvános válogatóversenyt önálló fesztivál, mégpedig a III. Budapesti Folkfesztivál keretében rendezzük meg.

Az FMH Színháztermében a táncos produkciók, egyidejűleg a Körtérben a zenei műsorok versenyeznek, mindkét helyen neves személyiségekből álló szakértő zsűri és a nagyjérdemű közönség előtt.

Az önmagában is rangos verseny tétje: a helyezettek meghívást kapnak a Tánc ház találkozóra, a szombat esti (küzdőtéri) és a vasárnap délutáni (edzőtermi) „Fialat Népművészek Műsora” programra, összesen ötórányi műsoridőben való bemutatkozásra.

A III. Budapesti Folkfesztivál műsora január 18-án, szombaton délelőtt 10 órakor kezdődik, majd este a szokásos Zurgó-tánc házban szórakozhatnak a résztvevők és a közönség. Vasárnap délután 2 órától folytatódik a remélhetőleg izgalmas versengés. Mindenkit sok szeretettel vár a Tánc ház Egyesület!

(Itt a Tánc ház Egyesület emblémája.)

tavasszal. A zsűritagok eddigi véleményére és az általában magas színvonalra alapozva úgy tűnik, hogy a sorozat második tagja ugyanebből a pályázatból kerülhet ki. Ebben az esetben összel következik a folytatás...

Mire a MAG-ot kézbe veszi az olvasó, természetesen minden pályázót levélben értesítünk az eredményről. Annál is inkább, mivel a hangfelvételek a FÖNIX Stúdióban – Jánosi Béla hangmérnök és Havasréti Pál zenei rendező irányításával – január első napjaiban megkezdődnek.

Az „Élő népzene” sikerére nézve meghatározó, a sorozat arculatát eldöntő CD- és kazettaborító megtervezését felkérésünkre Klebercz Gábor, a gyártást az ETNOFON képviselőjében Kiss Ferenc vállalta.

Kellemes kötelességem beszámolni a „Legkedvesebb dalom” közönségzavazás sikeréről. Több mint hétszázan vették a fáradságot, hogy véleményüket – akár a nyomtatott szavazólapok fénymásolatán vagy levelezőlapon, sőt Interneten is – beküldjék.

Berecz András, a Bekecs és a Boglya együttes több műsorszámmal is az élen végzett, ezért az „Élő népzene” CD egészének megszerkesztésekor az előadókkal közösen fogunk választani. További, jelentősebb mennyiségű szavazat érkezett Sebestyén Márta, Tárnoki Beatrix és a Téka, a Méta, a Muzsikás, a Vándor Vokál, Lovász Irén, Demeter Erika és a Tilinka, valamint a Gajdos dalaira.

A „Legkedvesebb dalom” szavazóinak nyereségsorsolását a Tánc ház találkozóon tartjuk meg, ahol a hordozható CD-lejátszó és a két walkman mellett az új „Élő népzene” kiadványból is 5 CD és 5 hangkazetta gazdára talál.

Táncházak – klubok

Hétfőn

Magyar táncházak
Piróka zenekar táncháza
kéthetente hétfőként 19 órától
Közösségi Ház 9200 Mosonmagyaróvár, Fő u. 26.

Ír táncház

Green fields
minden hétfőn 21-től
Gyökér Klub – Vendéglő 1067 Budapest, Eötvös u. 46. Tel.: 302-4059 Oktató: Balogh Melinda

Indiai zenei klub

Calcutta trió
minden hétfőn 19 órától
Marczibányi téri Művelődési Központ 1022 Budapest, Marczibányi tér 5/4 Tel.: 212-5504

Balkán táncház

Rece-fice együttes táncháza
minden hétfőn 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont 1077 Budapest, Almássy tér 6. Tel: 352-1572

Kedden

Magyar táncházak
Muzsikás gyerektáncház
minden kedden 17.30-18.30
Fővárosi Művelődési Ház 1119 Budapest, Fehérvári út 47. Tel.: 203-3868
Oktató: Várkonyi Piroska és Bakonyi Ernő

Ír népzene

Ír táncház
havi három kedden 19.30-21.00
Marczibányi téri Művelődési Központ 1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a Tel.: 212-0803
Oktató: Brónagh Crumme

Szerdán

Gyimesi, moldvai táncház
„Guzsalyas” Tatros együttes táncháza
minden szerdán 20.00-01.00
Marczibányi téri Művelődési Központ 1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.: 212-0803
Oktatók: Fülöp Attila és Plank Judit

Balkán táncház

Falkafolk együttes táncháza
minden szerdán 18 órától
Ferencvárosi Művelődési Központ 1091 Budapest, Haller u. 27. Tel.: 216-1300

Csütörtökön

Magyar táncház
Muzsikás együttes klubja
minden csütörtökön 20 órától
Marczibányi téri Művelődési Központ 1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a Tel.: 212-5504

Ókrös együttes klubja

kéthetente csütörtökön
Fonó Budai Zeneház 1117 Budapest, Sztregova u. 3. Tel.: 206-5300

Tükrös együttes klubja

kéthetente csütörtökön
Fonó Budai Zeneház 1117 Budapest, Sztregova u. 3. Tel.: 206-5300

Balkán táncház /horvát, szerb, makedon/

Tanac táncház
minden hónap 3. csütörtökjén 19.00-23.00-ig
Ifjúsági Ház 7622 Pécs, Nagy Lajos király útja 13. Tel.: 72/330-211
Muzsikál a VIZIN zenekar Táncoktató: Szávai József

Ír népzene

Rebel Yell
minden csütörtökön 20.00-21.30-ig
Beckett's Söröző (hagyományos írási étterem és bár)
1055 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 72. Tel.: 111-1033

Johnny Thompson

minden csütörtökön 21 órától
Gyökér Klub – Vendéglő
1067 Budapest, Eötvös u. 46. Tel.: 302-4059

Pénteken

Magyar táncházak

Téka táncház

minden pénteken
Budapest I. Kerületi Művelődési Ház

Duo Sound

2074 Perbál, Egyetértés ltp. A/15. Tel.: (26) 337-090, 201-0393 Fax: 202-2047

Hangfelvétel-lemezkiadás, hangosítás-világosítás, hang-fény tervezés, kivitelezés

Egyéb szolgáltatások: színpadok építése, műsorok szervezése, rendezvények teljes körű lebonyolítása

1011 Budapest, Bem rakpart 6. Tel.: 201-0324

17.00-18.00 Aprók tánca kézműves foglalkozás

18.00 - 19.00 Tini táncház

19.00 - 24.00 Felöltő táncház

Oktatók: Csatai László és Bakonyi Erika

Méta est

minden pénteken 21 órától
Gyökér Klub – Vendéglő
1067 Budapest, Eötvös u. 46. Tel.: 302-4059

Bihari-Sokk

kéthavonta egyszer pénteken 22.00-04.00
Almássy téri Szabadidőközpont 1077 Budapest, Almássy tér 6. Tel.: 352-1572

Aprók tánca

havonta egyszer pénteken 17.00-18.30
Angyalföldi Gyermek- és Ifjúsági Ház
1138 Budapest, Dagály u. 15/a Tel.: 149-7761
Muzsikál: a GALGA zenekar
Házigazda: Benedek Krisztina

Szikes Banda táncháza

minden pénteken 19 órától
MDF Klub
4400 Nyíregyháza, Luther út 4.
Oktató: Bistey Attila

Rakonca zenekar táncháza

minden hónap utolsó péntekén
MÁV RT. Arany János Művelődési Ház
9021 Győr, Révai út 5. Tel.: 96/312-446
17.30 - től Aprók tánca
19.00 - 24.00 Táncház

Délszláv táncház /szerb, horvát, makedon/

Kolo együttes táncháza
minden hónap 1. és 3. péntekén 21 órától
Művelődési Ház
2316 Tököl, Kossuth L. u.66. Tel.: 241379-284
Táncoktató: dr. Ember Tibor

Ír-kelta népzene

M.É.Z. Klub
kéthetente pénteken 20.00-23.00
Postás Művelődési Központ
1068 Budapest, Benczúr u. 27. Tel.: 322-7334

Tara ír-kelta klub

minden pénteken 18.00-23.00
Kosztolányi Dezső Kulturális Központ
1093 Budapest, Török Pál u. 3. Tel.: 218-0193

Görög táncház

Hagyományörző görög klub
Angyalföldi Gyermek- és Ifjúsági Ház
1138 Budapest, Dagály u. 15/a Tel.: 149-7761

Szombaton

Magyar táncházak

Kalamajka táncház

minden szombaton
Belvárosi Ifjúsági Ház
1056 Budapest, Molnár u. 9. Tel.: 117-5928
17.00-18.00 Aprók tánca Fábán Éva vezetésével
19.00-20.30 Táncitanítás Lévai Péter és Redő Júlia vezetésével
20.30-24.00 Kalamajka táncház
23.00-02.00 Össznépi vigadalom – vendégzenekarokkal

Tilinkó táncház

páros szombatokon
„Táncház”
8000 Székesfehérvár, Malom u. 6. Tel.: 22/ 312-795
Házigazda az Alba Regia Táncegyüttes
18.00 - 19.00 Aprók tánca
19.00 - 23.00 Felöltő táncház

Csík zenekar táncháza

havonta egyszer szombaton 19 órától
Táncsics Mihály Művelődési Központ
6000 Kecskemét, Rákóczi u. 3. Tel.: 76/320-625
Oktatók: Kocsán László, Csiné Pap Erzsébet

Kolompos gyerektáncház

kéthetente szombaton 17.00 Békásmegyeri Közösségi Ház
1038 Budapest, Csobánka tér 5. Tel.: 180-2433
Oktató: Palkovics Zoltán

Játszó- és kézművesház

minden szombaton 9.00-14.00
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3. Tel.: 206-5300
Foglalkozásvezető: Nagy Mária

Moldvai csángó táncház

Zurgó együttes táncháza

Kása Béla: Magyarorszáti zenészek.

minden szombaton 18.00-tól
Fővárosi Művelődési Ház 1119 Budapest, Fehérvári út 47. Tel.: 203-3868

Dél-amerikai táncház
Los Andinos táncház
havonta egy szombaton 18 órától
„Táncház”
8000 Székesfehérvár, Malom u. 6. Tel.: 22/312-795

Tradicionális Blues Klub
Dr. Valter
minden szombaton 21 órától
Gyökér Klub – Vendéglő
1067 Budapest, Eötvös u. 46. Tel.: 302-4059

Vasárnap
Magyar táncház

Méta együttes táncháza
minden vasárnap 19.00-24.00
Józsefvárosi Klub
1085 Budapest, Somogyi B. u. 13. T.: 118-7930
Házigazdák: Nagy Zoltán József, Balogh M. Ágnes, Palkovics Zoltán

Bergics Lajos és barátai táncháza
minden 2. vasárnap
Vasutas Művelődési Ház
7621 Pécs, Dr. Váradi A. u. 7/2. T: 72/ 310-037
16.30 - tól Aprók tánca és játszótér
19.00 -24.00 Felnőtt táncház

Gajdos együttes táncháza
minden hónap második vasárnapján 19 órától
Megyei Művelődési Központ
3300 Eger, Knézich K. u. 8. Tel.: 36/ 311-954
Táncoktató: Bódi Tamás

Mező együttes gyerektáncháza
minden vasárnap 10.00-12.00
Cserepesház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b Tel.: 163-2656
Oktató: Tálás Ágnes

Tatros gyerektáncház
minden vasárnap 10.00-12.00
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-5504

Hegedős -
Fogócska gyerektáncház
havonta egy vasárnap 10.00-13.00
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6. Tel.: 352-1572

Német nemzetiségi délután

„Tracsparti”
fúvós-zenés táncdélután
Házigazda: Wagner Kapelle
minden hónap második vasárnapján
16.00-22.00 Erkel Ferenc Művelődési Központ
2092 Budakeszi, Fő u. 108. Tel.: (23) 451-161

Ír – skót táncház

M. É. Z. együttes táncháza
minden hónap 1. és 3. vasárnap 19 órától
Virányosi Közösségi Ház
1125 Budapest, Szarvas Gábor u. 3. T: 155-0811
Táncoktató: Martin Hajdú György

Görög táncház
Sirtos együttes táncháza
minden vasárnap 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6. Tel.: 352-1572

„Tracsparti”
fúvós-zenés táncdélután
Házigazda: Wagner Kapelle
minden hónap második vasárnapján
16.00-22.00 Erkel Ferenc Művelődési Központ
2092 Budakeszi, Fő u. 108. Tel.: (23) 451-161

Ír – skót táncház

M. É. Z. együttes táncháza
minden hónap 1. és 3. vasárnap 19 órától
Virányosi Közösségi Ház
1125 Budapest, Szarvas Gábor u. 3. T: 155-0811
Táncoktató: Martin Hajdú György

Görög táncház
Sirtos együttes táncháza
minden vasárnap 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6. Tel.: 352-1572

1144 Budapest, Vezér u. 28/b Tel.: 163-2656
Oktató: Tálás Ágnes

Tatros gyerektáncház
minden vasárnap 10.00-12.00
Marczibányi téri Művelődési Központ 1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a Tel.: 212-5504

Hegedős- fogócska gyerektáncház
havonta egy vasárnap 10.00-13.00
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6. Tel.: 352-1572

Német nemzetiségi délután

Etnofon ZA-Ki Stúdió

1085 Budapest, Kőfaragó u. 12.

Népzenei és népzenei alapokra épülő hangfelvételek speciális stúdiója!

Telefonszámaink: 118-1010, 118-7677, 06-20-349-681 Fax:
118-1010

Kása Béla: Moldvai tangóharmonikás.

Célegyenesben

...a kétéves budafoki Tánccházzenész tanfolyam. A '97-es Méta-táborban tartandó záróvizsgáig még négy hétvégét tölt együtt a kb. 50 fős növendéksereg és az oktatók: Salamon Beáta, Vavrincez András, Vizeli Balázs (hegedű), Árendás Péter, Nagy Zsolt (brácsa), Mohácsy Albert (bőgő). Folytatás tehát január végén a XXII. ker. Anna u. 15/ben, információ a 282-6079-es telefonszámon.

Kép: Pataky Zsolt felvétele – A Téka együttes – régi és új tagokkal – 20 éves jubileumi műsorukon a Merlin Színházban

A Martin György Alapítvány pályázati főlhívása

Az alapítvány kuratóriuma és szakmai bizottsága pályázatot hirdet táncfolklorisztikai, népzenei, valamint az előbbiekhöz kapcsolódó táncörténeti, kutatásörténeti témákban anyaggyűjtésre és dolgozatok írására a magyarság és a kelet-közép-európai népek körében. Pályázni lehet anyaggyűjtéssel (cédulanyag, lejegyzések) és kész dolgozatokkal, akár magyarul, akár más közép-és kelet-európai nyelven. A pályamunkák terjedelme korlátlan. A pályázók lehetnek néprajzkutatók, táncmal foglalkozó gyakorlati szakemberek és amatőr néprajzi gyűjtők is. A pályamunkákat 1996. december 15-ig kell beküldeni az MTA Zenetudományi Intézet címén Pálffy Gyulának, a szakmai bizottság titkárának (1250 Budapest Pf.: 28). Az alapítvány szakmai bizottsága a pályamunkákat 1997. január közepéig értékeli és javaslatot tesz a díjak odaítélésére. Az eredményhirdetés 1997 áprilisában (György nap körül) lesz. A tervezett díjak: I. díj: 80000,-, II. díj: 50000,-, III. díj: 30000,-. Ezen kívül a bizottság jutalmakat ad a díjat nem nyert, de figyelemreméltó pályamunkákat beküldők számára. A pályamunkák a Zenetudományi Intézet Archivumának kéziratárába kerülnek, ahol a szerzők az írások további sorsáról kívánságuk szerint rendelkezhetnek. A közérdeklődésre számot tartó dolgozatokról értesítjük a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárát is. A pályázatokhoz szükséges esetleges további információkat (pl. kérdőív, irodalom stb.) a pályázók a szakmai bizottság titkárától szerezhetik be a jelzett címen vagy személyesen. Martin György özvegye, Borbély Jolán felajánlotta szakkönyvtárunk használatának lehetőségét. Az időpontot előzetesen vele, vagy Pálffy Gyulával kell egyeztetni.

A Martin György Alapítvány kuratóriuma és szakmai bizottsága Budapest, 1996. január

Ajánlott témák:

I. Táncfolklorisztika

1. Egy falu, mezőváros vagy táji csoport – vagy más kisebb közösségek – hagyományos táncainak, táncéletének és/vagy tánczenéjének leírása (a múltban és ma).

Egyes táncok vagy az egész tánckészlet leírása, jellemzése, le-

A Dél-Alföldi Népművészeti Egyesület

pályázatot hirdet két kategóriában:

1. kender alapú használati tárgyak, 2. kender alapú játékok.

A pályázat célja: olyan új használati tárgyak és játékok létrehozása, amelyek továbbgyártásra, értékesítésre alkalmasak. A pályázók köre: elsősorban a Népművészeti Egyesületek Szövetségének tagjai, valamint bárki, aki a Népművészet szabályait szem előtt tartva tervezi és készíti el munkáját. A pályázatban nem vehetnek részt azok, akik nem a Heavytex Újszegedi Szövő Rt. alpanyagából tervezik meg munkáikat! A pályázat követelményei: a pályázati darabok olyan használati tárgyak legyenek, amelyek a lakás- és öltözködéskultúránkban, mindennapi életünkben praktikus használatúak, valamint az alkotó a játékkészítésben is jól alkalmazza a kender alpanyagot. A pályázati darabok postára adási határideje: 1997. március 10. (személyes leadás esetén: 1997. március 13-14.) Cím: Dél-Alföldi Népművészeti Egyesület 6721 Szeged, Árboc u. 1-3. Pályázati díjak, mindkét kategóriában: I. díj 15.000.-Ft. II. díj 10.000.-Ft. III. díj 5.000.- Ft. Az alpanyagot biztosító Heavytex Rt. mindkét kategóriában egy-egy különdíjat ajánlott fel, amelyeket azok a pályázók nyerhetnek el, akiknek munkái nem sorolhatók a népművészeti alkotások körébe, de egyéb feltételeknek megfelelnek. A pályamunkákat 1997. március 23-tól április 7-ig tartó kiállításon mutatjuk be. A pályázattal és az anyagmintákkal kapcsolatban bővebb felvilágosítást a NESZ megyei szervezetei, valamint a 62/313-433 telefonszámon Fejér Éva vagy Hegedűs Katalin adnak.

jegyzése. A táncalkalmak, táncrendezés, „táncos társadalom”, táncillem. A gyermekkor táncalkalmi, táncitanulása és a hagyományokba való belenevelődés. Énekes-táncos gyermekjátékok, a népszokások és a táncalkalmak kapcsolata (táji vagy tematikus földolgozás egyaránt lehet). Kiemelkedő táncos egyéniségek életrajzának, tudásanyagának feltárása, dokumentálása. A táncokkal és a táncélettel kapcsolatos tájnyelvi, nyelvjárási gyűjtés.

2. A néptánc-hagyomány fölhasználásának szakmai kérdései táncpedagógiai, művelődésszociológiai, táncfolklorisztikai stb. szempontok figyelembevételével. Az egykori gyöngyösbokrétás és a mai hagyományörző együttesek történetének, működésének, repertoárjának leírása. (Központi kérdés az elsődleges és az együttes tánc-hagyomány viszonya.)

II. Népzenei kutatás

1. Egy falu, mezőváros, táji csoport, vagy más kisebb közösségek, valamint egy-egy énekes, zenész vagy zenekar hagyományos repertoárjának feltárása. A népi hangszerjáték sajátosságainak vizsgálata.

2. A népzenei hagyomány fölhasználásával és a folklorizmussal kapcsolatos szakmai kérdések.

III. Táncörténet – Zenetörténet

1. Táncra, táncéletre vagy tánczenére vonatkozó történeti adatok gyűjtése (földolgozása)

2. 19. századi és 20. század eleji sajtóforrások adatai a tánc- és tánczenei életéről (Pl. táncmesterek működéséről)

3. Egy-egy tánc- vagy zenetörténeti forrás (forráscsoport) kiegészítése, bemutatása, elemzése (Pl. A protestáns prédikátorok táncellenes írásai, 17-18. sz.-i naplók, levelezések stb., 19. sz.-i nyomtatványok ikonográfiai anyaga)

IV. Kutatástörténet

1. Egy-egy néptánc-kutató- vagy táncmal is foglalkozó néprajz- vagy zenekutató - ezirányú munkásságának áttekintése, értékelése.

2. Egykori intézmények, munkaközösségek néptánc-kutatói tevékenységére vonatkozó adatok összegyűjtése, tevékenységük leírása.

Karácsony Molnár Erika: Hon- és népművelés, néphagyomány az oktató- nevelő munkában

„Hon- és népművelés, néphagyomány az oktató- nevelő munkában” címmel 1996. október 4-5-én országos tanácskozást tartottak a Budapesti Tanítóképző Főiskolán, az Academia Ludi et Artis, a Budapesti Tanítóképző Főiskola Továbbképző Központja, a Néprajzi Múzeum és a Néprajzi Oktatás Szakmai Fóruma szervezésében. A gyakorló pedagógusok, az etnográfus és közművelődési szakemberek által tartott előadások, melyek száma meghaladta a hetvenet, továbbá a közös vitafórumok mind a népművelés iskolai oktatásának szükségességét, társadalmi jelentőségét juttatták kifejezésre. A két napon át tartó konferencián közel háromszázan vettek részt. A tanácskozás több szekcióban foglalkozott az óvodai, az általános és középiskolai, az iskolán kívüli, az óvó-tanító-, tanárképző főiskolai, az egyetemi hon- és népművelés, néprajzi oktatás lehetőségeivel, feladataival, eddigi eredményeivel.

A konferencia aktualitását az adta, hogy a Nemzeti Alapítványban kiemelt feladatként szerepel a hon- és népművelés, továbbá mind határozottabban fogalmazódik meg a társadalmi igény a közösségi hagyományok felelevenítésére, iskolai keretek közötti elsajátítására. A Nemzeti Alapítvány – építve az óvodai nevelés országos irányelveire –, a magyarországi közoktatás tíz évfolyamára állapítja meg a nevelő- és oktatómunka minden hazai iskola számára előírt követelményeit. Alap a tantervek, a tantárgyi programok, a tankönyvek és más taneszközök, valamint az alpműveltségi vizsgakövetelmények kidolgozásához. A tartalmakat és követelményeket műveltségi területek és részterületek keretében fogalmazza meg, lehetőséget adva az iskoláknak arra, hogy tantárgyaikat önállóan alakítsák ki, válasszák meg és csoportosítsák. A hon- és népműveléssel, néprajzzal kapcsolatos ismeretek, tevékenységek megjelennek a különböző tantárgyakba építve, ugyanakkor lehetőség van arra is, hogy önálló tantárgyként is oktassák. Tehát a lehetőség adott: taníthatunk hon- és népművelést, néprajzot. Igen ám de hogyan?

Hiszen néprajzi ismereteket mind ez idáig intézményesen, állami feladatként a pedagógiai főiskolákon nem oktattak, az egyetemeken nem volt tanárképes szak a néprajz. Ennek ellenére nagyon sok pedagógus tanított ilyen jellegű ismereteket. Sok volt a jóindulatú kezdeményezés és szakmailag is jó oktatás, de – hangsúlyozni kívánom, hogy legtöbbször nem a pedagógusok hibájából –, sajnos sok volt a „dilettantizmus is. Ezekből a következő feladatok adódnak:

Közoktatásban:

– segítséget kell adni valamennyi oktatási intézménynek ahhoz, hogy a pedagógiai programba, helyi tantervbe, megfelelő mennyiségben tudjon néprajzi ismereteket beépíteni, különös tekintettel a helyi hagyományok, a helytörténet felhasználására,

Az 1996. október 4-6. között, Bonyhádon megrendezett

VII. Országos Népzenei Találkozó és I. Dél-Dunántúli Kamaratánc Fesztivál eredménye

Rendező: Vörösmarty Mihály Ifjúsági és Művelődési Központ, Bonyhád

Bíráló bizottság: Fábián Éva, Dévai János, Farkas Zoltán, Halmos Béla elnök, Szabadi Mihály

A 43 indulóból az egyes kategóriák helyezettei:

Ifjúsági szólista: I. Deák Fruzsina, Budapest; II. Horváti Kata, Székesfehérvár; III. Novinszki Tamás, Budapest

Felnőtt szólista: I. Dúdoló együttes, Székesfehérvár; II. ifj. Gáspár Kálmán, Budapest; III. (megosztva) Boglya együttes, Szombathely; Kedves zenekar, Budapest

Kamaratánc: I. (megosztva) Bartina Néptáncgyüttes, Szekszárd; Forrás Néptáncgyüttes, Százhalombatta

Kiváló minőségű tekerők

rövid határidőre! Vonós és pengetős hangszerek javítása, restaurálása. Szerényi Béla hangszerkészítő népi iparművész, a Népművészet Ifjú Mestere 1037 Budapest, Fergeteg u. 11. T/F: 250-7988

- létre kell hozni egy hon- és népművelés, néprajzi tantervi adatbázist
- lehetőség szerint meg kellene teremteni az adatbázisát a kisebb-nagyobb régiók népművelésének, hogy az általános ismeretek túl ezek is helyt kapjanak

- országos zert pedagógus továbbképző tanfolyamok szervezése szükséges a hiányzó néprajzi ismeretek megtanítására, az egészséges nemzeti azonosság-tudat és néprajzi szemlélet kialakítására

Felsőoktatásban:

a Nemzeti Alapítvány bevezetésével a felsőoktatás reformjára kell hogy sor kerüljön, tehát itt az idő, hogy döntő változás következzen be a néprajzi oktatást illetően is! Ennek érdekében fel kell gyorsítani a folyamatot, hogy:

– az egyetemeken tanárképes szakka váljon a néprajz, ki kell dolgozni a néprajz oktatási módszertanát

– a néprajz szakként bekerüljön az óvó-, tanító-, és tanárképzők képzésébe

– a pedagógiai főiskolák, a megyei pedagógiai intézetek bevonásával diplomamegújító, intenzív pedagógus továbbképzéseket kell szervezni

– Fel kell mérni és ki kell dolgozni a néprajzi tanszékek és a pedagógiai főiskolák együttműködési lehetőségeit, a már meglévő gyakorlatot is beépítve

– Létre kell hozni egy felsőoktatási adatbázist – a már szakmailag is megfelelő, a gyakorlatban is kipróbált tematikák, tantervek összegyűjtésével

– Rendszeressé kell tenni a szakmai találkozókat, megbeszéléseket

Mindezen feladatok megvalósítását a Néprajzi Múzeum épületében létrejött Néprajzi Oktatási Központ úgy kívánja segíteni, hogy:

– teljeskörű felmérést készít és számítógépes nyilvántartásba veszi, hogy a felsőoktatásban, elsősorban a pedagógiai főiskolákon a hon- és népművelést, néprajzot, annak különböző területeit hol oktatják,

– lehetőség, szerint létrehoz egy tantervi, tematikai adatbázist, tankönyv-listát,

– a Néprajzi Múzeum adattári és tárgyi gyűjteményeit és szaktudományos feldolgozásait is felhasználva oktatási segédanyagokat készít.

Tisztelettel kérjük, amennyiben tudomása van olyan személy(ek)ről, intézmény(ek)ről akik és ahol a hon- és népművelést, néprajzot illetve valamely részterületét oktatják, az alábbi címen értesítsen bennünket:

Karácsony Molnár Erika Néprajzi Oktatási Központ 1055 Budapest, Kossuth tér 12. Tel/fax: 111-4616

Felhívás

A Bartók Táncgyüttes Alapítvány Martin György emlékének tiszteletére a Martin György Ülésszak rendezvényeihez kapcsolódóan „Tedd ki a pontot!” címmel Legényes versenyt hirdet 1997. április 26-27-én a Budapesti Művelődési Központban Bp., XI. Etele út 55. A verseny két részből áll:

I. Kötelező: Mátyás István „Mundruc” közreadott anyagából a rendezőség által megjelölt három folyamat, ezek közül a helyszínen történő sorsolás alapján egyet kell bemutatni.

II. Szabadon választott: Mátyás István „Mundruc” közreadott anyagából a kötelező folyamaton kívül a rendezőség által közölt felvételek alapján 12-15 pontos improvizáció.

A versenyre az jelentkezhet, aki 1997 György napjával bezárólag betöltötte 16. életévét. A fődíj a Martin Alapítvány által felajánlott Martin emlékérem. A díjazottak pénzjutalomban részesülnek! Nevezési díj: 500,- Ft. Nevezési határidő: 1997. február 15. A zenei kíséretet, valamint a felkészüléshez szükséges anyagot az MTA ZTI archívumából történt válogatás alapján a rendezőség biztosítja. Jelentkezési lapok és tájékoztatás a Budapesti Művelődési Központban 1119 Budapest, Etele út 55. Tel.: 203-9696/255 Helbich Anna Budapest Főváros Bartók Táncgyüttes. Felelős kiadó: Romhányi András igazgató

Az 1970-es évek elején indult táncházmozgalom a magyar kultúra egyik sajátos színterévé vált napjainkra. Jelentősége abban volt, hogy olyan spontán szerveződött aktív szórakozási formát kínált, amely forradalmian újnak számított az akkori szabadidős programok között. A táncházak keletkezése utáni első évtizedben a különböző társadalomtudományok képviselői, politikusok, művészek, közéleti személyiségek gyakran és sokat foglalkoztak a mozgalommal, annak belső tartalmaival, egyes jelenségeivel, azok változásaival. A nyolcvanas évek végére azonban az érdeklődés megcsappant; néhányan már a vészharangot kongatták, holott épp ebben az időszakban kezdtek kialakulni a mozgalom intézményes keretei. Mára a népzenei és néptánc-anyanyelv elsajátításának e sajátos módja már nemcsak a szabadidős programokban, hanem az intézményes oktatásban is helyet kapott az óvodától a főiskoláig, és a zeneiskolákban is külön népzenei tagozatok létesülhettek (ma már több mint ötven zeneiskolában!).

A mozgalomnak ez utóbbi korszakát jóformán semmiféle szisztematikus dokumentáció, illetve tudományos kutatás nem kísérte figyelemmel. Ezért alakítottuk meg az OTKA (Országos Tudományos Kutatási Alap) támogatásával háromtagú kutatócsoportunkat, amelynek programja „A táncházmozgalom, mint sajátos közép-európai jelenség” kutatása. E munka nemcsak tisztán tudományos szempontból lehet fontos, hanem azért is, mert a kutatómunka eredményeinek szélesebb körben való ismertetése hozzájárulhat a mozgalom további tudatos fejlesztéséhez is.

Eddigi programunkban szerepelt két kérdőíves felmérés (néhányan talán emlékeznek rá az előző két Táncháztalálkozóról), interjúk készítése táncházakban, táborokban, fesztiválokon, stb. zenészekkel, táncosokkal, kézművesekkel, táncházzal iránt érdeklődőkkel. Most készül a táncházmozgalom válogatott bibliográfiája, amely remélhetőleg nyomtatásban is megjelenik, valamint négyéves kutatási programunk lezárásaképpen tervezzük egy olyan kötet megjelentetését, amely könnyen áttekinthető és olvasható formában sok képpel illusztrálva tartalmazza

Karácsony a Néprajzi Múzeumban

1996. december 15., 18., 22.

1996. december 15-én, 18-án és 22-én a Néprajzi Múzeumban a hazai nemzetiségek mutatták be karácsonyi népszokásaikat. Részt vettek bolgár, cigány, görög, horvát, lengyel, német, örmény, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén és természetesen magyar hagyományörző együttesek és erre az alkalomra szerveződött csoportok.

Ez volt az első olyan rendezvénysorozat, amelyen a magyarországi nemzetiségek jeles napi, ünnepi szokásai szerepeltek. Célja a magyar és a nemzetiségi hagyományok megőrzésének segítése és azok megismertetése.

A népszokásokon kívül kézműves bemutatók, népművészeti vásár és nemzetiségi büfék megrendezésével szerettünk volna feledhetetlen élményt nyújtani látogatóinknak.

Programunk részét képezte a december 6-án megnyitott Karácsonyi üvegfestmények című kiállítás is, amely a Néprajzi Múzeum Egyház Gyűjteményéből bajor, osztrák, morva, cseh, szlovák, rutén, román, szerb, az ikonográfia szabályai szerint készült karácsonyi ábrázolások kerültek bemutatásra.

Reméljük, rendezvényeink kinek-kinek a számára felidéztek és közelhozták az egykori ünnepek hangulatát. Tekintve, hogy a programok túlnyomó részben nemzetiségi szokásokat mutattak be, szembeűnők voltak a magyar és a nemzetiségi szokások hasonlóságai és különbségei, amik a kölcsönös megértéshez és a kulturális értékek megbecsüléséhez vezethet.

1997. március 22-30. között megrendezzük a húsvéti programunkat is, melynek keretében más-más tájegység tojásdíszítését mutatjuk be – beleértve a hazai nemzetiségeket is – a ma művelő legkiválóbb alkotók bevonásával. A díszítő technikák alkalmazása is megfigyelhető lesz a tojásdíszítés bemutatókon.

Kamarakiállításra szerepelnek a múzeum régi, századeleji hímes tojás gyűjteményének legjobb darabjai.

A húsvéti ünnep szokásait – kislejárást, villőzést stb. – magyar és nemzetiségi gyermek és felnőtt csoportok mutatják be.

a mozgalom utóbbi másfél évtizedének történetét, illetve kutatási eredményeink összefoglalását. Természetesen folyamatosan beszámolunk kutatásunkról a tudományos szakmai fórumokon: folyóiratokban, egyéb kiadványokban és konferenciákon is.

Nagy előrelépést jelentett számunkra, hogy ebben a félévben az ELTE BTK Folklore Tanszékén lehetőséget kaptunk Táncházi folklorizmus című nagy érdeklődéssel kísért szemináriumunk megtartására, ahol a hallgatók bevonásával a téma folklorisztikai és antropológiai elemzését kíséreltük meg. Az érdeklődésre való tekintettel valószínűleg a továbbiakban is tartunk szemináriumot ebben a témakörben. Az alábbiakban közreadjuk a szeminárium témabeosztását:

Táncházi folklorizmus

A szeminárium a táncházmozgalmat, mint kulturális jelenséget vizsgálja két alapvető aspektusból:

– folklorisztikai elemzés (folklor - folklorizmus - folklorizálódás)

– antropológiai elemzés (városi szórakozás, közművelődés, kulturális alternatívák)

1. Folklorizmus (fogalma, jelenségei és kutatása)

2. A táncházmozgalom története, korszakai

3. A táncházmozgalom kialakulásának közművelődési, társadalmi-politikai háttere

4. Tagolódás, struktúra és ezek változása

5. Kérdőíves adatgyűjtés. A szerkesztés szempontjai, módszerek, eredmények

6. A táncházmozgalom antropológiája (táncházas életforma: életmód, lakás, étkezés, öltözködés, stb.)

7. A táncházmozgalom „holdudvara” (kísérőjelenségei: kézművesek, könnyűzene és népzene, stb.)

8. Zenei és táncdialektus divatok, egyéb divatjelenségek

9. Meghatározó egyéniségek, sztárok

10. Intézményesülés

Munkánkba bárki bekapcsolódhat, ha érdeklődik a téma. Szívesen segítünk például, ha valaki dolgozatot szeretne írni a fenti témakörök valamelyikében, vagy bármely más táncházzal kapcsolatos témában. A dolgozatokat ifjúsági és felnőtt kategóriákban a Néprajzi Múzeum által minden évben meghirdetett amatőr gyűjtőpályázatra is be lehet adni, ahol értékes díjakat lehet nyerni. Néhány munkát pedig szerény keretünkben esetleg mi is tudunk honorálni. Az érdeklődők a következő címen jelentkezhetnek:

Szabó Zoltán, Néprajzi Múzeum Budapest Kossuth tér 12. 1055.

Juhász Katalin, Sándor Ildikó, ELTE BTK Folklore Tanszék 1055 Budapest Piarista köz 1.

A Belvárosi Ifjúsági Ház programjai

(Budapest V., Molnár u. 9. Tel.: 117-5928)

Néptáncanfolyamok: Szerdán és csütörtökön 18.30-21.30-ig (mindkét napon más-más tájegység táncaival) Oktatók: Lévai Péter és Redő Júlia

„Legényes” tanfolyam: Szombaton 15.00-17.00-ig. Oktató: Lévai Péter

Népi ének tanfolyam: Csütörtökön 17.30-19.00-ig Fábíán Éva vezetésével

Kalamajka táncházzal: Minden szombaton 17.00-02.00-ig. A 23 órától működő folkloccsánkban hetente változik a házigazda zenekar

Nagybőgők bérlehető!

Repülőgépes utazásokhoz műanyag nagybőgők bérlehető a Táncházzal Egyesülettől. Tel./fax: 214-3521. Bérleti díj: 400 Ft + áfa naponta (A Folk Műhely tagjainak 50%-os kedvezmény!)

Kóka Rozália: Tudósításfele az V. Gyimesi Táncbórról - „A gyimesi hegyek kőből vannak rakva ...”

Kedves meghívást kaptam tavasszal, menjek el július végén Gyimesbe, a tánc-táborba. Meséljek a székely és csángó meséimből, tartsak előadást a Magyar Művelődési Intézetben folyó tevékenységekről.

Gyimes számomra azon szent helyek egyike, ahová örökké vágyakozom. Magdolna-napi búcsúk, betlehemezések, húsvéti tojásírások emléke él bennem kitörölhetetlenül. Barátaim éltek, élnek a bővizű patakok mentén épült házakban. Megmásztam a hegyeket és ismerem a patakok nevét, számban érzem az ünnepi kalácsok ízét. Megtanultam rég meghalt emberek imáit, ráolvasásait, énekeit, szerelmes történeteit.

Ígértem hát lelkesen, hogye ígértem volna, hogy megyek! Közel nyolcszáz km-t autóztam, de amikor Komját előtt felkapaszkodott az út s kinyílt előttem a semmihez se hasonlítható, gyönyörű völgy, élem tárultak harsogó zöldben az óriási havasok, megláttam a girbe-gurba kerítésekkel szabdaltnak virágos réteket, az itt-ott szétszórt kalyibákat, elfelejtettem minden úti fáradalmat.

A meredek hegyoldalakon apró emberek szorgoskodtak, kaszáltak, szénát forgattak, másutt gyerekek hajkurásztak néhány tehenet. A végtelen hosszúnak tűnő völgyben mindössze egy-két aggastyán üldögélt a ház előtti kispadon. A tábornak sokáig nyoma se látszott. Majd hirtelen feltűnt a sok színes, szép rendben felvert sátor a vasút mentén. De ott senkit se találtunk. A művelődési házhoz hajtottunk. Hegedűsöz és ütőgardon pufogása hallatszott. A nagyteremben, hatalmas karéjban héjszát táncoltak szép, komolyan a legények.

Három napot töltöttem a táborban, megilletődve meséltem a nem is olyan rég Gyimesben gyűjtött történeteimet. Ott volt néhány „szereplő” is. Alig mertem rájuk nézni, mégis láttam, hogy egyik-másik szeméből patakzik a könny, aztán kacagtak, ha úgy fordult a történet.

Nagy dolog ez egy előadó életében. Aztán egyre több dologra figyeltem fel. Láttam, hogy itt, ebben az igen szerény körülmények között működő táborban nagy dolgok történnek. Sorsdöntő, a magyarság kultúrája szempontjából felbecsülhetetlen értékű eseményeknek vagyok részese. Fontos, hogy mások is hírt kapjanak erről a táborról, írnom kell róla.

1991-ben Bodó-Bán János és Szalay Zoltán szinte egyszerre gondolt arra, hogy itt, a Gyimesek-völgyében néptánc tábort kellene szervezni. Összeültek és elhatározták, hogy barátaikat, a néphagyományok s különösen a néptánc ügye iránt elkötelezett kollégáikat is segítségül hívják, s kísérletet tesznek egy a gyimesi hagyományokat bemutató, oktató tábor megszervezésére.

András Mihály és András Irén, László Csaba és Mátéffyné Donáth Zita örömmel csatlakoztak hozzájuk. Az első kísérlet sikerült, önkéntesen is számos érdeklődőt vonzott. Azóta sokan támogatják a tábort anyagilag, ami jelentősen megkönnyítette a munkát.

Ez a tábor az ötödik volt a sorban. Az alapítók úgy határoztak, hogy minden évben más-más család lesz a főszervező, a többiek mindenkiben segítenek. Az idén Bodó-Bán János és felesége, Enikő volt a tábor főfelelőse.

– Miért láttatok alkalmasnak Gyimest a tábor helyszínének? – kérdeztem Bodó-Bán Jánost.

– A Gyimes-völgyében szinte középkori állapotban maradtak meg a magyar kultúra elemei. Itt még élő a népviselet, élő zene- és táncultúra található. Ezek a táncok talán évszázadok óta alig változtak. Gondolok itt a lánctáncokra, körtáncokra. Most van az a pillanat, amikor itt is hatalmas változások indultak el. A tábor egyik legfontosabb célkitűzése volt, hogy az itteni emberek ráébredjenek, milyen nagy értéket őriznek. Ne hagyják elveszni, ne adják el, ne cserélik el semmiért. Tudatosítani akartuk, hogy a táji környezet milyen nagy érték nekik is, de a külvilág számára is.

– A célkitűzéseitek nagyon szépek, de a világot nem lehet megállítani!

– Tudjuk, hogy a hagyományok lassan átalakulnak, eltűnnek, de ezt a folyamatot lehet lassítani, kötelességünk továbbadni, népszerűsíteni. Meg akarjuk tanítani a fiataloknak. Az ide valóknak is és az idegeneknek is.

– Látom, van érdeklődő szép számmal. Szinte áttekinthetetlen számomra ez a sokaság, ami itt nyüzsgő óvodáskorúaktól deresfejükig. Hányan vagytok a táborban s kik a résztvevők?

– Közel hatszázan jöttek össze. A legtöbben Magyarországról érkeztek, köztük sokan profi táncosok. Egy kis túlzással azt mondhatnám, hogy itt van a fél világ. Megpróbálok elsorolni: az Etyeki Művészeti Iskolából ötvenen, a budapesti Vadrózsák Együttesből tizenötön és hatvan tiszavasvári néptáncos kisgyermek érkezett. Itt van a budapesti Galga zenekar, jöttek Paksról, Erdély több városából egész együttesek, Marosvásárhely, Csíkszereda, Székelyudvarhely táncosai. énekesei. Érdekeség, hogy Lengyelországból is érkezett egy egész busznyai ember, de vannak Japánból, Kaliforniából, Svájcban, Londonból, Kölnből, Stuttgartból. A Vajdaságból is van itt egy ügyes kislány, a Ki Mit Tud?-on tűnt fel. Furulyázi tanul.

Szalay Zoltántól azt tudakolom, hogy sikerült ilyen jól megszervezni a tábort?

– Már az előző év novemberében elkészítettük a szórólapokat és megkezdtük

a szervezést. A tavaszi Táncháztalálkozón, ahol több ezer ember megfordul, sikerült nagy hírverést csinálni. A nyugati vendégeink egy része pedig biztosan annak köszönhetően értesült a tábor létéről, hogy egy Londonban élő barátunk az Internet hálózatban ismertette a programot.

– Mi mindent lehet tanulni itt? – tudakolom Bodó-Bán Enikőtől.

– A kézműves műhelyben szövést, nemezést és fafaragást tanítanak az Etyeki Műhely jeles képviselői. Csókos Varga Györgyi néni, tárgyi anyanyelvünk legszakavatottabb ismerője, nagyszerű előadást tartott a népi textilkultúráról. Jártak a házakhoz gyűjteni s ott helyben láthatták, hogy készülnek a katrincák, bernécek. Lakatos Gitta tanította a nemezést, Nagy Bertalan irányította a fafaragást, ütőgardonokat faragtak. A táncokat mi vezettük, a négy család és Sára Ferenc, Varga Zsuzsával. Kezdőknek és haladóknak külön tanítottuk a gyimesi és a felcsíki táncokat.

Volt népdal- és hangszeroktatás is. A fiatalok gyűjthettek dalokat a 81 éves Karácsony Teréz nénitől és a csodálatos hangú Berszán Fülöp is itt volt egy délelőtt. Napközben ki-ki teszi a dolgát, este aztán meghívott adatközlők tartanak bemutatókat. Gyimesi és felcsíki táncosok, énekesek, zenészek jönnek. Hajnalig táncház van mindennap. Ismerek három gyimesi zenekart. Egyik öregebb, mint a másik. Zerkula János bácsit és feleségét Regina nénit, Halmágyi Mihályt és a feleségét, Gizella nénit. Gyűjtöttem Antal (Val) Zoltántól is még a hetvenes években, ő is idős lehet már. Van-e utánpótlás, vannak-e Gyimesben fiatal zenészek? Szalay Zoltán örömmel sorolja:

– Felsőlokon „Szent András” és felesége muzikál, ők ötven év körüliek. Hidegségen Tímár Viktor, Tímár János hegedülnek is, furulyáznak is. Bükkben Buha patakán Mihók Misi, Buhai Misinek becézik, szintén 40-50 év között lehet. A domokosi zenekar, Sinka Sándor, Duduj Rozália, Duduj Ádám ma is aktívan zenélnék keresztelőn, bálban, lakodalomban. Buha Misi kivételével mind csak zenélnék, abból élnek. Misi gazdálkodik egyedül. Itt még élő a paraszti zenélés.

– Nagy dolgidozó van, az emberek egész nap a hegyeken dolgoznak, deste mégis itt vannak. Szép fehérben a férfiak, takarosan, katrincásan az asszonyok. Vannak, akik csak nézik a táncolókat, mások táncolnak is. Hogy fogadta a falu ezt a sok idegent? Hogy él együtt ez a két egymástól annyire különböző sorsú, kultúrájú, célú közösség?

– Azoknak a gyimesieknek, akik állandó meghívottaink, nagy élmény, hogy most a világ minden tájáról idesereglett embereknek megmutathatják a tudásukat. A lelkes tapsok növelik az önbizalmukat, tudatosítják bennük a hagyományaik értékét. Az első tábor idején éppen felbomlott a hidegségi tánc csoport. A záróünnepségre meghívtuk azért őket is. Nagy nehezen összeálltak, s azóta is együtt vannak. Külföldre is eljutottak és itthon is minden rendezvényen szépen szerepelnek.

Megismerkedtem egy gyimesközéploki tanítónővel. Fiatal, inkább kislánynak vélném, mint asszonynak. Salamon Piroksa az asszony neve. Őt is faggatom, mit jelent a gyimesieknek ez a tábor:

– Nekem nagyon jó, hogy van. Székelyudvarhelyen jártam tanítóképzőbe. Akkor se szegyeltem, hogy gyimesi csángó vagyok, de most egyenesen büszke vagyok. Amikor idescéppentem az első táborba, láttam, hogy mindenki nálam jobban tudja az éneket. Nekem jó hangom volt, de nem törődtem azzal, hogy valamit megtanuljak. Táncolni sem tudtam. Hiába mondta édesanyám, hogy vegyem fel a csángó gúnyámat, s menjek el a táncba, de nem érdekelt. Csángó létemre semmit se tudtam az itthoni dolgokról. Akkor aztán mintha valaki megrázott volna, hogy ébredjek fel. Teljesen átalakultam. Azóta járok gyűjteni, tanítom a gyerekeknek is az énekeinket, s a táncainkat.

– Mi a véleményed a magyarországi fiatalokról?

–Nagyon jó véleményem van róluk. Nekik is nagyon fontos, hogy itt legyenek. Amikor először jártam Magyarországon, azt kérdezték tőlem, hogy én még tudok magyarul. Nagyon rosszul esett. Azóta tudom, hogy nem sokat hallhattak ők se Erdélyről. Most is vannak olyanok, akik úgy jönnek ide, hogy semmit, de semmit nem tudnak rólnak. Nem baj, fő, hogy eljőnek. Biztosan tudom, hogy sokaknak éppen úgy megváltozik az élete, mint nekem.

– „Én Kölnben lakom, engem neveznek Hans Blocknak” – mosolyog rám egy hatvanas úr. – „Én már hat éve mindig idejövök. Jól ismerem a zenészeket, Zerkula bácsit, náluk lakom is. Szeretem ezt a hely ...

A kölni úr elbeszélte, hogy 1963-ban egy fesztiválon találkozott a Bartók Táncgyűjtessel és Timár Sándorral. „És meglelt a baj!” -1964 óta ő vezeti a kölni magyar táncházat. Panaszkolja, hogy bár nagyon sok magyar él Kölnben, nem szeretnek táncházba járni. A németeknek tanítja a szatmári, mezőszéki, szilvágyi táncokat.

– Miért szereti Gyimest?

– Szeretem a természetet, az embereket, olyan kedvesek, jók, melegszívűek ... – meghatódottan keresi a szavakat. – Így sajnálom, hogy nem tudok jobban magyarul ...

Egyik délelőtt bemutatnak a lengyel csoport vezetőjének. Engelmayer Ákos 1990 és 1995 között a Magyar Köztársaság nagykövete volt.

– Bocsásson meg a kérdésért, hogy kerül ön ide és kik a társai? – Egy kicsit hosszú sora van annak. Végzettségemet tekintve néprajzos vagyok. Bár soha nem műveltem a szakmámat igazán, de azért nagyon érdekelt minden, ami abba a körbe tartozik. Amikor Magyarországon megindult a táncházmozgalom, akkor én már Lengyelországban éltem, lengyel a feleségem. Akkoriban sok magyar csoportot vittem ki Varsóba. Nem az én érdemem, a Varsói Magyar Kulturális Intézeté. Szerettem volna azt az egész táncvárosi eszmét népszerűsíteni Lengyelországban. Több cikket írtam e témában, de annál jelentősebb volt, hogy a Lengyel Rádió 2. műsorában 20x20 perces előadássorozatot tartottam a magyar népzeneről, a népi hangszerekről és a táncházmozgalomról. Nem állítom, hogy csak a mi érdemünk, hogy Lengyelországban is megalakultak az első táncházak, de bizonyos, hogy részünk volt benne.

Az előadássorozatnak az volt a címe, hogy Erdélyországtól a Balatonig. Na, gondolhatja, hogy ezek után nem voltam kíváncsós személy Romániában. Életemben először, mint nagykövet jöhettem el Erdélybe. Gyimesben is most vagyok először. Az emberek hallatlanul szívélyesek, kedvesek. Palánkán tegnap egy román család meghívott bennünket kávéra. Ez is olyan szép gesztus volt.

Útitársaim táncosok, énekesek, képzőművészek, akik most ismerkednek a táncházmozgalommal, Erdéllyel. Óriási élményük volt Gyimesbükkön. Antal Mária nyugalmazott tanítónő csinált egy csángó szobát, sok száz szóttest összegyűjtött, gyönyörű tojásokat ír. Megragadott bennünket a hagyományápolás ilyen természetes módja.

A társaim közül sokan magyar szakot végeztek a varsói egyetemen. Ismerkednek a történelemmel is, hiszen Báthory, János Zsigmond, Izabella királyné óriási szerepet játszottak a lengyel történelemben. A csoportot egyébként Gedeon Mária, a Varsói Magyar Kulturális Intézet munkatársa szervezte.

Két stuttgarti magyar lány, Túrmezei Tünde orvosasszisztens és Jekelfalussy Nadin fogorvos a Csöbörccsök együttes tagjai. Az utolsó magyar bálon moldvai táncokat táncoltak. Vezetőjük, Bánffy Zsuzsa annyit mesélt Erdélyről, hogy most felkerelkedtek. A tánc - és énektanuláson kívül a legnagyobb élményük az egyszerű emberekkel való találkozás. Felmentek a kalyibákhoz, ahol friss sajttal, túróval kínálták őket, elbeszélgettek a pásztorokkal.

– Minden várakozásomat felülmúlta ez a táborozás. Hallgattunk egy juhászt, akinek csodálatos hangja van. Sokat énekelt, de nekem az a legkedvesebb, hogy:

„A gyimesi hegyek, kőből vannak rakva,
De sok édesanya sírva jár alatta ...” - dúdolja Tünde a ballada kezdősorait.

– Mindketten kinn születtek Németországban. Kötődtek ti valamiképpen Magyarországhoz?

– Nagyon kötődünk! – kiállítják szinte egyszerre. A rokonaikon kívül a kultúra köt minket a magyarsághoz – teszi még hozzá Nadin s elvegyülnek mindketten a boldog táncoló forgatagban.

– Már mindenről beszélgettünk a kollégáival, csak még azt nem tudom, hogy kik is a szervezői, mozgatói ennek a csodálatos tábornak – mondom László Csabának s ő készséggel bemutatja társait.

– Bodó-Bán János és Enikő Magyarországon élnek, jelenleg több helyen tanítanak táncot. Az Etyeki Művészeti Iskolában, Bugyi községben, Herceghalomban. János a budapesti Vadrózsák Táncgyűttes művészeti vezetője. András Mihály és András Irén szintén táncoktatással foglalkoznak. Művészeti főiskolát végeztek Budapesten. Misi a Hargita Állami Együttes igazgatója. Irén a tanulók házában 300 gyereket tanít. Szalay Zoltán zeneszerző és koreográfus, Antall Rozália tanítónő, ő most végzi Egerben a tanárképzőt. Segítenek az oktatásban Sára Ferenc és Varga Zsuzsa. Ők nemrég költöztek Budapestről Gyimesközéplokra, Sötétpatakra. Sára Feri a Hargita Állami Együttes művészeti vezetője, koreográfus. Varga Zsuzsa ugyancsak ott művészeti munkát végez.

Az alapító négy családnak te is tagja vagy. Mi a te foglalkozásod? – faggatom tovább László Csabát.

– Okleveles mérnök, néptáncoktató és koreográfus vagyok, több éve vezetem a Székelykeresztúri Pipacsok Táncgyűttest. Említették, hogy az első tábor önköltséges volt. Most kik segítettek? Magyarországról a Művelődési és Erdélyből a Keresztény Segítség Alapítvány (Csíkszereda), a Gyimesközéploki Községi Tanács, az Alutus Rt., (Csíkszereda), a Fafeldolgozó üzem (Csíkszereda), a Pallasz – Akadémia Könyvkiadó (Csíkszereda). Köszönet mindannyiuknak. Áldozatuk nem volt hiábavaló.

Közoktatási Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Alap, az Illyés Közalapítvány, a Nyitott Társadalom Alapítvány, a Magyar Kollégium, a Néprajzi Múzeum, a Táncház Egyesület, Sárkány Miklós (Budapest),

Kaposi Edit: Erdélyi Tibor faragó művészete

1996-ban a Püski Kiadó fenti című, szép kiadvánnyal lep-
te meg olvasóit. A könyv Bánszky Pál művészettörténész
magyar és angol nyelvű bevezetőjével, 62 fekete-fehér és 9
színes, Szabó Péter készítette fotóval képet ad a Népművészet
Mestere címet is elnyert alkotóművészről.

Erdélyi Tibor 1932. május 27-én született Csengerben, de
fiatal koráig az északi határszélen lévő Uszka faluban élt.
Tizenhat évesen került fel Budapestre. Az Iparművészeti
Múzeum restaurátor műhelyében kezdett dolgozni, mint
ipari tanuló. Táncos véletlenül lett. Ezt a következőképpen
mondja el: „A faluban citeráztam a fonóban, dörzsölőben,
majd Budapesten a Zalka Máté Kollégiumban citerával kí-
sértem a három párból álló táncsoportot, míg a visegrádi
fellépés alkalmával az egyik táncos megbetegedett és helyette
vállaltam a fellépést, mivel a citerázás közben megtanultam
a táncot. Majd bekerültem az MTH Központi Együttesébe,
és ezzel a csoporttal 1951-ben a Világifjúsági Találkozóra is
eljutottam, ahol a mozgásom megtetszett Rábai Miklósnak és
elvitt az Állami Népi Együttesbe”

1952. szeptemberétől már szóló-, illetve magántáncos.
Feleségét is itt ismerte meg, s bár 1979-től nyugdíjba mentek
mindketten, mint pedagógus és koreográfus ma is dolgozik a
budapesti Vadrózsák Táncgyüttesnél. Gyakran hívják mind-

Következő lapzárta: 1997. február 25.

Bankó András: Egy Gondolat (– Jel) bánt engemet...

A műsorfolyam 1996. október 6-iki adásában Lovász Irént szó-
laltatta meg Lantos Gabriella, abból az alkalomból, hogy a nép-
dalénekesnő „Világfa” című cédéjének német változata díjat ka-
pott. (Ott kint.) A riporternő ezt az apropót használta föl arra,
hogy a táncművész előadását lekicsinyelje, sőt!, az autentikus
stílust a hihetetlen rosszal fenyegető dolognak állíthassa be. A
beszélgetésből persze ki kellett derülnie, hogy Lovász Irén az
énekeket mégiscsak hagyományos módon (a létező változatok
legszebbikét létrehozva) szólaltatja meg s csupán Hortobágyi
László kísérete újszerű. Itt hangozott el az a bárgyú találgatás,
hogy ez talán az első ilyen...

Jó, a Gondolat – Jel nem szokott túl gyakran népzenei kér-
désekkel foglalkozni: előzőleg Kallós Zoli bácsi nyilatkozott
Kossuth-díja alkalmából. Akkor is előfordult, hogy a kérdező a
táncművész hanyatlását kezdte emlegetni, ám ő simán helyére tette
a tévhíterjesztőt. Sőt! Igen keményen szóba hozta, kik szoktak
a táncművész lejáratásán mesterkedni („Innen üzenem azoknak...”),
hisz egyesek még mindig félnek ettől az egészszől. Mert a műsor
egyébként agyonhallgatja a negyedszázados közösség-terem-
tést.

Jó, Lantos Gabriellának sem kell tisztában lennie, hogy
Sebestyén Márta mióta énekel ilyen darabokat Cserepes Károly,
Nikola Parov vagy a Deep Forest-legénység elgondolása sze-
rinti „modern” kísérettel, nem kötelező ismernie a Vízöntő

kettőjüket külföldre is tanítani. A legtöbbször Japánban jártak.
A faragó művészt így méltatja Bánszky Pál: „Erdélyi Tibor fa-
ragásai sok szempontból eltérnek e korszak népművészetének
megjelenésétől. Egyéni úton járt, de művészete mégis a hagyó-
mányban gyökeredzett...mint rendkívül kreatív, tehetséges alko-
tató – nyitott a világra. A vizuális kultúrában, az egyetemes művé-
szet minden területén folyamatosan tájékozott, de sohasem bújtt
más bőrébe, megmaradt szuverén világánál, kialakult stílusánál.
Táncosként bejárta a világot. Tanulmányozta a természeti né-
pek kultúráját és a modern művészetet is. Megismerhette az
azték és a maja kultúrát... Párizsban egy hétig járta a Louvre-t,
New Yorkban a Modern Művészetek Múzeumát.

Természetes, hogy faragásaiban nagy szerepet kap a táncábrázó-
lás, hiszen saját izmaiban érzi ezt a művészetet. De a balladák
világa, a népszokások, a megszenvedett magyar múlt: az elhur-
coltak, a határainkon kívül meghaltak emléke, a siratók, a rájuk
emlékező kopjafák, mind-mind Erdélyi Tibor mély emberismer-
tetét, népművészetét és szeretetét tükrözik vissza faragásaiban.
Könyve nem hiányozhat a táncosok könyvespolcáról!

Kép: Erdélyi Tibor: Botoló

együttes remek Gitania express-ét sem, s nem kötelező – bi-
zonyára – olyan témáról szólnia, amihez nem ért. Sőt! Olyan
öngólt lő, hogy csak úgy zörög; hisz a beszélgetés illusztrá-
ciójaként Lovász Irén szólóban rögzített dala következett, ki
sem derülhetett, mennyit tett volna hozzá Hortobágyi László
közbeszintetizátorozása. Hát akkor?

Ha a riport stíluskérdésekkel foglalkozik, volna min vitatkozni.
Vagy elhangozhatott volna, hogy az öt népzenei dialektusból
való régies dalokat egységes zenei közegbe szerették volna
ágyazni... Vagy elhangozhatott volna, hogy a kortörténeti hűség
megteremtése túl fáradtságos, sőt, milyen sok kutatást, mennyi
hangszeres fölkerését igényelt volna még. Vagy csak egyszerűen
technikai okokra hivatkozni... Nem, a cél itt az volt – és ez, saj-
nos elhangzott – hogy ne népi hangszer szóljon, mert az rémes
lenne háromnegyed órán keresztül. Nem akarnám Hortobágyi
Lászlót megbántani, olykor így is elég rémes... Pedig tisztelem
a Gayan Uttejek Society-ben kifejtett művészi tevékenységéért,
de itt hol stílustalan, hol zavaró, hol fölösleges a billentyűzés.
Jó, lehet, más az ízlésem, s ha nem lennék eléggé elragadtatva
a cédétől, azért az még díjazható. Viszont unalmas, hogy még
egy friss külhoni elismerés is az itthoni lejáratását, a rég meg-
lévő értékek ócsárlását szolgálja. Talán ezért érzem túl gyakran,
hogy meg se történt az a rendszer-izé, folyton a régi reflexekbe
botlom.

Bocsánat, pardon, bocsánat, pardon, bocsánat!

Szerényi Béla: Rendhagyóan nem a múltból, hanem a jövőből
– Padkaporos történetek

A Padkaporos történetek c. sorozat beindításának apropója az volt, hogy a tekerő legutolsó hagyományörző parasztnézei is elhaltak, vagyis a hangszer végérvényesen eltűnt népzeneinkből. Történt pedig mindez úgy, hogy a „városi folklór”, a táncház mozgalom, a színpadi népzenei gyakorlat és a népzene kutatás igazából még meg sem ismerte. E sorozat tehát a gyűjtések közreadásával háttérismereteket kíván nyújtani a dél-alföldi muzsika megismeréséhez.

A manapság tekerővel foglalkozó zenészek felelőssége óriási. A rendelkezésre álló nagyon kevés hang- és filmfelvételtől kell repertoárt teremteni, a jellemző játékmódot elsajátítani és mindezt továbbadni! Ne felejtjük tehát, hogy aki most szándékozik tekerőt tanulni, az csak táncmuzsika zenészekhez, tanárokhöz fordulhat, akik ily módon adatközlő szerepet töltenek be. Ennek megfelelően minden pontatlanság, oda nem figyelés, felületes ismeret, rosszul értelmezett újítási szándék, stílusatlanság visszafordíthatatlan folyamatokat indíthat be a jövő magyar tekerőzenéjében.

Legégetőbb feladat tehát a gyűjtések minél gyorsabb szakmai szempontú, gyakorlatias feldolgozása, közreadása. Szégyen, de a magyarországi bourdon hangszereknek (dudának, tekerőnek) még nincsen írott kottaanyaguk, iskolájuk. Mindez nem hanyagságból van így (hiszen alapfokú népzeneoktatás – köztük dudu és tekerő – hivatalosan, minisztériumi tanterv szerint húsz éve folyhat és folyik Magyarországon), hanem azért, mert a hangszereket szilánkaikból kell újjíteremteni.

Az újjíteremtés egy nagy lépcsőfoka most megvalósulni látszik. Ez készített e rendhagyó cikk megírására. Valami isteni csoda folytán nagy Kaszakmai gyakorlatnak örvendő népzenezeink felkérést kaptak a T. Minisztérium által a magyar népi hangszerek középfokú oktatásához szükséges tantervek elkészítésére.

Így történt meg az, hogy a tekerő a XX. sz. végére, kihalását követően nem sokkal már középiskolában is oktatható. Főnixmadár módjára haló poraiból feltámadott.

Persze lehet mondani, hogy egy tanterv önmagában nem sokat ér; tanítási gyakorlat és segédeszközök híján. Ez a tanterv azonban, amely Havasréti Pál húszéves tapasztalatából és tolla által született, olyan keretet és irányelveket szab meg, amellyel garantálható a tekerő hagyományának fennmaradása.

Következzék tehát néhány igen fontos, megszívlelendő gondolat Havasréti Pál munkájából:

„A tekerő tanterv célja, feladata

A tekerő tanításának célja olyan népzenezeink képzése, akik képesek a hagyományos magyar népzenei darabok stílushű, hiteles és zenei élményt adó megszólaltatására, továbbadására és a népzene önálló továbbtanulására, felvételek, kották és saját gyűjtések alapján.

A tanulók sajátítsák el a magyar népzene gondolkodásmódját, mely a megformálás szabályaira támaszkodva mindig újraalkotja és sohasem másolja a dallamokat.

Célja tehát a beszélt anyanyelvhez hasonlóan a magyar népzene anyanyelvi szintű tudásának megközelítése.

Portéka Hagymányörző bolt

Viseletek, szöttek, néprajzi és más könyvek, kották, hangszerek, népzenei hanghordozók, játékok, szövőkeretek, gyöngy, gyapjú, bőr, kerámiák, mézeskalács, fafaragások, és még sok más. Boros Miklós 1055 Budapest, Szent István krt. 23. Telefon: 1533-027. Nyitva: 10-18 óra. Szombat: 10-13 óra.

A növendékek kapjanak bevezetést a népzene teljes világképébe. A zeneiskolában szerzett hangszeres felkészültségére és zenei ismereteire alapozva olyan szakmai tudást és általános zenei műveltséget sajátítson el, amely alkalmassá teszi őt a szakirányú felsőoktatásban való tanulmányok folytatására, illetve a közművelődés területén középfokú felkészültséget igénylő munkakör ellátására.

Az intézményes továbbtanulás lehetőségei nagyban függenek attól, hogy zenei felsőoktatási intézményeink mikor és milyen mértékben lesznek hajlandók az ilyen értelmű népzenei tudást a klasszikus európai zene ismeretével egyenértékűnek tekinteni és arra alapozni.

Ismertesse meg a tanulóval:

- a magyar népzene főbb dialektusait, műfajait, táncstílusait, a magyar népzene improvizatív gondolkodásmódját, a népzene, mint nyelvet,
- a hangszerkezeléshez vezető mozgásformákat,
- a hangszer működési elvét, beállításának módszereit,
- a hangszer adottságainak megfelelő zenei kifejezőmódok lehetőségeit, a tanulmányi anyagot keresztül a zeneirodalom főbb stílusait

A tanár fejlessze:

- a növendéke hallását, a magyar nyelvvel összefüggő ritmus- és hangsúlyérzékét, stílusérzékét, improvizációs készségét, zenei fantáziáját, emlékezetét, ízlését, technikai adottságait, előadókészségét. Adjon teret a tanuló kreatív megnyilvánulásainak, tegye fogékonnyá, nyitottá mind a szomszédos népek, az európai népek, a keleti kultúrák és a kortárs zenei irányzatok befogadására.

A középfokú képzés időtartama 5 év.

A program elvégzése után a tanuló ismerje:

- hangszerét múltját, változatait, elterjedtségét a Földön,
- a szomszéd és rokonnépek hasonló hangszereit és példákat azok repertoárjából,
- hangszer előadói hagyományát és jellemző stílusjegyeit,
- hangszer irodalmát, jelentősebb népzene kutatók munkásságát, azok írásait, a jelentősebb adatközlőket és azok stílusjegyeit.

A tanuló legyen képes:

- zenei és technikai szempontból tudatos elemző gyakorlásra, technikájának önálló továbbfejlesztésére
- természetes, oldott hangszerkezelésre, tiszta intonációra, hangszín és hang kialakítására, díszítésére az autentikus stílus adta kereteken belül,
- több dialektus táncjátékját eljátszására,
- a magyar nyelv és a népzene kapcsolatára épülő ritmus és hangsúlyozási formák megvalósítására.”

Ez tehát a középfokú tekerő tanterv néhány fontos szempontja. A megvalósításhoz már csak intézményi keretek kellenek, valamint nagyon sok jó tanár, hangzóanyag és metodika szükséges.

De ne csüggedjünk!

Biztos forrásból tudom, hogy a Tekerőiskola megírása elkezdődött.

Kovács „Küresz” Márton és Szerényi Béla, Tiszaalpar.- Romhádi Krisztián felvétele

Előfizetési-támogatási felhívás külföldön élők részére

Kedves külföldön élő olvasóink!

Szeretnénk, ha Önök is rendszeresen hozzájuthatnának a folkMAGazinhoz. Aki legalább évi 10 CHF (vagy annak megfelelő más pénznem) támogatást adományoz, annak ingyenesen megküldjük a folkMAGazin megjelenő példányait. Adományokat egyéb célokra is - pl. Táncháztalálkozó, Budapesti Folkfesztivál, kiadványok, gyűjtések stb. támogatására - szívesen fogadunk csekken, vagy átutalással a következő devizaszámlára: OTP I. kerületi fiók MNB 11701004 Táncház Alapítvány B82678

Bankó András: Nevezetes helyek Nyelv.e.l.ő

Betlehem – valóságos hely s megannyi történet fűződik hozzá. Van azonban sok mese, amelyek helyszínéről talán nem is gondolnánk, hogy a valóságban léteznek. A legtöbb így kezdődik: „az Óperenciás tengeren is túl” s bármily hihetetlen, de levelezhető – mint írja Hegedűs Géza – egy ausztriai táj, az Enns felső folyásának nevéből, amely németül „Oberenns” (e vidék köze-pén található a Trausee nevezetű, kiterjedt vízfelületű tó). Bergengócia is errefelé keresendő, túl Tirolon, Voralberg tartományban, a település német eredetije „Bregenz”, ahová a szegény magyar baka legmesszebb eljuthatott – határörként. Hencida mellett Boncidával előhozakodni is fölösleges, a Kalamajka-repertoárból közismert ez utóbbi település neve (gróf Bánffy Miklós háború előtti lakhelye, betű szerint Bonchida) s létezik az első is – O. Nagy Gábor szerint – nálunk, Hajdú-Bihar megyében. A terepen érdeklődve viszont olyan magyarázatot hallottam, hogy Bonchidával szemben, a hegygerincen túl volna Hencida (a térképen nem találtam), így a „Boncidától idáig folyó bor” szövege azt jelenti, hogy átszaporítják a Kárpátok bércein.

További helynevekről Berecz Andrásról érdeklődtem (biztos sokan ismerik tőle azt a New Yorkból származó levélidézetet, amelynek írója megérkezett az Egybesült Álmokba s szállást is kapott Nevigyorogj városban). A „mesés énekes” kedvenc településnévként említette Pornóapátit (irányítószáma: 9796). Hasonlóan hihetetlen, bár létező település még hazánkban

Aprája

Kölnben Szilágysági tánctanfolyamot tartott októberben Nagy Zoltán József és Balogh M. Ágnes.

Kása Béla fotográfus kiállítása volt „Cigányok, zenészek” címmel a Gödöllői Galériában november 9-december 1-ig.

A Vasmalom zenekar december folyamán Japánban járt, ahol nagyszerű koncerteket adott.

December 21: a 15 éves Vasmalom együttes jubileumi koncertje

Németh György: Régi mesterségek – lószőrrekesz készítés

Az ember évezredek óta felhasználja a környezetében élő állatok húsát, tejét, bőrét, csontját és szőrét. Állatszorból készült a borotválkozó ecset, a szőrlabda, a szőrtarisznia, a sok esetben a kötél is.

A ló farokszőréből köteleket, pányvazsinórt, nyűgöt fontak, használták madárfogó hurok készítéséhez, vagy ostor végére csapónak.

Az ékszeralapanyagok sorában jelentős helyet foglalnak el a természetes alapanyagok: az ásványi, a növényi és az állati eredetűek.

Az ékszer ősidők óta elterjedt, sok helyen megelőzte, később pedig kiegészítette a ruházatot. Jeles néprajzkutatók feltételezik, hogy pásztorkodó őseink készíthettek ékszer lószőrből is. Lettország területén találtak XII-XIII. századi lószőr homlokpánt-töredéket; ma is látható egy XVIII. század első feléből származó gyűrű, az úgynevezett augsburgi gyűrű.

1861-es évszámmal, lószőrrel bevont tűtartó maradt fenn Magyarországon. A XIX. század végén és a XX. század elején sok lószőr ékszer készült a Kárpát-medencében, melyekből többet is őriznek múzeumaink.

Az első és második világháború idején még készítettek ilyeneket, majd az egész „mesterség” feledésbe merült.

Gergelyugornya, Mekszikópusztá, s Kriza János: Vadrózsák c. gyűjteményében még hihetlenebbek is találhatóak, úgy mint Aprógy, Gyakormáj, Piliske és Pufojka. (A pilis szó tar, kopasz értelemben használatos, a többi etimológiájáról semmit se tudok.) A beszélgetés során végül kilyukadtunk ahhoz a dalához – Nyírbököny környékéből való a gyűjtés –, amely megannyi kocsmá és csárda nevét sorolja elő, ezek állítólag egytől egyig léteztek. Különös hangzású a „Tilimpó”, álcázásnak sem rossz a „Zöldág” vagy a „Kaszárnya” (Hol csavarogtál már megint? A Kaszárnyában volt egy kis dolgom.), s meglehetősen talányos a „Novella” elnevezés is. Berecz András dal-béli kedvence a „Messzelátó”, éppen többértelműsége okán: a technikai vívmányon kívül a szemek maligánfok általi élesedését éppúgy földézi, mint a józanul kortyoló, múltba (s hová?) révülő ember képét.

Azt már elfelejtettem megkérdezni tőle, hogy „A szél patkójától...” című lemezen szereplő „likalfvi vadliget” valóban létezik-e. Én már semmin sem csodálkozom, mióta azt olvastam, hogy Kukutyin van! O. Nagy Gábor leírja, hol található: Torontál megye északi határán, Deszk és Kiszombor között termi a zabot (?) a Kukutyin nevű pusztá. Ezek után Berecz András említett meséjének útbaigazításával elutazom Betlehembe, s meg sem állok a Muskátlí presszóig, ahol a citromos bort mérik. Ott emelem majd poharam a kedves Olvasó köszöntésére: Áldott Karácsonyt minden szeretettel Családnak!

a Lágymányosi Közösségi Házban.

Nagy Balázs népzeneész és tekerőkészítő tudatja ismerőseivel, jelenlegi és jövőbeli üzletfeleivel, hogy telefonszáma a következő: 319-8459

Üvegszálás hangszertokok minden méretben, emblémák, logók festése, tetőcsomagtartóra erősíthető hangszertárolók, kellékek tárolására-szállítására alkalmas ládák készítése igény szerint. Fülöp László 8200 Veszprém, László u. 18. Tel.: (88) 329-017

Az 1970-es évek elején a népi hagyományokat felelevenítő „nomád nemzedék” születésekor Bodrogi Sándor ébresztette fel – szakemberek unszolására – „Csipkerózsika-álmából” ezt az ősi mesterséget. Alkotott és tanított 1990-ben bekövetkezett haláláig, s mi, akik tőle tanultunk, valamennyien mesterünként tisztelhetjük őt.

Ezt a hajdani pásztorkodó, rabok, hadifoglyok és gyerekek üzte, türelmet és időt igénylő mesterséget ma már sokan ismerik, valamivel kevesebben gyakorolják. Én tizenöt éve foglalkozom lószőrrekesz-készítéssel, Bodrogi Sándor szellemi örökségét folytatva tíz éve terjesztem, tanítom ezt a ma már nem kihálóban, hanem újjászületőben lévő mesterséget tanfolyamokon, táborokban, egyéb rendezvényeken.

Mesterünk nyugodtan „alhat”, már tanítványai folytatják a megkezdett munkát, sőt felnövekvőben van a harmadik generáció is.

Kádár A. Tibor grafikája

Shoktam írni: a Muzsikás együttes új lemeze nemcsak szép, de elragadó, s azzal szoktam kiegészíteni, hogy az új album magasabbra tette a mércét, mint a korábbi. Most akár azt is írhatnám, a Muzsikás hatodik itthoni lemeze minden korábbi munkát fölülmű igényességben, átgondoltságban, következetességben... - mégsem ez teszi nevezetessé. Lehet mondani, hogy a magyar folk élcspatától ez a teljesítmény természetes; lehet törpenkedni, hol a határ az eredeti népzene megszólaltatásának hiteltelenségében, meddig lehet elmenni? A hatodik nem ettől tüzes.

Két hegedű tüzesíti a hangzást: Sipos Mihályé (aki korábban gyakran hívta vendégprímásul Ökrös Csabát) s a „házon belül” kontrásból hegedűssé előlépett ifj. Csoóri Sándoré. A két egyéniség különbözősége, az eltérő temperamentum olyan vitalitással tölti meg a hegedűk szólalait, hogy a hallgatónak már ettől melege lesz. Nem a vonót gyantázták vastagabban, nem a hűrt hangolták feszesebbre, hanem a lelküket adták a zenébe, a szenvedélyüket és a szeretetüket.

Az új album nagy része fűzesi zenét tartalmaz (ez lett a két primás közös nevezője), sok rajta a gyimesi s még egy-egy szám jutott más tájegységeknek is: kalotaszegi hajnal, illetve széki lassú hallható a zenekar lézerségiján. Ez utóbbiak szintén ki lettek találva! A kalotaszegiben Éri Péter mutatkozik be primásként, s fia, Márton kíséri kontrán és csellón is. Ez a technikai trükk kegyes család ahhoz képest, hogy a széki dalban minden hangszeren ifj. Csoóri Sándor játszik (úgy mint: hegedűn, kontrán, bőgőn; ráadásul ő énekel) – íme valóra vált az „ötletem”, amely Halmos Béla szólólemezének készülődésekor jutott eszembe. (Akkoriban róla fűtélteztem, hogy bármely hangszeren beállhatna egy mezősgői vonósbandába.)

Sebestyén Márta kiérlelt éneklé a fűzesieket s meghatóan az Édesanyám rózsafájá-t, dúdolásával szelídíti a hangzást az első gyimesiben. Aztán itt mégis „elszabadul a pokol”, ördögi ritmuskavalkádót teremt Hamar Dániel és Farkas Zoltán gondos kettőse, amihéz Batyu még ropogtat is egy csöppet... Akkor el lehet képzélni a Rákóczi mars ide való változatát, amiben hárman hegedűlnek: lélegzetelállító!

Érdekes ez a „kanyar” a Muzsikás pályafutásában. Ugye, amikor még a földgölgözsáik csöndes botrányokat váltottak ki, akkor még úgy festett, hogy egy-egy új hangszerral mindig izgalmasabb hangzás érhető el s mindig szebb dalokat lehet letenni a közönség elé. Most meg itt ez a »csupa vonós« visszakozz! Szigorú önkorlátozás, fáradtságot nem ismerő elmélyülés – mellesleg a mostani „vád” is kitalálható: ez már „túl” autentikus! –, és az eredmény így is az: mindig szebb dalokat hoz Sebestyén Márta és a Muzsikás.

Ha csak a göngyölegét nézem e három kiadványnak, már repes a szívem! Végre sikerült nézhető borítót, igényes kíséző füzetkét előállítani. (Az első kettőt a Fonó Records jelentette meg, utóbbit Isten segedelmére... -?) Végre szakemberekre merték bízni a „zenész urak” ezt a korántsem másodlagos feladatot! Az Ökrös céddébe azért eltek volna egy zenekari fotó, a Csík banda pedig utánanézhettek volna, hogy a Kalála együttes már kiadta a maga „Boldog, szomorú dal” című lemezét. Mindhárom csapat bármely korábbi hanghordozóját szívesen hallgatom s rögzvesztésig a hír, ha valamelyik új céddéhez készülődik.

A Csík zenekar hozta a formáját, változatos, átélkeztetett muzsika szól mind a kilenc fűvételén, noha egy-kettő már ismerős korábról. Roppant kellemes az énekes/hangszeres számok aránya; ezen belül a férfi/női hangé – bár Majorosi Mariann szólóéneke esetleg Bekecs-dal is lehetne, vagy a vonós/fűvós szólomoké. A tempó tekintetében épp akkora a változatosság, mint a tájegységekében, nem lehet megenni. Ami korábban érződött, hogy kicsit az Ökrös együttes taposta ösvényen halad a zenekar, immár a múlté. Különösen az erdőszombattelki zenékkel, de úgy általában is saját arculatot teremtett a banda. A vonósok szép, összeszokott játéka mellett további élmény, hogy olyan fűvósok van, mint Dresch Dudás Mihály – minden megnyilvánulása varázslatos!

Az Ökrös együttes lézerségijá kissé zavarba hozott, mert Sebestyén Márta és Berecz András mellett kalotaszegi énekesek is szerepelnek, hol velük együtt, hol szólóban. Ez sosem okozhat gondot, ha például Fodor Sándor „Neti” együtt hegedűl Ökrös Csabával, Molnár Miklóssal; összehangolják a hegedűket és „készt”. Az eleven torok esetében ez talán nem ilyen egyszerű: Simon Jánosné Meggyesi Anna illetve Lengyel László „türei” énekstílusú elüt a fővárosiakétól, akár mennyire is törekedtek arra a fiatalabbak, hogy az adatközlők minden trükkjét elsajátíthassák. Az már csak „maszek bosszúság”, hogy a húsz dal kerék egy órányi műsorát megszokás nélkül, egyben vették föl, nem tehetem meg, hogy a hetedik vagy tizenkilencedik számmal kezdjem hallgatni, minduntalan előlöl indul. Az előadók oldaláról persze bravúros teljesítmény egyvögteben rögzíteni az anyagot, amint az is tiszteltre méltó, hogy csak Kalotaszegen belül, s csak a hajnali

műfajából állították ezt össze. Igazából ilyenkor döbben rá az ember, a néphagyomány tényleg kimeríthetetlen.

A pozsonyi Ghymes együttes negyedik lemeze „Tüzugrás” címmel jelent meg, ami utalhat a Szent Iván-i hagyományra – a Felvidéknek épp ő a védőszentje –, bár utalhat pogány, sőt transzcendentális vonatkozásokra is. A zenekar földgölgözsáiban az szokott egyszerű lenni, hogy a népzenei alap fölött is ezt a többrétegűséget teremteték meg a zenében. Most elrugasztoktatt ettől a bevált programtól, a tíz számból legalább hat önálló szerzemény. Értsem én a „Királyének” vagy a „Kötte vannak szárnyaim” indulatait, de ezek az élethelyzetek, jelképi erejű érzelmek föllelhetők a népköltésben, balladákban is, egy-egy saját szöveg akármilyen csiszolt, nem hozhatja be azt a pár évszázados lemaradást, amit a szájról-szájra hagyományozódás jelent a kiérleltésben... A „Bennünk van a kutyavér” kazettán lopóztog belém a gyanú, hogy kissé már harsány, kissé engedményes a hangzás egyes számokban. Itt már tetten érhető a rockdöngetés (a címadó darabban), a bluesközély – ezzel meghódítható új közönségréteg (és elveszthető a régi)... A – szerintem – átütő erejű Ghymes-törekvéseket továbbra is azok a dalok képviselik, amelyek régizenei, vagy népzenei gyökertek. Gyönyörű a „Koldusok”, noha a HBB „Vadászat” albumán is szerepelhetne; valami iszonyú jó dolog is született volna a „Militaris congratulation”-ból, nekem az a benyomásom, elkapkodták, hatásosabb lett a „Királyének” egy év alatt ('95 novemberre, a nyelvtörvény elfogadása táján született, akkor elég nyersnek tűnt), tágas, fölemelő, szárnyaló – de innen már csak madártávtalról látszik a népzene. Az új hangszerelésben is szívhez szóló az „Új esztendő”, továbbra is megkapó a „Szerlemedal” – ám ez kevés. (Vagy én vagyok telhetetlen?) Amit pedig mindennél jobban sajnállok, hogy Béhr László, a zenekar egykori cimbalmosa nem egyszerűen kiszállt a bandából, de – állítólag – a zenélést is abbahagyta: ez fölfoghatatlan veszteség (ha tényleg így marad).

Nagyjából egyidős zenekarokról esett szó, ezért érdekes, ahogy a megjelenések sorsorsolták e különböző megközelítési módokat. Mindnek megvan a maga létjogosultsága, de megvan az az a törvényszerűség is, amelyek csak rendkívül indokolt esetben hághat át a kísérletező kedv. Aztán az eredmény, a siker így is visszazajog, ha...

Keresztessy Klára: Megkésétt híradás egy CD lemezeről (Bartók Törökországban)

1996 januárjában szerényen, mindenféle hírverést mellőzve, egy CD jelent meg a hazai lemezipiacon a „Hungaroton Classic” kiadásában, mely a hozzá méltó reklámozás és méltatás esetén bizvást lehetett volna az ideai lemezkiadás slágere. A korong Bartók Béla 1936-os utolsó, törökországi népzenei gyűjtőútjának csaknem teljes anyagát tartalmazza, Birinyi Józsefnek – a Magyar Néprajzi Múzeum Hangszeres Gyűjteménye akkori vezetőjének – rendkívüli alapos, gondos szerkesztésében.

Birinyi József a melléklethez részletes tájékoztatót írt a lemez minden egyes felvételéről és tudományos értékű kíséző tanulmánya egyrészt nagy kiterjedésű előkészítő és kutató munkáról, másrészt nagyon lelkiismeretes szerkesztési elvekről tanúskodik. Tovább emeli a CD kiadvány értékét és a szerkesztő népzene, népművészet iránti elkötelezettségét, valamint a Bartók Béla – Kodály Zoltán által megalapozott és tudományos szintre emelt hazai zenefolklorisztika nemzetközi elismertségét az, hogy ez az első megjelenési formája Bartók Béla törökországi gyűjtőútja hangzó anyagának. Bartók Béla 1943-ban maga is írt tanulmányt az itt szerzett tapasztalatairól az Egyesült Államokban, de a fonográf hengerek hangzó anyaga nem került közreadásra.

1937-ben a „Nyugat” című folyóiratban jelent meg Bartók Béla néhány megállapítása: „... hogy a bejárt 80 km-es átmérőjű területen egy bizonyos jellegzetes dallamtípust találtam ... Ennek a dallamtípusnak szerkezete meglepő rokonságot mutat a régi magyar dallamok ún. ereszkedő szerkezetével ... Ilyen szerkezetű dallamok nagy elterjedésében eddig csakis a magyaroknál, Erdélyben a mezősgői és moldvai csángókkal érintkező románoknál, továbbá a cseremiszeknél és északi török népeknél

ismeretesek. Sem az északi, sem a déli szlávoknál, sem a görögöknél ez a dallamvilág nem ismeretes, de még a bolgároknál is csak szórványosan fordul elő. Ezért egyre bizonyosabbnak látszik, hogy ezek egy régi, ezer év előtti török zenei stílus maradványai.”

Bartóknak ezt a megállapítását az is alátámasztja, hogy gyűjtőútja – melyet Rásonyi László, az ankarai egyetem magyar nyelvet tanító professzora eszközölt ki számára – Dél-Anatólia legelmaradottabb vidékén, az ősi hagyományokat híven megőrző nomád yürükhöz vezetett. Az adatközlők zömmel írástudatlanok voltak, akik között a népdalok számos generációja keresztül szájhagyományként maradtak fent.

Szeretném, ha e rövid ismertetés elélné célját, és a hiánypótló értékű kiadványt nemcsak a zenei szakemberek, hanem az igazi értékek iránt érdeklődők is észrevennék, mint a zenei folklorisztika csemegéjét.

Köszönetet kell mondanunk a lemez létrejöttéért a kiadón – Hungaroton Classic – és Birinyi József szerkesztő közreadón kívül, néhai ifj. Bartók Bélának, Bartók Péternek, a szakmai tanácsadó Somfai Lászlónak, Vikár Lászlónak és a lektorálásért Sipos Jánosnak.

„Az emberi kultúráért a legnagyobb átalakítások közé tartozik a szóbeli, nem írásos kultúra lefordítása az írás nyelvére, a kézírásra, a hangjegyírásra, a hangírásra, a képirásra.

A cél: minél hitelesebb kép maradjon fenn, amely alapja lehet a tudományos elemzésnek, összehasonlításnak, közreadásnak. Ebben rejlik tehát a gyűjtő-tudós felelőssége!”

Nagy Balázs: Mire vigyázzon a hangszervásárló!

A népzenei mozgalom öröndetes fejlődése nyomán, egyre nagyobb az igény a jó minőségű hangszerekre. Túl vagyunk az „autentikus hangszerek korán”, amikor kizárólag ütött-kopott, összetakolt instrumentumokon volt szabad játszani a hitelesség érdekében.

Kialakult egy hangszerész generáció, aki vette a fáradságot és a piacot felmérve kitanulta a népi hangszerek csínját-bínját. Szerencsére ma már nyugodtan léphetünk be egy hangszerboltba alkatrészeket, tartozékokat keresve bármely népi hangszerhez, anélkül, hogy csodálkozást vagy derültséget okoznánk.

Nehéz beszerezni a jó hangszert, gyakran beéri a vásárló egy „közepessel”, sokszor olyan áron, amiért már jót is kaphatott volna. Sok kereskedő kihasználva a vevő türelmetlenségét, jó áron használhatatlan, de „felbecsülhetetlen” értékű hangszercsodát sóz rá, nem rosszakaratból, hanem mert neki sincs jobb. Ebben a kérdésben szeretnék segítségére lenni annak, aki szeretné megtalálni a számára megfelelő hangszert.

1990 -ben alakult meg a Magyar Hangszerész Szövetség, amely társulás éppen az ilyen problémákat szeretné orvosolni. A szövetség elnöke Semmelweis Tibor, aki szívesen mesél nekünk:

– Nagy szükség volt a szövetség megalakulására, mivel szinte farkastörvények uralkodtak a hangszerpiacon. Mesélhetnék a kontár munkákról, az egyszerű zongorahangolástól az ország legnagyobb orgonájának szakszerűtlen javításáig. Zeneiskolák voltak, sőt, vannak kitéve a mai napig hangszerbeszerzésük folyamán olyan helyzetnek, mikor a tízzeresét is kifizetik a reális árnak egy hangszerért, mert megbíznak az eladóban.

Javításokat általában, olcsó „mesterekkel” oldják meg, ezzel méginkább elősegítik hangszerállományuk pusztulását.

A Szövetség rendelkezésére áll mindenkinek ilyen jellegű problémáinak megoldásában, vitás kérdések eldöntésében. Ezen kívül sokat teszünk a szép és jó hangszerek propagálásában, színvonalas kiállításokat rendezünk, amelyeken számos külföldi mester is részt vesz, és örömmel mondhatom a Folkmagazin olvasóinak, hogy egyre több népi hangszert tudunk bemutatni népi szakosztályunk jóvoltából. Várunk mindenkit, akinek segíthetünk a szövetség címén: 1077 Wesselényi u. 73. Tel: 122 5649.

A Magyar Hangszerész Szövetségnek számos szakosztálya van. Felkerestem az arra illetékes mestereket, hogy mondják el jó tanácsaikat.

Biztosan sokan ismerik az Accord hangszerüzletet, ahol szívesen látják a népzeneészeket. Budapesten talán a legfelkészültebbek a „népifelek” különleges kéréseire. Vezetője Bogsch István, akit arról faggattam, hogy mire figyeljen az, aki történetesen hegedűt szeretne vásárolni.

–Valóban mindent megteszünk a vásárlókért, ha nem is azonnal, de beszerezzük azt, amire kereslet van. Sajnos, nem minden üzlet ilyen, sok a „kényszerüzlet”, szakemberek nélkül, jobb híján hangszerekkel kereskednek, utcán át minden garancia nélkül. Senki sem vásárol komolyabb rádiót, tv-t ismeretlen eladótól, hanem veszi a fáradságot és felkeres egy szakboltot. Ezzel szemben egy hegedűt leggyakrabban a szomszédotól, ismerőstől, szekrény tetejéről vásárolnak komoly pénzekért. Legrosszabb, amikor a tanár beszél rá a tanítványát az ő általa ajánlott hangszerre.

A hegedű nagyon finom szerkezet, szakember tudja csak megállapítani a reális értéket. A vásárlónak a legfontosabb, hogy számára megfeleljen, tetszen a hangja, a fogása. Ezután már csak az értéket kell meghatározni, hogy lehetőleg reális áron jusson hozzá. Sokat ront egy hangszeren a repedések száma – egy repedés még nem probléma, ha szakszerűen van javítva. Enyhé nyomogatással meg lehet állapítani a has állapotát, mennyire van kikaparva, mennyire van kifáradva a hegedű. Ki kell próbálni – lehetőleg minél nagyobb helyiségben – hogy mekkora vonóerő szükséges a megszólaltatásához, egészséges-e a hangja. Ha van rá mód, tükrözéssel kell megvizsgálni belülről, ez nagyon sokat elárul a hangszer múltjáról. Meg kell nézni a lakkozást, a ragasztásokat, hogy hányszor volt már javítva. De ezeket igazán csak szakértő tudja megvizsgálni.

Mi szívesen adunk szaktankcsot, nálunk a vevő –ellenérték fejében – elviheti a hangszert kipróbálni és visszavesszük, ha nem felel meg az elvárásainak. Végezetül megemlíteném, hogy új helyre költöztünk, a Dohány utca 86.sz. alatt szép, új üzletet nyitottunk.

Nemessányi László nagybőgő készítő, aki tényleg a „mi emberünk”, ugyanis komoly folkenész múlttal dicsekedhet. Számos zenekarban játszik, míg néha letéve a vonót, ősi családi hagyományokat folytatva készíti csellóit, nagybőgőit a Labanc utcában.

– Nagypám szerint a színe már sokat elárul egy nagybőgőről, minél öregebb, betegesebb a hangszer, annál sötétebb a színe, de azért érdemes meghallgatni a hangját. Formája, nagysága nem döntő jelentőségű, de fontos a hangját illetően, fontosabb a test állapota és a nyak állása. Egy repedés még nem gond, de egy lélekrepedés akár 50 %-os értékcsökkenést is jelenthet. Van egy bőgős betegség, az állandó lélekállítgatás, ami tönkre tehet egy bőgőt, életveszélyesen kikophat a lélek fölött a has. Ezt akár az ujjunkkal is kitapinthatjuk. A lelket csak szakember tudja beállítani a pontos mértani helyére, a zenésszel együtt.

Nagyon fontos méret a láb magassága, ami 17-18 cm, ettől eltérő méretű nem lehet igazán jó bőgő, csak macerás nyakállítással. A nyak a másik fontos kérdés,

nem lehet semmi mozgása, nem lehet benne a feszítés miatt semmi vetemedés. Nagyon költséges a felső tőke javítása, vagy egy fogólap cseréje. Fontos még a bőgő lába, a cucája, mivel ezen kell stabilan állnia és meg kell tartania a húrok feszítését. De talán a szimpátia is fontos, mert ha szereti valaki a hangszerét, másodlagosak lehetnek a hiányosságok.

A népi hangszer eladási statisztikák első helyezettje a citera. Könnyen elkészíthető, de hogy tényleg jól szóljon, lehessen használni, kell ismerni minden csínját-bínját. Gáts Tibor talán a legjobb citera- és gordonkésztő mester hazánkban.

– Citerát ugyanúgy kell venni, mint egy cipőt – ki kell próbálni. Ez nem okozhat gondot annak, aki tud citerázni, de más a helyzete annak, aki most szeretne csak megtanulni. Nehezíti a választást, hogy nem „szokványos” hangszer, sokféle változattal lehet találkozni, melyek méretben, formában, hangolásban, hangszínben is eltérőek lehetnek. Kezdő citerás legjobban teszi, ha a tanárát, vagy hozzáértő ismerősét kéri meg, segítsen a választásnál. Érdemes a következőkre ügyelni: Lehetőleg asztalra helyezve próbáljuk ki, ne ölben vagy párnázott ülőkéen. Így ítéld meg, hogy milyen szép a hangja, mennyire erőteljes a hangja, milyen szép kiviteli, arányos a teste.

Két fajta citera létezik, a zárt testű és a nyitott. A zárt testű jobban tartja a húrokat, nem fontos a sima asztal a játékhoz, de a nyitott hangszer általában szebb, színesebb hangzású és ha jó építésű, nem lehet gond a húrok feszítőereje miatt. Legyen hozzá pontos hangolókulcs, amivel biztosan lehet hangolni a fixen álló hangolószegeket. Az érintők jó helyen legyenek, a lefogott hangok tisztán, zörgésmertesen szólnak, könnyedén, kényelmesen lehessen rajta játszani. De a legjobb, ha olyan mestertől vásárolnak, aki évek óta azonos minőségű, megbízható hangszereket készít garanciával.

Ördögös hangszer a duda, melynek egyik készítője Karácsony István:

– Óvatosnak kell lenni dudavásárláskor, először a hangját érdemes meghallgatni. Nem kizárt, hogy ehhez egy kezdő dudásnak segítségére lesz szüksége, mivel képzett zenész is csak hangolás, befújás után tud tisztán játszani a hangszeren. A hang alapvetően a sípok minőségén múlik, melyek elkészítése rendkívül nehéz, sok ismeretet, türelmet igénylő feladat, meghaladja a kezdő dudás képességeit. Fontos a bőr állapota, ha csak a kötéseknél ereszt, nem probléma, de ha már érezhetően a pórusokon át szökik a levegő, akkor ki kell cserélni. Egy-egy sérülés könnyen javítható.

A fa alkatrészek főleg esztergályozással készülnek, így azoknak pontos kör keresztmetszetűeknek kell lenniük, nem lehetnek vetemedettek, mert akkor károsan feszülhetnek az illesztékek. Jó, ha minden illesztésen van ólomöntés vagy fémgűrű, mert ez megóvjaa az alkatrészeket a repedéstől. Fontos még a túlkök szilárd felerősítése, nehogy a használat során leessenek, vagy a sípszaron lévő túlkök akadályozza ujjainkat a játék közben. Érdemes az alkatrészeket átvizsgálni, nincs-e rajtuk repedés, mert ez megkeserítheti az örömlenket. Végezetül a magam részéről csak gratulálni tudok, ha valaki dudát vásárol, mert a duda egy különleges hangszer, amely nagyon hálás tud lenni a gazdájának.

Utoljára magam adnék néhány jó tanácsot a vásárlóknak. Én tizenöt éve foglalkozom tekerőlantokkal, nagyon sok hangszer járt már a kezemben. Szinte a javítások során tanultam ki a mesterséget. Mivel a tekerőlant építésnek nincsenek olyan törvényszerű szabályai, mint a hegedűkészítésnek, így sokféle jobb-rosszabb megoldást találtam a régi hangszereken.

Ha mindenáron tekerőt akar valaki vásárolni, akkor a következőkre figyeljen: a hangszer formája másodlagos, de mérete döntő lehet, minél kisebb, annál több baj van vele. Az anyaga is sokat elárul, ilyen-olyan deszkából nem lehet jó hangszert készíteni. Nagyon fontos a kiegészítő mechanika, a kerék és a billentyűzet. A kerek általában egy fából készítik, ez elfogadható, de hosszú távon sok nyúggal jár. Sokkal jobban bevált a többrétegű fajta, amely soha nem vetemedik, így nem kell a felületet állandóan „leborotválni”, tönkretéve a kialakult, egyenletes gyantaréteget. Sok hangszernél utólag cseréltem kereket, és így megbízható, jó hangszer vált belőle. Állapota könnyen felmérhető, ha egy jól vattázott dallamhúrt megfigyelünk játék közben. Ilyenkor a húrnak teljesen egyenletesen kell rezegnie, ugyanis a kerék egyenetlenségeinél a húr rezgése megakad. Nagyon fontos a billentyűzet kialakítása. Löttyögő vagy akadozó billentyűkkel nem lehet játszani, pláne, ha könnyen elfordulnak a zászlócskák. A „recsegő” könnyen javítható, cserélhetőek a kulcsok is, ha már nem tartják biztonságosan a húrokat. A régi kurbli helyett is lehet újat csinálni, de nagy baj van, ha a kerék tengelye kopott ki. Üggyel-bajjal a tengely is cserélhető, hangszertől függ, hogy mennyire kell szétrobbantani a javításhoz. Tapasztalatom szerint manapság már nagyon jó hangszereket lehet beszerezni, nem igaz, hogy csak zörgős, nyisztelős tekerők vannak, minden zenekari igényt ki lehet elégíteni. Találkoztam olyan jó nevű mester művével, aki már több száz darabot készített, mindegyiket ugyanolyan hibákkal, és találkoztam olyan „egyke” hangszerral is, melynek minden megoldását tanítani lehetne.

Végezetül csak annyit, hogy a vásárlásnál bízzunk meg a szakemberekben, kellemeden egy rossz döntés után még több pénzt kiadni javításra vagy cserére.

De azért a bátraké a szerencse. Vásárlásra fel!

Table of Contents

Page 3 Fehér Anikó's thoughts about family, being a mother, the Christmas season and the joy of making, giving and receiving gifts.

Page 4 Halling Pesovár Ernő on his 70th birthday. For more than 40 years, Ernő Pesovar has been actively researching and writing about Hungarian dance. Dr. Dienes Gedeon's celebratory speech given on November 20th at the Hungarian Academy of Sciences' department of music.

Page 6 Announcement of this year's recipients of the Király Zsiga award for contribution in the folk arts: Dr. Bánszky Pál, Mr. and Mrs. Bereczky Kálmán, Galántfi András, Skrabut Éva, Vajda László and the Yurt Building group of Zalaegerszeg and Zala County.

Page 7-8 Novák Ferenc writes about use of folklore in theatre. The ageless stories, characters or themes in folklore have served as the basis for the most famous theatre works of all time. „Any area or branch of folklore, if well used, has a place on the stage today as well.”

Page 9 Book review by Kaposi Edit. In 1995, a book of Zsigmond Erzsébet's memoirs, was published by the Kriza János Ethnographical Group of Kolozsvár (Cluj) Transylvania. This book, written in Hungarian, gives Zsigmond Erzsébet's personal account of the hardships, as well as the rich social structure and customs which constitute life in a Transylvanian village.

Pages 11-18 Information, news announcements

Page 11 The Netherlands was the first country invited as guest at the Festival of Folk arts and Crafts on Castle Hill in Budapest in August 1996 on St. Stephens Day. Dutch craftspeople arrived to demonstrate traditional crafts from cheese making to wooden shoes. A very successful start of a new tradition of inviting a different country every year to share in this festival. Report by Gyulay Mária.

Page 11 „Living Folk Art 1996” is the name of an exhibit at the Ethnographic Museum (Néprajzi Múzeum) in Budapest. The exhibit will be open until March 1, 1997. This is an exhibit of juried works by the most outstanding folk artists working in Hungary today, covering crafts from weaving to traditional honeycake making. By Beszprémy Katalin

Page 18 Announcement of the formation of a three member research group on the Táncház Movement and folklorism. Seminars have been held during this semester in the folklore department of ELTE

BTK. See article for contact persons and addresses. By Juhász

III. Budapesti Folkfesztivál, 1997. január 18-19. Fővárosi Művelődési Ház
Budapest, XI. Fehérvári út 47.

Katalin.

Page 19 Kóka Rozália writes a description of the fifth annual dance camp in Gyimes (Gyimesközéplak, Transylvania, Romania). In 1996, almost 600 people from all over Transylvania, Hungary, Europe and even from the USA attended the camp. This article includes both personal reflections on the camp as well as quotes from interviews with participants which she conducted during the camp.

Page 21 Announcement of publication of a book on the art of Erdélyi Tibor, wood carver. Erdélyi Tibor (b. 1932) is an artist. He danced in the Hungarian State Folkdance Ensemble as soloist for some 25 years, wood carver, choreographer and teacher. By Kaposi Edit.

Page 22 The Ministry of Education has requested that a set of goals be written for tekerő (hurdy-gurdy) teaching instruction. Excerpts from the goals written up by Havasréti Pál, folk musician and folk music teacher. Part of the series on the hurdy-gurdy, by Szerényi Béla.

Page 23 A short history of braided horse-hair jewelry by horse-hair craftsman, Németh György.

Page 24 In January of 1996, the „Hungaraton Classic” label released a CD of folk music collected by Bartók Béla on his last trip to Turkey in 1936. by Keresztessy Klára.

Page 25 Nagy Balázs gives advice and suggestions on buying and repair of musical instruments, recommending the services of the Hungarian Musical Instrument Association (Magyar Hangszerész Szövetség).

Page 27 Juhász Katalin writes about Regölés; a Hungarian custom with ancient roots in myth, orthodox, catholicism and pagan seasonal fertility rites. For a week, starting on Dec 26th, the regös goes from house to house, greeting the people for the holidays and New Year with song, verse and pagentry. In Hungary, the custom, for the most part, survives in people's memories, but it is still practiced as a custom in more remote parts of Transylvania.

XVI. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár, 1997. március 22-23. Budapest Sportcsarnok

Juhász Katalin: A regölés - Történelmünk tükröződése a folklórban II.

A télközépi szokásaink közül a regölés az egyik legarchaikusabb. A termékenység - bőségvarázsló, köszöntő jellegű szokásban a magyarság történelmére vonatkozó adatokat ezúttal nem közvetlenül a szövegben kell keresnünk, hanem a leírások, a dallam és szövegvariánsok részletes, alapos és kellően óvatos, mértéktartó történeti összehasonlító vizsgálat nyomán levonható következtetésekből.

A regölés ideje december 26-a Szent István protomártír napja, majd az azt követő teljes hét. A téli napforduló ó-európai hagyományait és archaikus keleti hitvilágunkat egybeötvöző szokás Bálint Sándor szerint a középkorban még országszerte ismeretes volt. Manapság voltaképpen a hajdani gyepűvidékeken él: leginkább a Dunántúl nyugati részén, főleg Zala és Vas megyékben, nyomokban a Székelyföldön, sőt Moldvában is. Az ország más vidékein ugyan nem ismert a regölés, viszont egyes elemei, például az áldomásos jellegű és jókívánásokat halmozó formulák megtalálhatók a farsangi szokásokban.

Idézzük fel most a regölés egyik legépebbnek látszó változatát a Zala megyei Hahót faluból a századfordulón végzett lejegyzés alapján:

Karácsony estétől újév napjáig három közönséges regös, egy bika és egy bikás szokott regölni. A közönséges regösök láncos bottal járnak, s vele éneklés közben az ütemet erősen kiverik. A bika hosszúszerű kifordított bundát ölt magára, a nyakán pedig hosszú láncot visel. Amint bealkonyodik, a házról- házra való járást azonnal megkezdik. Mielőtt énekelni kezdenének, egyik regös az ablakon át mindig megkérdi: Szabad-e regönyi? Ha azt mondják: Szabad!, éneküket kint az ajtó mögött mindnyájan elkezdik:

Ha beeresztenek,
Becsiszegünk, csoszogunk.
Nyírfakéreg a bocskorunk,
Hajdinaszál a nadrágunk.
Haj regő rejtem!
Azt is megengedte
Nekünk az Úristen!
Megjöttek, megjöttek
Szent István szolgálai,
Kinek füle, kinek lába
El van fagyva.
Nyomjuk-e, vagy mondjuk?
Kelj föl, gazda, kelj föl,
Szállott Isten házadra
Sereged magával,
Terített asztalával,
Tele poharával.
Bár kietek bora
Krisztus vére volna,
A kietek kenyere
Krisztus teste volna,
A kietek asztala
Kis oltára volna,
A kietek ruhája

Kása Béla felvételén Kalotaszegi táncosok

Misemondó ruha.

Haj regő rejtem!
Azt is megengedte
Nekünk az Úristen!
Adjon az Úristen
Ennek a gazdának
Egy hold földön
Száz kereszt búzát,
Száz kereszt rozsot,
Száz kereszt árpát.
Haj regő rejtem
Azt is megengedte
Nekünk az Úristen!
Adjon az Úristen
Ennek a gazdának
Száz darab juhot,
Melléje két kis ihászt,
Az egyik ihásznak
Szép arany furulyát,
A másik ihásznak
Arany hajtóbotot.
Haj regő rejtem!
Azt is megengedte
Nekünk az Úristen!
Falu végén van egy erszény,
Abban vagyon ezer forint.
Fele szegény regölőké,
Fele a gazdácé.
Tele poharával.
Falu végén van egy szép lány,
Kinek neve Mária,
Falu végén egy szép legény,
Kinek neve Ferkó.
Hát te Ferkó mit viszel?
Viszi csiki csákánybotját.
Hát te Mária mit viszel?
Viszi Mária ágyruháját.
Isten meg ne mentse,
Kebelébe rejtse,
Összepödörítse,
Mint cica a farkát,
Még annál is jobban,
Mint kis róka farkát.
Haj regő rejtem!
Azt is megengedte
Az a nagy Úristen!

Most a bika, kit mindeddig a bikás láncon tart, beront a szobába, ott ugrál, bömböl, a bikás pedig mindenütt a nyomában. Ahol leányok vannak, mint például a fonóban, ott a leányokat ijesztgeti s természetes, hogy nagy riadalom támad köztük. A bikás folyton csitítgatja a bikát, de hasztalan. Künn a regösök ezalatt tovább énekelnek:

Amott keletkezik
Egy szép kerek pázsit,
Abban legelész egy
Csodafiúszarvas.
Csodafiúszarvasnak
Ezer ága-boga,
Misemondó gyertya
Gyújtatlan gyúlladjál,

Ojtatlan aludjál.
Haj regő rejtem!
Azt is megengedte
Az a nagy Úristen!

Ezzel a regölés, illetőleg az ének véget ér. Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus! – szavakkal mindnyájan bemennek a szobába, ahol sőt kérnek a bikának. Amit kapnak, elveszik, megköszönik, s szerencsés jóéjszakát kívánva továbbmennek.

A regölés dallamai és szövegei is különböző korú régiségeket hordoznak, amelyek a magyarság történetével hozhatók kapcsolatba. Alapvetően három történeti réteg fedezhető fel benne: az ősi pogány, sámánisztikus hagyomány, egy kora középkori, de még mindig honfoglalás előtti délkelet-európai archaikus pogány, esetleg mitologikus elemekből és a bizánci kereszténység hatásaiból összeszótt hagyomány, végül a honfoglalás utáni réteg, melyen a Magyarországon a 11. században misszionáló nyugati kereszténység hatása is nyomot hagyott.

A regösének dallama alapján a gyermekjátékdalokhoz sorolható, amelyeknek jellemző formái Kodály szerint minden primitívebb nép zenéjében megtalálhatók. Ütempáros felépítése, részben hangterjedelme, szabálytalan, szövegű1 megszabott ismételtetése hasonló, de van egy sajátos vonása: a felugró kvint motívum, mint legfőbb dallammag, illetve ezen a kvinten való zárás.

A kutatók véleménye megoszlik arról, hogy vajon milyen korú és eredetű lehet a regösének dallama. Vargyas Lajos szerint mind a honfoglalás előtti, mind az azt követő átvétel lehetségesnek látszik. Minthogy azonban a szokás mai gyakorlatában sokkal több az, ami hazánkban alakult, illetve telepeseinktől került bele, egyelőre itt tartjuk nyilván. Szendrey Janka ezzel szemben úgy véli, hogy a regöséneket a Kárpát medencébe bevonuló magyarság már lényegében készen hozta magával. Bizonyosan kialakult ugyanis addigra a refrén, tehát maga a regölés meghatározó eleme. A regös refrén dallama Délkelet-Európának Bizánc és egyéb keleti egyházak befolyása alatt álló területein mint szokásanyag refrénformulája ismert, sőt azt is tudjuk, hogy a bizánci írásos zenetörténeti anyagban is előfordulnak a regösének zenei rokonságához tartozó rítusdallamok. A magyarság e délkelet-európai hagyománykörrel már a honfoglalást megelőző korszakban találkozhatott, amikor még a régi pogány örökség is elég élő volt ahhoz, hogy a két hagyomány sajátos ötvözete jöhessen létre.

A regölés szokásához hasonló télközépi szerencsekívánó köszöntés Kelet-Európában mindenütt igen régóta ismert. Már az ókori Rómában is szokásban volt az évkezdő Calendae napján a jókívánságok kifejezése, melyért ajándékot illett adni. A kelet-európai népek ma is a Calendae Januariae valamely származékszavával jelölik a szokást: román colinda, görög kalanda, ukrán kolyadka, stb. A magyar regölés azonban feltehetőleg finnugor eredetű szó, amely nyelvészeink szerint etimológiailag összefügghet a sámánok révülésével, extázisba esésével.

A regösének szövegének egyik állandó összetevője a termékenységvarázsló és párosító rész, amely a kimondott szó mágikus erejében való hiten alapul és mint ilyen, igen ősi tekinthető. Mindezeket kiegészítheti az epikus bevezetés (Kelj fel gazda...), valamint a csodaszarvasról szóló részlet. A regösénekekben szereplő csodaszarvas régi mitikus képzet élő népköltészeti változata. A sarvas évezredek óta sok európai, ázsiai népnél, sőt az amerikai indiánoknál is a csillagos ég jelképe. A sarvas hegyén tündöklő gyertyák a csillagokat jelképezik, s néhány énekváltozatban a sarvas a Nap és Hold képét is ott viseli magán. A középkori európai Eustachius legendában szereplő sarvas Krisztus megszemélyesítője, aki egy vadászó római katonát vezet el a keresztény hitre. Bálint Sándor szerint egyházi hatásra ez a legenda ötvöződhetett a korábbi magyar mitikus csodaszarvas mondakörrel, amelyet valószínűleg gazdag élőszavas hagyomány tartott fenn. Egyik legszebb példáját ennek az ötvöződésnek a dozmati regös misztériumjáték szövegében találjuk:

Noha kimennél uram, Szent István király
Vadászni, madarászni,
De ha nem találnál sem vadat, sem madarat,
Hanem csak találnál csudafíuszarvast,
Haj, regülejtem, regülejtem!
Ne siess, ne siess uram,
Szent István király, Az én halálomra.
Én sem vagyok vadlövő vadat,
Hanem én is vagyok az Atyaistentől
Hozzad követ.
Hej, regülejtem, regülejtem!...

A szöveg folytatásában a király hajlékában az égi vendégek szent lakomát ülnek, mire István maga is megkeresztelkedik.

A regösénekekben említett Szent Istvánról többnyire nem derül ki egyértelműen, hogy István protomártír, vagy első királyunkat kell értenünk alatta (a fent idézett dozmati példa ritka kivételnek tekinthető ebből a szempontból). A regölés időpontja István vértanú emlékünnepe, azonban az ő alakja a magyar néphagyományban gyakran egybeolvad I. István magyar király emlékével (nem is ok nélkül, hiszen királyunk éppen protomártír Szent Istvánról kapta nevét).

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a regösének nagyon archaikus rítusének, melynek motívumai sem a keresztény vallásból, sem a 19. század néphitéből nem magyarázhatók. 19-20. századi továbbélésük hírt hoz régebbi századok mindörökre elnémult zenei, költészeti és szokáshagyományáról.

A regösének ma is gyűjthető. Ezt néprajzkutatói tapasztalataink ékesen bizonyítják: Kérdőíves gyűjtés keretében Vas és Zala megye szinte valamennyi településén megfordult kutatócsoportunk valamelyik tagja, s legtöbb helyen még emlékeztek a regölés szokására. Célirányos gyűjtéssel a szakszerűen lejegyzett variánsok számát jócskán lehetne még bővíteni.

Regösök – Seemayer Vilibárd felvétele Komáromban (Zala megye) készült 1900-ban